

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Εξωτερική βοήθεια ή Ελευθερία, το δίλημα
για την ανάπτυξη των φτωχών κρατών**

Πρώτη έκδοση
THE ECONOMICS OF INTERNATIONAL DEVELOPMENT
First published in Great Britain in 2016 by the Institute
of Economic Affairs
ISBN 978-0-255-36732-5

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Φιλελεύθερος

Τίτλος: ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Συγγραφέας: WILLIAM EASTERLY
Φιλελεύθερος Τύπος Α.Ε., Αθήνα, Νοέμβριος 2019
Μετάφραση: Ξενοφών Μπαμιατζόγλου
Εξώφυλλο: Γιώργος Μίκροβας
Σελιδοποίηση: Όλγα Μαρία Βακόλα
ISBN: 978-618-5431-10-5

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**Εξωτερική βοήθεια ή Ελευθερία, το δίλημα
για την ανάπτυξη των φτωχών κρατών**

WILLIAM EASTERLY

Με σχόλια των

ABIGAIL R. HALL-BLANCO

CHRISTIAN BJØRNSKOV

SYLVIE ABOA-BRADWELL

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Οι συγγραφείς	11
Πρόλογος	17
Ευχαριστίες.....	23
Περίληψη.....	25
Πίνακες και Γραφήματα	28
1. Η τυραννία των ειδικών: Η ξένη βοήθεια ενάντια στην ελευθερία των φτωκών	29
Γουίλιαμ Ίστερλι	
Οι τεχνοκράτες και η αποτυχία της αναπτυξιακής πολιτικής.....	29
Η σημασία των «δικαιωμάτων»	36
Κάνοντας πρόοδο στην οικονομική ελευθερία και τα πολιτικά δικαιώματα.....	40
Τι πρέπει να κάνουμε εμείς για να βάλουμε τέλος στη φτώχεια;.....	44
2. Ερωτήσεις και συζήτηση.....	47
3. Η πολιτική οικονομία της παρέμβασης του Γουίλιαμ Ίστερλι.....	65
Άμπιγκεϊλ Χολ-Μπλάνκο	
Εισαγωγή.....	65
Ο Χάγιεκ, το πρόβλημα της γνώσης και ο οικονομικός υπολογισμός.....	69
Ο Μπιουκάναν, η δημόσια επιλογή και η ανάπτυξη	74
Η κριτική του Ίστερλι και το παράδειγμα της στρατιωτικής επέμβασης.....	77
Συμπέρασμα.....	80
Βιβλιογραφία.....	83

4. Η πρόκληση του Γουίλιαμ Ίστερλι στην αναπτυξιακή κοινότητα	89
Κρίστιαν Μπιγιόρνσκοφ	
Εισαγωγή.....	89
Το υπόβαθρο της κριτικής	90
Το κύριο επιχείρημα του Ίστερλι	95
Τι λείπει από το επιχείρημα του Ίστερλι;.....	99
Πώς προχωράμε;.....	104
Βιβλιογραφία.....	106
5. Επιχειρηματικότητα, κοινωνική συμμετοχή και αφρικανική ανάπτυξη	
τον εικοστό πρώτο αιώνα	109
Σύλβι Αμπόα-Μπράντγουελ	
Εισαγωγή.....	109
Υπόβαθρο και όραμα	112
Προκλήσεις.....	116
Επιτεύγματα	118
Μαθήματα και συστάσεις	121
Συμπέρασμα.....	123
Βιβλιογραφία.....	125

ΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Σύλβι Αμπόα Μπράντγουελ

Η Σύλβι Αμπόα Μπράντγουελ [Sylvie Aboa-Bradwell] είναι μια βραβευμένη επιχειρηματίας, συγγραφέας και εκπαιδευτικός. Είναι ιδρύτρια και Διευθύνουσα Σύμβουλος του Medzan Training, μιας εταιρείας που παρέχει εκπαίδευση στην ηγεσία και την αυτοανάπτυξη. Έχει σχεδιάσει μαθήματα ηγεσίας, αυτοανάπτυξης και παρακίνησης για επιχειρηματίες, επαγγελματίες και νέους ανθρώπους. Είναι επίσης ιδρύτρια και διευθύντρια του Policy Centre for African Peoples.

Πριν την ίδρυση του Policy Centre for African Peoples και του Medzan Training, υπηρέτησε για πάνω από τρία χρόνια ως Διευθύντρια για το Ηνωμένο Βασίλειο του Centre for Democracy and Development, μιας δεξαμενής σκέψης με έδρα τη Νιγηρία. Πριν από αυτό, εργάστηκε για θεσμούς που προωθούν την ανθρώπινη ανάπτυξη, την εκπαίδευση και τα δικαιώματα στην Αφρική, τη Βρετανία, την Ισπανία και αλλού για σχεδόν 10 χρόνια.

Κρίστιαν Μπιόρνσκοφ

Ο Κρίστιαν Μπιόρνσκοφ [Christian Bjørnskov] είναι καθηγητής οικονομικών στο Πανεπιστήμιο του Άαρχους

στη Δανία. Συνδέεται επίσης με το Research Institute of Industrial Economics στη Στοκχόλμη, το Centre of Political Studies στην Κοπεγχάγη της Δανίας και το Institute of Economic Affairs. Ο Μπιγιόρνσκοφ απέκτησε το διδακτορικό του από τη Σχολή Διοίκησης Επιχειρήσεων του Άαρχους. Τα κύρια ερευνητικά του ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τις μακροπρόθεσμες διαδικασίες ανάπτυξης, τις οικονομικές συνέπειες των άτυπων θεσμών, καθώς και τα οικονομικά της ευτυχίας. Η έρευνά του έχει δημοσιευθεί σε ακαδημαϊκά περιοδικά όπως τα Journal of Economic Behavior and Organization, Public Choice, Journal of Development Economics και Academy of Management Perspective. Είναι τακτικός αρθρογράφος στη δανέζικη οικονομική εφημερίδα Børsen και μέλος της συντακτικής ομάδας των Public Choice και European Journal of Political Economy (<http://pure.au.dk/portal/da/chbj@asb.dk>).

Γουίλιαμ Έστερλι

Ο Γουίλιαμ Έστερλι [William Easterly] είναι καθηγητής οικονομικών στο Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης και Συν-Διευθυντής του Αναπτυξιακού Ερευνητικού Ινστιτούτου [Development Research Institute] του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, το οποίο εργάζεται για φέρει την οικονομική έρευνα υψηλής ποιότητας στα προβλήματα της παγκόσμιας φτώχειας. Παλαιότερα εργάστηκε για την Παγκόσμια Τράπεζα, το Institute for International Economics και το Centre for Global Development. Ο καθηγητής Έστερλι έχει συγκαταλεχθεί από διάφορα περιοδικά στους ερευνητές με τις περισσότερες ετεροαναφορές στον κόσμο, στους 100 κορυφαίους παγκόσμιους διανοητές και στους 100 κορυφαίους αστέρες της επιστήμης στο Twitter.

Ο καθηγητής Ίστερλι έχει γράψει έναν αριθμό βιβλίων για την ξένη βοήθεια και τα αποτελέσματά της στις αναπτυσσόμενες χώρες. Το πιο πρόσφατο βιβλίο του, *The Tyranny of Experts* [Η Τυραννία των Ειδικών], ήταν φιναλίστ για το Βραβείο Χάγιεκ του Manhattan Institute (το οποίο είχε κερδίσει παλαιότερα, το 2008, με το βιβλίο του *The White Man's Burden* [Το Φορτίο του Λευκού Ανθρώπου]¹).

Άμπιγκεϊλ Χολ-Μπλάνκο

Η Άμπιγκεϊλ Χολ-Μπλάνκο [Abigail Hall-Blanco] είναι επίκουρη καθηγήτρια οικονομικών στο Πανεπιστήμιο της Τάμπα στη Φλόριντα και ερευνήτρια στο Independent Institute, μια μη κομματική, εκπαιδευτική δεξαμενή σκέψης στο Όκλαντ της Καλιφόρνια. Είναι επιστημονική συνεργάτρια του Foundation for Economic Education. Η Μπλάνκο απέκτησε το διδακτορικό της στα οικονομικά από το Πανεπιστήμιο Τζορτζ Μέισον στο Φέρφαξ της Βιρτζίνια το 2015. Τα ευρύτερα ερευνητικά της ενδιαφέροντα περιλαμβάνουν τα αυστριακά οικονομικά, την πολιτική οικονομία και τη δημόσια επιλογή, τα οικονομικά της άμυνας και της ειρήνης, τους θεσμούς και την οικονομική ανάπτυξη. Το έργο της περιλαμβάνει θέματα γύρω από τις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ και την εθνική άμυνα, συμπεριλαμβανομένων της στρατιωτικοποίησης της αστυνομίας, των πωλήσεων όπλων, των όπλων ως ξένη βοήθεια, του κόστους της στρατιωτικής κινητοποίησης και την πολιτική οικονομία της στρατιωτικής τεχνολογίας. Η τρέχουσα έρευνά της περιλαμβάνει τον τρόπο με τον οποίο οι ξένες επεμβάσεις επιδρούν αρ-

¹ Σημ: Ο τίτλος προέρχεται από το διάσημο ποίημα του Κίπλινγκ, στο οποίο ο ποιητής δικαιολογούσε την αποικιοκρατία και τον υποθήμενο «εκπολιτιστικό» της ρόλο.

νητικά στους πολιτικούς, κοινωνικούς και άλλους θεσμούς μιας χώρας, καθώς και περαιτέρω έρευνα για την αστυνόμευση στις ΗΠΑ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στο τέλος του 2015 το ΙΕΑ είχε την ευχαρίστηση να καλωσορίσει τον καθηγητή Γουίλιαμ Ίστερλι για να δώσει τη Διάλεξη του ΙΕΑ στη Μνήμη του Χάγιεκ. Ο Ίστερλι είναι ένας καταξιωμένος πανεπιστημιακός και σχολιαστής που ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τα δεινά των φτωχότερων λαών του κόσμου. Παλαιότερα πίστευε ότι τα δεινά των φτωχών θα μπορούσαν να ελαττωθούν με αναπτυξιακή βοήθεια από το εξωτερικό. Ωστόσο, αργότερα έχασε τις ψευδαισθήσεις ως αποτέλεσμα των εμπειριών του, αλλά και καθώς αναπτυσσόταν η κατανόσή του για την οικονομική θεωρία.

Το έργο του Ίστερλι είναι εξαιρετικά συναφές με τις τρέχουσες συζητήσεις στο Ηνωμένο Βασίλειο και παγκοσμίως. Από το 2010, η κυβέρνηση του ΗΒ έχει αρχίσει να εφαρμόζει μια υπόσχεση να αυξήσει τις κρατικές δαπάνες για ξένη βοήθεια στο 0,7 τοις εκατό του εθνικού εισοδήματος. Αυτή δεν είναι μια υπόσχεση χωρίς διαφωνίες. Φυσικά, υπάρχουν εκείνοι που πιστεύουν ότι είναι λάθος να χρησιμοποιούνται τα λεφτά των φορολογούμενων για έναν τέτοιο σκοπό, ακόμα και αν η βοήθεια μπορούσε να κάνει κάποιο καλό στις φτωχότερες χώρες του κόσμου. Ωστόσο, υπάρχουν και πολλοί άλλοι που πιστεύουν ότι το ιστορικό της ξένης βοήθειας είναι στην καλύτερη περί-

πώση άνισο και ενδέχεται να κάνει αρκετή ζημιά. Άλλοι πάλι παραπονούνται ότι ένας χρηματικός στόχος για τη βοήθεια θα οδηγήσει σε σπατάλη και αναποτελεσματικότητα, λόγω της βιασύνης να ξοδευτούν τα χρήματα ώστε να πιαστεί ο στόχος.

Μεγάλο μέρος των στοιχείων υποδεικνύει ότι, λαμβάνοντας όλους τους παράγοντες υπόψη, η βοήθεια μπορεί να κάνει κάποιο καλό, αλλά το καλό που κάνει είναι πιθανότατα μικρό. Ωστόσο, όπως δείχνει ο Κρίστιαν Μπιγ-όρνσκοφ στο σχόλιό του για τη διάλεξη του Ίστερλι, η βοήθεια δεν είναι σίγουρα ούτε αναγκαία ούτε ικανή συνθήκη για την ανάπτυξη. Πολλές χώρες έχουν αναπτυχθεί με πολύ λίγη ή καθόλου ξένη βοήθεια (ιδίως στην Ασία). Άλλες χώρες (όπως η Ζάμπια) έχουν λάβει τεράστια ποσά ξένης βοήθειας (που ποτέ δεν έπεσαν κάτω από το 10 τοις εκατό του εθνικού εισοδήματος για 20 χρόνια μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980) και παρ' όλα αυτά έχουν μείνει στάσιμες. Άλλες μεγάλες λήπτριες βοήθειας έχουν γίνει φτωχότερες. Το καλύτερο που μπορεί να ειπωθεί είναι ότι η βοήθεια έχει προσφέρει ένα μπάλωμα και θα μπορούσε να έχει κάποια μικρά οφέλη. Ο Μπιγ-όρνσκοφ υποδεικνύει ότι κάποια τύποι προγραμμάτων μπορεί, λαμβάνοντας όλους τους παράγοντες υπόψη, να βοηθούν, παρ' όλο που αθροιστικά είναι δύσκολο να είμαστε αισιόδοξοι για την επιτυχία της βοήθειας.

Υπάρχουν μειονεκτήματα στην ξένη βοήθεια. Για παράδειγμα, η βοήθεια μπορεί στην πραγματικότητα να ενθαρρύνει το είδος της κακής διακυβέρνησης που μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφικά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά αποτελέσματα. Η βοήθεια μπορεί να ενθαρρύνει την προσοδοθηρία. Μπορεί επίσης να υπονομεύσει τη σχέση ανάμεσα σε μια κυβέρνηση και τον λαό της, γιατί η κυβέρνηση δεν έχει ανάγκη να στραφεί στο εκλογικό σώμα για να αυξήσει τους φόρους ώστε να χρηματοδοτή-

σει τις δαπάνες. Ακόμα πιο ανησυχητικό ήταν το εύρημα μια μελέτης που υποδεικνύει ότι η ξένη βοήθεια ανάμεσα στο 1960 και το 1999 μπορεί να διπλασίασε σχεδόν το επίπεδο των στρατιωτικών δαπανών στην Αφρική.

Επομένως, η βοήθεια θα μπορούσε γενικά να αποφέρει κάποια μικρά οφέλη σε μια λήπτρια χώρα. Από την άλλη όμως, αν οι κίνδυνοι της παροχής ξένης βοήθειας γίνουν πραγματικότητα, τα κόστη μπορεί να είναι τεράστια. Το πρόβλημα είναι ότι δεν γνωρίζουμε εκ των προτέρων το κατά πόσον η βοήθεια θα είναι επιτυχής ή όχι. Το είδος του συγκεντρωτικού σχεδιασμού που έρχεται μαζί με τη βοήθεια και την καθοδήγηση της ανάπτυξης από το εξωτερικό μιας χώρας, μπορεί να προκαλέσει κάθε λογής απρόβλεπτες συνέπειες.

Και αυτή είναι η ρίζα του προβλήματος, σύμφωνα με τον Ίστερλι. Η ξένη βοήθεια περιλαμβάνει σχεδιαστές που προσπαθούν να βρουν τεχνικές λύσεις για την υπανάπτυξη μιας χώρας. Το αναπτυξιακό κίνημα σίγουρα δεν έχει έλλειμμα «σχεδίων»-και τα ίδια σχέδια έχουν χρησιμοποιηθεί ξανά και ξανά για δεκαετίες. Και αποτυγχάνουν. Εκείνο που χρειάζεται αντιθέτως, πιστεύει ο Ίστερλι, είναι η προώθηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων ώστε να επιτραπεί στους ανθρώπους να αναλάβουν την ευθύνη για τη δική τους ανάπτυξη.

Ο Ίστερλι είναι αισιόδοξος, δεδομένης της αύξησης του αριθμού των δημοκρατιών στην Αφρική τα τελευταία λίγα τελευταία χρόνια και τη μείωση των πολέμων. Όπως το θέτει, «Οι τεχνικές λύσεις δεν έρχονται από μόνες τους. Έρχονται σε ένα περιβάλλον δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών δικαιωμάτων, στο οποίο οι άνθρωποι μπορούν να επιλέγουν πώς θα χρησιμοποιούν τη δική τους γη για τον εαυτό τους ή για τους πελάτες τους». Με άλλα λόγια, δεν έχουμε τη γνώση για να σχεδιάζουμε την ανάπτυξη απ' έξω. Αντιθέτως, χρειάζεται να

υπάρχουν οι συνθήκες υπό τις οποίες μπορούν οι άνθρωποι να κάνουν τα δικά τους σχέδια αξιοποιώντας τη γνώση που είναι φυσικά διάχυτη μεταξύ των ανθρώπων και δεν μπορεί να γίνει συγκεντρωτική. Το σχόλιο της Σύλβι Αμπόα-Μπράντγουελ πηγαίνει αυτή την ιδέα παραπέρα. Εξετάζει τη συμβολή οργανώσεων που μπορούν να βοηθήσουν τους φτωχούς-ιδίως στην Αφρική-να γίνουν υπεύθυνοι για τη δική τους ανάπτυξη.

Θα ήταν εύλογο να ρωτήσει κανείς για ποιο λόγο διαιωνίζεται η βοήθεια, αν δεν δουλεύει. Η δεύτερη σχολιάστρια, Άμπιγκεϊλ Χολ-Μπλάνκο παρέχει μια απάντηση: προσοδοθηρία. Πολλοί από τους εμπλεκόμενους στη διαδικασία παροχής βοήθειας (αναπτυξιακά ιδρύματα όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, φιλανθρωπικές οργανώσεις όπως η Oxfam και οι κυβερνήσεις που λαμβάνουν βοήθεια) έχουν ισχυρό κίνητρο να πιέζουν για περισσότερη βοήθεια, ανεξαρτήτως του αν δουλεύει ή όχι.

Ο Γουίλιαμ Ίστερλι είναι επίσης σφόδρα αντίθετος στις στρατιωτικές επεμβάσεις. Τέτοιες επεμβάσεις, υποστηρίζει, σπανίως έχουν κάνει κάποιο καλό (συμπεριλαμβανομένων των χρόνων της αποικιοκρατίας), ενώ έχουν κάνει πολύ κακό. Τέτοιες επεμβάσεις συχνά καταλήγουν να σπνρίζουν ακριβώς εκείνους που ποδοπατούν τα δικαιώματα των πολιτών τους, εμποδίζοντας έτσι την ανάπτυξη των συνθηκών για επιτυχή ανάπτυξη.

Η Άμπιγκεϊλ Χολ-Μπλάνκο επίσης αναπτύσσει αυτό το θέμα παραπέρα. Πράγματι, τα προβλήματα με τις στρατιωτικές επεμβάσεις είναι με πολλούς τρόπους παρόμοια με εκείνα της ξένης βοήθειας-δεν γνωρίζουμε εκ των προτέρων τι δουλεύει. Απλά δεν έχουμε τη γνώση να σχεδιάζουμε στρατιωτικές επεμβάσεις με οποιαδήποτε βεβαιότητα ότι θα είναι επιτυχείς: η επιτόπια κατάσταση είναι πολύ περίπλοκη. Επιπλέον, η στρατιωτική ηγεσία είναι συχνά σε θέση να ακολουθεί «προσοδοθηρική» συμπερι-

φορά. Δηλαδή, να χρησιμοποιεί τα κυβερνητικά κανάλια για να προωθεί τα συμφέροντά της. Θα έπρεπε ίσως να σημειωθεί ότι τέτοιοι άνθρωποι δεν ενεργούν κατ' ανάγκην με εγωιστικό τρόπο: θα μπορούσαν, λόγω θέσης, να υπερεκτιμούν απλά τις πιθανότητες επιτυχίας και να υποτιμούν τη σημασία της διάχυτης επιτόπιας γνώσης για την επίλυση μιας εμφύλιας σύγκρουσης.

Στις δυτικές κοινωνίες υπάρχει η ευρύτατα διαδεδομένη άποψη ότι οι κυβερνήσεις θα έπρεπε να παρέχουν κάποια βοήθεια σε εκείνους που δεν έχουν τα αναγκαία για μια αξιοπρεπή ζωή, όπως φαγητό, στέγη, ρούχα, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και βασική πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τα παιδιά. Σίγουρα, θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι η ανάπτυξη των φτωχότερων λαών του κόσμου πρέπει να αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα για τους οικονομολόγους-θα έπρεπε σίγουρα να ενδιαφερόμαστε περισσότερο για το πώς μπορούν οι εξαθλιωμένοι να αυξήσουν το εισόδημά τους κατά 10 τοις εκατό το χρόνο για είκοσι χρόνια, παρά για το κατά πόσον η οικονομική μεγέθυνση στο Ηνωμένο Βασίλειο θα είναι του χρόνου 1,5 ή 1,6 τοις εκατό. Επιπλέον, δεδομένων των φριχτών συνθηκών που βιώνουν πολλοί άνθρωποι υπό την εξουσία δικτατόρων, πρέπει να ενδιαφερθούμε να εξετάσουμε το κατά πόσον η ανάληψη στρατιωτικής δράσης θα μπορούσε να καλυτερεύσει τη μοίρα τους. Αλλά, όπως οι συγγραφείς αυτού του μικρού βιβλίου καθιστούν σαφές, τα ζητήματα είναι περίπλοκα. Η ανάπτυξη δεν μπορεί κατ' ανάγκην να «γίνει» απ' έξω. Τόσο η παροχή βοήθειας όσο και οι στρατιωτικές επεμβάσεις μπορεί να κάνουν περισσότερο κακό παρά καλό. Οι άνθρωποι που φέρνουν τέτοιες αντιρρήσεις δεν πάσχουν από έλλειψη συμπόνοιας. Το να εμποδίζουν τους πολιτικούς να κάνουν κακό και να επισημαίνουν ότι δεν υπάρχει μαγική λύση για τα προβλήματα της φτώχειας αποτελεί, από μόνο του, μια σημα-

ντική υπηρεσία των οικονομολόγων. Ως τέτοιοι, ο Γουίλιαμ Ίστερλι στη Διάλεξή του στη Μνήμη του Χάγιεκ και οι τρεις σχολιαστές/στριες κάνουν μια σημαντική συμβολή στην κατανόησή μας για τη φτώχεια. Το ΙΕΑ έχει την ευχαρίστηση να συστήσει αυτό το κείμενο σε φοιτητές, δασκάλους και σε όλους όσοι ενδιαφέρονται για τα δεινά των φτωχότερων λαών του πλανήτη.

Οι απόψεις που εκφράζονται σε αυτή τη μονογραφία είναι, όπως σε όλες τις δημοσιεύσεις του ΙΕΑ, των συγγραφέων και όχι του Ινστιτούτου (το οποίο δεν έχει συλλογική άποψη), των διαχειριστών του, των μελών του Ακαδημαϊκού Συμβουλευτικού Συμβουλίου ή του ανώτερου προσωπικού. Με κάποιες εξαιρέσεις, όπως με τη δημοσίευση διαλέξεων, όλες οι μονογραφίες του ΙΕΑ περνούν από τυφλή αξιολόγηση από δύο πανεπιστημιακούς ή ερευνητές που είναι ειδικοί στο πεδίο: η παρούσα έκδοση είναι μια από αυτές τις εξαιρέσεις.

Φίλιπ Μπουθ [*Phillip Booth*]
 Ακαδημαϊκός και Ερευνητικός Διευθυντής,
Institute of Economic Affairs,
 Καθηγητής Δημόσιων Οικονομικών,
 Δημόσιας Πολιτικής και Ηθικής,
 Πανεπιστήμιο του Σεντ Μέρι, Τούικενχαμ
 Αύγουστος του 2016

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το IEA θα ήθελε να ευχαριστήσει το CQS για την πολύ γενναιόδωρη χορηγία του για τη Διάλεξη του 2015 στη Μνήμη του Χάγιεκ και για την παρούσα έκδοση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

- Οι προσδοκίες για την αναπτυξιακή βοήθεια παραμένουν υψηλές μεταξύ των δυτικών πολιτικών και αναλυτών, αλλά τα στοιχεία είναι καταθλιπτικά. Η ξένη βοήθεια πιθανότατα δεν έχει κατά μέσο όρο καμιά επίπτωση στη μακροπρόθεσμη μεγέθυνση.
- Για να καταλάβουμε την αποτυχία πολλών αναπτυξιακών προγραμμάτων, είναι αναγκαίο να εξετάσουμε βαθύτερα την αποτυχία του εκ των άνω σχεδιασμού εν γένει, ένα μάθημα που μας δίδαξε ο Χάγιεκ. Χωρίς τους μηχανισμούς των ελεύθερων αγορών και τις επιχειρηματικές δράσεις να τους καθοδηγούν, οι αναπτυξιακοί οργανισμοί και οι κυβερνήσεις αδυνατούν σταθερά να προσδιορίσουν ποια σχέδια θα είναι επιτυχή και ποια όχι.
- Η ξένη βοήθεια και οι αναπτυξιακές προσπάθειες συχνά εστιάζουν σε αποκλειστικά τεχνικές λύσεις του προβλήματος της φτώχειας. Υπάρχει μια «τεχνοκρατική ψευδαίσθηση» ότι μπορούμε να αγνοήσουμε τη πολιτική και τη μάχη αξιών ανάμεσα στην ελευθερία και τη δικτατορία. Αλλά ως οικονομολόγοι ή ως εργαζόμενοι στην ανάπτυξη δεν μπορούμε να κάνουμε τη δουλειά μας σε ένα περιβάλλον ελεύθερο από αξίες και πολιτική.

- Ακόμα και την εποχή της δουλείας, Βρετανοί και Αμερικανοί διατύπωναν αληθοφανή τεχνοκρατικά επιχειρήματα ότι οι δούλοι ήταν κατά κάποιον τρόπο σε καλύτερη μοίρα χάρη στη δουλεία, για παράδειγμα, σε σχέση με τη διατροφή. Η έγνοια για τα δικαιώματα των φτωχών πρέπει να είναι καθολική και πρέπει να αποτελεί αντικείμενο μιας ακοιμμάτιστης και διαπαραταξιακής προσπάθειας στις ελεύθερες κοινωνίες που δίνουν αξία στα δικαιώματα για τον εαυτό τους.
- Δεν πρέπει να επικρίνουμε υποκριτικά τους δικτάτορες στην Αφρική χωρίς να εξετάζουμε τον δικό μας ρόλο στις ΗΠΑ και στο ΗΒ ως προς τη στήριξη δικτατόρων για την προώθηση των δικών μας συμφερόντων εξωτερικής πολιτικής, ενώ αγνοούμε τα δικαιώματα των φτωχών Αφρικανών που παραβιάζονται. Το πρόβλημα της φτώχειας δεν είναι η έλλειψη ειδικών: είναι η έλλειψη δικαιωμάτων.
- Όπου υπάρχει ένα περιβάλλον καθολικών δικαιωμάτων για τους φτωχούς, οι τεχνικές λύσεις μπορούν να έλθουν. Όταν απουσιάζουν αυτά τα δικαιώματα, δεν υπάρχει κανένα κίνητρο για να έρχονται τεχνικές λύσεις σε μόνιμη βάση.
- Παρά αυτά τα προβλήματα, η ελευθερία σημειώνει σταδιακή πρόοδο στην Αφρική. Ο λόγος των δημοκρατών προς τους δικτάτορες μεταξύ των Αφρικανών ηγетών αυξάνει. Κατά συνέπεια, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 και μετά η Αφρική είχε μια πολύ υγιή οικονομική μεγέθυνση.
- Υπάρχει ακόμα πάρα πολύ φτώχεια, αλλά οι τάσεις είναι στη σωστή κατεύθυνση και η γρηγορότερη πρόοδος έναντι της φτώχειας συντελείται ακριβώς λόγω της προόδου στην πολιτική και οικονομική ελευθερία σε όλο τον κόσμο.

- Είναι ανάγκη να πείσουμε τους ψηφοφόρους στις ΗΠΑ και στο ΗΒ ότι οι δικοί μας οργανισμοί βοήθειας δεν πρέπει να παραβιάζουν τα δικαιώματα των φτωχών, η δική μας εξωτερική πολιτική δεν πρέπει να παραβιάζει τα δικαιώματα των φτωχών και οι δικές μας ένοπλες δυνάμεις δεν πρέπει να παραβιάζουν τα δικαιώματα των φτωχών. Πρέπει να κοιτάσουμε τους εαυτούς μας και να δούμε αν είμαστε συνεργοί στην παραβίαση των δικαιωμάτων των φτωχών.
- Ένας παραμελημένος τομέας της αναπτυξιακής πολιτικής είναι η συνηγορία υπέρ της μεγαλύτερης ελευθερίας για τους φτωχούς, υπέρ της αύξησης των πολιτικών και οικονομικών δικαιωμάτων: εκεί πρέπει να εστιάσουμε.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

Πίνακας 1 Τεχνοκρατικές λύσεις για τη φτώχεια 1938 και 2005

Γράφημα 1 Αριθμός Αφρικανών ηγετών ανά τύπο

Γράφημα 2 Η ανάπτυξη στην Μποτσουάνα, τη Ζάμπια και τη Ζιμπάμπουε σε σχέση με τις ΗΠΑ

1. Η ΤΥΡΑΝΝΙΑ ΤΩΝ ΕΙΔΙΚΩΝ: Η ΞΕΝΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΩΝ ΦΤΩΧΩΝ

Γουίλιαμ Ίστερλι

Οι τεχνοκράτες και η αποτυχία της αναπτυξιακής πολιτικής

Δεν χρειάζεται να σας πείσω ότι εξακολουθεί να μαινεται στον κόσμο μας σήμερα μια μάχη αξιών ανάμεσα στην ελευθερία και τη δικτατορία. Το λυπηρό για μένα, ως αναπτυξιακός οικονομολόγος, είναι ότι πολλοί από εμάς που εργαζόμαστε στη βοήθεια και την ανάπτυξη-και συμπεριλαμβάνω τον εαυτό μου στο παρελθόν-έχουν πολύ συχνά καταλήξει απρόθετα να σταθούν στην πλευρά των δικτατόρων. Αυτό συμβαίνει από τύχη. Ήταν σίγουρα αντίθετο στις προσωπικές συμπάθειες των περισσότερων από εμάς που πίστευαν στην ελευθερία έναντι της δικτατορίας, αλλά συνέβαινε, γιατί η ξένη βοήθεια και οι αναπτυξιακές προσπάθειες εστιάζουν συχνά σε αποκλειστικά τεχνικές λύσεις για το πρόβλημα της φτώχειας.

Υπάρχει κάτι πολύ σαγηνευτικό στις τεχνικές λύσεις. Ακούγεται πολύ εύλογο ότι πολλά από τα προβλήματα των φτωχών θα μπορούσαν να διορθωθούν με κάποια ελκυστικά απλή τεχνική παρέμβαση. Ας υποθέσουμε ότι μια ομάδα αγροτών παράγουν τρόφιμα στη γη τους με μη αποδοτικό τρόπο και ότι κάποιο δασοκομικό έργο θα

μπορούσε να έρθει και να προσδώσει πολύ μεγαλύτερη αξία στην ίδια γη. Ή ας υποθέσουμε ότι κάποιοι άνθρωποι υποφέρουν από υποσιτισμό και ότι μέρος τους προβλήματός τους είναι η έλλειψη βιταμίνης Α, που θα μπορούσε να διορθωθεί πολύ απλά και φτηνά με κάψουλες βιταμίνης Α. Ή ας υποθέσουμε ότι οι ίδιοι άνθρωποι υποφέρουν από ελονοσία, η οποία μπορεί να αντιμετωπιστεί με μια ποικιλία τεχνικών όπλων στο οπλοστάσιό μας, όπως απλά ο ψεκασμός με ένα χημικό που λέγεται πύρεθρο και σκοτώνει τα κουνούπια στους τοίχους των σπιτιών. Ή ακόμα και το καθαρό νερό: είναι τόσο απλό, όσο το να ανοίξουμε ένα πηγάδι στον υδροφόρο ορίζοντα.

Αυτές οι τεχνικές λύσεις φαίνεται τόσο απλές και άμεσες, ώστε υπάρχει η ψευδαίσθηση ότι μπορούμε απλά να εξειδικεύσουμε τις τεχνικές λύσεις και εκείνες θα υλοποιηθούν και έτσι θα λυθεί το πρόβλημα της φτώχειας. Αυτό είναι ό,τι θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε η «τεχνοκρατική ψευδαίσθηση»: ότι μπορούμε να αγνοούμε την πολιτική, και ότι μπορούμε να αγνοούμε την μάχη αξιών ανάμεσα στην ελευθερία και τη δικτατορία.

Επιτρέψτε μου να σας πω μια ιστορία για το πώς το τεχνοκρατικό όραμα μπορεί να πάει πολύ στραβά. Υπάρχει μια ιστορία που συνέβη στις 28 Φεβρουαρίου του 2010, σε μια περιοχή που λέγεται Μουμπέντε, στην Ουγκάντα. Κάποιοι αγρότες ήταν στην εκκλησία όταν άκουσαν να πέφτουν πυροβολισμοί. Βγήκαν έξω και βρήκαν ένοπλους άντρες να καίνε τα σπίτια τους και τη σοδειά τους. Τα όπλα τους ακούγονταν γιατί πυροβολούσαν τα ζωντανά των χωρικών. Οι ένοπλοι οδήγησαν υπό την απειλή των όπλων αυτούς τους 20.000 αγρότες μακριά από τη γη τους και τους είπαν, «Αυτή η γη δεν είναι πια δική σας.» Αυτή η γη άνηκε στις οικογένειές τους για γενεές επί γενεών. Γιατί γινόταν αυτό;

Αυτά στην πραγματικότητα συνέβαιναν λόγω ενός δα-

σοκομικού έργου της Παγκόσμιας Τράπεζας, το οποίο προωθούσε ό,τι πίστευαν ότι αποτελεί μια καλύτερη χρήση της γης-τη δασοκομία αντί για τον τρόπο που τη χρησιμοποιούσαν οι αγρότες. Μπορείτε να δείτε ότι μια απλή τεχνική λύση όπως η δασοκομία δεν είναι εν τέλει και τόσο απλή, και ότι χρειάζεται να μιλήσουμε για πράγματα όπως τα δικαιώματα των φτωχών ανθρώπων. Φυσικά, στην περίπτωση των αγροτών στο Μουμπέντε της Ουγκάντα κάθε δυνατό δικαίωμα παραβιάστηκε βάνουσα. Τα ιδιοκτησιακά τους δικαιώματα, τα πολιτικά τους δικαιώματα για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στην παραβίαση των ιδιοκτησιακών τους δικαιωμάτων και τα ανθρώπινα δικαιώματά τους παραβιάστηκαν.

Για μένα, το πιο λυπηρό σε αυτή την ιστορία είναι ότι παρ' όλο που έλαβε πολύ μεγαλύτερη δημοσιότητα από σχεδόν κάθε άλλη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ιστορία της ανάπτυξης (εμφανίστηκε μάλιστα και σε πρωτοσέλιδο των *New York Times*), δεν συνέβη τίποτα. Η Παγκόσμια Τράπεζα βρέθηκε προσωρινά σε δύσκολη θέση επειδή είχε προωθήσει ένα σχέδιο το οποίο είχε οδηγήσει στον εκτοπισμό 20.000 αγροτών υπό την απειλή των όπλων, και υποσχέθηκε την επόμενη μέρα να ερευνήσει το θέμα. Έχουν περάσει σχεδόν έξι χρόνια από τότε που συνέβη το γεγονός και ακόμα η Παγκόσμια Τράπεζα δεν έχει κάνει καμιά έρευνα: δεν ερεύνησαν ποτέ τον δικό τους ρόλο σε αυτή την τραγωδία. Το πιο ακόμα πιο θλιβερό γεγονός για μένα είναι ότι κανείς στον κόσμο της ανάπτυξης και της βοήθειας δεν διαμαρτυρήθηκε αρκετά γι' αυτό εκείνη την εποχή². Υπήρξε σχεδόν σιωπή. Και έτσι

2 Ο Συμβουλευτικός Διαμεσολαβητής Συμμόρφωσης [Compliance Advisory Ombudsman (CAO)] συνέταξε μια αναφορά για αυτά τα γεγονότα μετά από διαμαρτυρία της *Oxfam*. Ο CAO δίνει αναφορά στον Πρόεδρο της Παγκόσμιας Τράπεζας. Η αναφορά δεν ερευνούσε την Παγκόσμια Τράπεζα, γιατί δεν κάλυπτε τον ρόλο και τις πράξεις της Τράπεζας. Υπογράμμιζε, επίσης, ότι δεν προέβαινε σε «καμιά αξιολόγηση της καταγγελίας και των ζητημάτων σε αυτήν». Μέλη του προσωπικού του CAO μού έχουν αναφέρει ότι δεν έχουν καμιά εξουσιοδότηση να ερευνήσουν την ίδια την Παγκόσμια Τράπεζα. Ο ρόλος και οι υποθέσεις του CAO μπορούν να αναζητηθούν στην ιστοσελίδα: <http://www.caoombudsman.org/>.

η Παγκόσμια Τράπεζα δεν υπέστει στην πραγματικότητα καμιά συνέπεια για τη μαζική παραβίαση των δικαιωμάτων των των φτωχών της Ουγκάντα.

Σε αυτό το σημείο, νιώθω σχεδόν σαν να οφείλω να απολογηθώ, ως οικονομολόγος, γιατί μιλάω για συναισθηματικά ζητήματα όπως οι αγρότες που τους διώχνουν από τη γη τους υπό την απειλή των όπλων και οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι οικονομολόγοι προτιμούν συνήθως να μιλούν με τεχνικούς όρους και να μην συζητούν για αξίες και τέτοια ζητήματα.

Όπως το έθεσε ο Χάγιεκ σε μια γνωστή ρήση του στη διάρκεια μιας συζήτησης στο American Enterprise Institute στα τέλη της δεκαετίας του 1970, «η αμέλεια των οικονομολόγων να συζητήσουν σοβαρά αυτό που είναι πραγματικά το αποφασιστικό πρόβλημα της εποχής μας οφείλεται σε ένα ορισμένο δισταγμό να λερώσουν τα χέρια τους πηγαίνοντας από καθαρά επιστημονικά ζητήματα σε ζητήματα αξιών». Μιλώντας για τέτοια συναισθηματικά, επιτακτικά ζητήματα όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα πολιτικά δικαιώματα και τα οικονομικά δικαιώματα, νιώθω σχεδόν σαν να εξομολογούμαι ότι κλαίω στο τέλος των ρομαντικών κομεντί του Χόλιγουντ (κάτι που όντως κάνω). Θέλω να σας πείσω ότι αυτή είναι μια υπόθεση που οι οικονομολόγοι πρέπει να πάρουν στα σοβαρά, και στην πραγματικότητα όλοι στον κόσμο της βοήθειας και της ανάπτυξης πρέπει να πάρουν στα σοβαρά.

Γιατί αυτό; Γιατί ως οικονομολόγοι, ή ως άνθρωποι που εργάζονται στην ανάπτυξη, δεν μπορούμε στην πραγματικότητα να κάνουμε τη δουλειά μας σε κάποιος είδος περιβάλλοντος ελεύθερου από αξίες και πολιτική. Στο πιο στοιχειώδες επίπεδο, υπάρχει μια έννοια στα οικονομικά που λέγεται «αποκαλυφθείσα προτίμηση». Αν κάποιος επιλέξει το Α έναντι του Β, μπορούμε να υποθέσουμε ότι βρίσκεται σε καλύτερη θέση γιατί είχε επιλογή και πήρε το

Α αντί του Β. Αυτός είναι ένας πολύ πλάγιος τρόπος για να πει κανείς ότι οι οικονομολόγοι νομίζουν ότι ήταν εκείνοι που ανακάλυψαν ότι οι άνθρωποι βελτιώνουν τη θέση τους κάνοντας κάτι, αν έχουν συναινέσει σε αυτό. Αλλά νομίζω ότι αυτό ήταν προφανές προτού εμφανιστούν οι οικονομολόγοι.

Το αντίστροφο είναι επίσης αλήθεια. Αν ήταν αναγκαίος ο καταναγκασμός για να επιβληθεί κάτι σε κάποιους αγρότες της Ουγκάντα, τότε προφανώς χειροτέρευσε η κατάσταση τους, γιατί ο εξαναγκασμός δεν θα ήταν αναγκαίος αν πίστευαν ότι θα καλυτέρευε.

Αυτή είναι η στοιχειώδης λογική που εξηγεί γιατί δεν μπορούμε να αγνοούμε μια τέτοια απλή αρχή όπως τα δικαιώματα των φτωχών να επιλέγουν: να επιλέγουν τη δική τους μοίρα, να έχουν τη δική τους ιδιοκτησία και να είναι σε θέση να διαμαρτύρονται αν παραβιαστεί αυτή η επιλογή και αυτό το δικαίωμα να συναινούν. Για αυτό τον λόγο δεν μπορούμε να αγνοούμε την πολιτική όταν εργαζόμαστε για την ανάπτυξη.

Πρέπει επίσης να απαλλαγούμε από την ιδέα ότι αυτό το επιχείρημα θα μπορούσε να γίνει αντιληπτό ως φαρισαϊκό. Δεν είναι. Εγώ ο ίδιος προσυπέγραφα στο μεγαλύτερο μέρος της καριέρας μου την τεχνοκρατική ψευδαισθησιολογία στην οποία ασκώ κριτική απόψε. Άργησα ντροπιαστικά να συνειδητοποιήσω ότι δεν έχει νόημα.

Όταν κάνουμε αυτή τη συζήτηση περί δικαιωμάτων, μας λένε επίσης συχνά ότι είμαστε ιδεολόγοι ή ότι υποστηρίζουμε κάποια παράταξη. Αλλά αυτή η συζήτηση δεν είναι ιδιοκτησία του ενός ή του άλλου κόμματος. Η έγνοια για τα δικαιώματα των φτωχών θα έπρεπε να είναι καθολική, και θα έπρεπε να είναι μια ακομμάτιστη και διαπαραταξιακή προσπάθεια στις ελεύθερες κοινωνίες που δίνουν αξία στα δικαιώματα για τον εαυτό τους. Δίνουμε αξία στα δικά μας δικαιώματα για τον

εαυτό μας. Πρέπει να δίνουμε αξία και στα δικαιώματα των φτωχών ανθρώπων.

Αυτό το περιστατικό στην Ουγκάντα δεν είναι μεμονωμένο. Είναι στην πραγματικότητα κάτι που πηγαινει βαθιά πίσω στην ιστορία της Αφρικής, στην οποία υπάρχουν πολλές ιστορίες που περιλαμβάνουν κάποιον συνδυασμό δυτικής δύναμης που εμπλέκεται στην Αφρική και συμμαχεί με κάποιους τοπικούς δυνάστες που παραβιάζουν τα δικαιώματα των φτωχών Αφρικανών.

Στην περίπτωση που ανέφερα, ένας λόγος που η Παγκόσμια Τράπεζα δεν είχε συνέπειες είναι ότι ο δικτάτορας της Ουγκάντα, Γιουέρι Μουσεβενί [Yoweri Museveni] είναι ισχυρός σύμμαχος των ΗΠΑ και του ΗΒ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας. Αυτός είναι ένας λόγος για τον οποίο η χορήγηση δανείων στην Ουγκάντα είναι κάτι που η Παγκόσμια Τράπεζα μπορεί να κάνει χωρίς να έχει συνέπειες, ακόμα και αν παραβιάζονται δικαιώματα, ή ακόμα και αν υποστηρίζει ευθέως την παραβίαση δικαιωμάτων στα δικά της προγράμματα. Είναι λόγω αυτού του πολιτικού περιβάλλοντος-αυτή είναι άλλη μια πολιτική πραγματικότητα που δεν μπορούμε να αγνοούμε.

Δεν πρέπει να επικρίνουμε υποκριτικά τους δικτάτορες στην Αφρική χωρίς να εξετάζουμε τον δικό μας ρόλο στις ΗΠΑ και το ΗΒ στην υποστήριξη δικτατόρων για να προωθήσουμε τα δικά μας συμφέροντα εξωτερικής πολιτικής, χωρίς να δίνουμε αξία στα παραβιαζόμενα δικαιώματα των φτωχών Αφρικανών. Φυσικά, αυτή η ιστορία πηγαινει βαθιά πίσω στα χρόνια της αποικιοκρατίας, όταν οι δυτικές αποικιοκρατικές δυνάμεις συνεργάζονταν με τοπικούς ενδιάμεσους και ήταν οι ίδιες οι καταπιεστές και οι αυταρχικοί εξουσιαστές που παραβίαζαν τα δικαιώματα των φτωχών.

Στα χρόνια της αποικιοκρατίας συνέβαινε επίσης να υπάρχει μια τεχνοκρατική προσέγγιση στην επίλυση των

προβλημάτων των φτωχών. Θα σας το δείξω με έναν πίνακα (βλέπε Πίνακα 1). Απέκτησα τις πληροφορίες από μια ιδιαίτερα μακροσκελή τεχνοκρατική έκθεση για την Αφρική που δημοσιεύτηκε στην πραγματικότητα το 1938 από έναν Βρετανό αποικιακό αξιωματούχο. Ο αξιωματούχος, ο Λόρδος Χέιλι [Lord Hailey], ετοίμασε αυτή την τεχνοκρατική έκθεση των 1000 σελίδων για τον τρόπο επίλυσης του προβλήματος της φτώχειας στην Αφρική, και οι λύσεις στις οποίες κατέληξε ακούγονται αξιοσημείωτα παρόμοιες με τις σημερινές.

Θυμάστε το χημικό που λέγεται πύρεθρο και που μπορείτε να το ψεκάσετε στους τοίχους των σπιτιών για να σκοτώσετε τα κουνούπια; Αυτό ήταν ήδη γνωστό το 1938. Η ιδέα των συμπληρωμάτων βιταμίνης Α για την αντιμετώπιση του υποσιτισμού ήταν ήδη γνωστή το 1938. Ο Πίνακας 1 συγκρίνει τις συστάσεις της έκθεσης του 1938 με τις ίδιες συστάσεις που έκανε μια έκθεση του ΟΗΕ το 2005 και ετοιμάστηκε ή δημοσιεύτηκε από κάποιους φημισμένους οικονομολόγους που μάλλον θα έχετε ακουστά. Προσπαθώ να θυμηθώ κάποια από τα ονόματα: Τζεφ Σακς, Αντζελίνα Τζολί, Μπόνο, ο κορυφαίος οικονομολόγος σε θέματα βοήθειας στον κόσμο...

Πίνακας 1 Τεχνοκρατικές λύσεις για τη φτώχεια 1938 και 2005

Αφρικανικό πρόβλημα προς αντιμετώπιση	Λύση: Αφρικανική Έρευνα του 1938	Λύση: Έκθεση του ΟΗΕ του 2005
Ελονοσία	Ψεκασμός των καλυβών των ιθαγενών με πύρεθρο	Ψεκασμός στο εσωτερικό των οικιών (με πυρεθροειδή)
Υποσιτισμός	Αντιμετώπιση της έλλειψης βιταμίνης Α	Αντιμετώπιση της ανεπαρκούς λήψης βιταμίνης Α
Καθαρό νερό	Γεωτρήσεις	Αύξηση των γεωτρήσεων

Σε κάθε περίπτωση, αυτοί ήταν οι δημιουργοί ή οι εκδότες της έκθεσης του ΟΗΕ, οι ομόλογοι του Λόρδου Χέιλι. Σκέφτηκαν τις ίδιες λύσεις το 2005 που είχε ήδη σκεφτεί εκείνος το 1938.

Το ηθικό δίδαγμα αυτού του πίνακα είναι ότι, αν νομίζατε ότι τα προβλήματα της φτώχειας θα μπορούσαν να λυθούν από ειδικούς και με λύσεις ειδικών, υπήρχαν ήδη ειδικοί το 1938 που γνώριζαν ήδη τις απαντήσεις. Δεν δούλεψε τότε και δεν δουλεύει σήμερα.

Η σημασία των «δικαιωμάτων»

Το πρόβλημα της φτώχειας δεν είναι η έλλειψη ειδικών· το πρόβλημα της φτώχειας είναι η έλλειψη δικαιωμάτων. Υπάρχει μια πολύ εκτενής βιβλιογραφία στα οικονομικά στην οποία τα ίδια τα δικαιώματα είναι μηχανισμός επίλυσης προβλημάτων που κάνει τις τεχνικές λύσεις να έλθουν. Η δυνατότητα μας ως ελεύθεροι πολίτες στις δικές μας κοινωνίες και η δυνατότητα των φτωχών στις δικές τους κοινωνίες να κάνουν εκείνους που ικανοποιούν τις ανάγκες τους, δημόσιες και ιδιωτικές, να λογοδοτούν, είναι εκείνη που κάνει τις τεχνικές λύσεις να έρχονται.

Οι τεχνικές λύσεις δεν έρχονται από μόνες τους. Έρχονται σε ένα περιβάλλον δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών δικαιωμάτων, στο οποίο οι άνθρωποι μπορούν να επιλέγουν πώς να χρησιμοποιούν τη δική τους γη για τον εαυτό τους ή για τους πελάτες τους. Μπορείς να κάνεις τους ιδιώτες προμηθευτές να λογοδοτούν οδηγώντας τους εκτός αγοράς αν δεν ικανοποιούν τις ανάγκες σου. Μπορούμε να κάνουν τους κυβερνητικούς προμηθευτές αγαθών όπως το καθαρό νερό να λογοδοτούν μέσω της πολιτικής διαμαρτυρίας και των δημοκρατικών εκλογών.

Σε ένα τέτοιο «περιβάλλον δικαιωμάτων», τα δικαιώματα φέρνουν πράγματι ανάπτυξη. Δεν το κάνουν τέ-

λεια. Δεν υπάρχει ποτέ καμιά ουτοπία στον ορίζοντα. Αλλά όταν υπάρχει ένα περιβάλλον καθολικών δικαιωμάτων για τους φτωχούς και για τους πολίτες μιας κοινωνίας, τότε, πράγματι, αυτό κάνει τις τεχνικές λύσεις να έρχονται. Όταν απουσιάζουν αυτά τα δικαιώματα, δεν υπάρχει κανένα κίνητρο για να έρχονται οι τεχνικές λύσεις σε μόνιμη βάση.

Φυσικά, οι τεχνικές λύσεις αποτελούν μια βολική δικαιολογία για μεγάλο μέρος της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ και του ΗΒ. Δικαιολογώντας την υποστήριξη αυταρχικών ηγετών στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, μπορεί να είναι εξαιρετικά βολικό να λέμε επίσης: «Φέρνουμε την ανάπτυξη υποστηρίζοντας τους αυταρχικούς ηγέτες σε αυτές τις φτωχές χώρες. Φέρνουμε την ανάπτυξη παρέχοντας βοήθεια στον Μουσέβενι».

Φαίνεται να πετυχαίνουμε το «δύο σε ένα», εξασφαλίζοντας έναν σύμμαχο στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και φέρνοντας την ανάπτυξη με την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας στον δικτάτορα. Λυπάμαι που σας χαλάω την εικόνα ότι αυτή είναι μια καινούρια ιδέα, αλλά την ιδέα την είχε ήδη ο Λόρδος Χέιλι το 1938. Ο Λόρδος Χέιλι πρότεινε την αποικιοκρατική εξουσία σαν ένα τρόπο για να έρθει η ανάπτυξη και για να διατηρήσουν οι Βρετανοί την αυτοκρατορία τους, που τότε ήθελαν να τη διατηρήσουν. Δήλωνε ότι η Βρετανική Αυτοκρατορία «ήταν μέρος του κινήματος για τον πρόοδο των καθυστερημένων λαών του κόσμου». Αυτή η γλώσσα μάλλον δεν χρησιμοποιείται έτσι ακριβώς σήμερα («η πρόοδος των καθυστερημένων λαών του κόσμου»), αλλά έχουμε επαναδιατυπώσει την ίδια ιδέα.

Ο Λόρδος Χέιλι υποστήριζε, χωρίς κάποια συγκεκριμένα τεκμηρίωση, ότι οι φτωχοί άνθρωποι δεν νοιάζονται για τα πολιτικά τους δικαιώματα. Έλεγε: «Οι πολιτικές ελευθερίες δεν έχουν νόημα αν δεν μπορούν να οικοδο-

μηθούν επάνω σε ένα καλύτερο θεμέλιο κοινωνικής και οικονομικής προόδου». Αυτή ήταν μια βολική δικαιολογία για τη συνέχιση της αυτοκρατορίας και της αποικιοκρατίας. Στην πραγματικότητα, την κατέρριπταν ήδη εκείνη την εποχή όλοι οι φτωχοί λαοί της Αφρικής που πάλευαν για το τέλος της αποικιοκρατίας.

Υπήρχε ένα δράμα που παιζόταν τότε και επαναλαμβάνεται συχνά σήμερα, όταν οι Βρετανοί ανθρωπιστές ρωτούσαν το 1938, «Τι πρέπει να κάνουμε για να βάλουμε τέλος στη φτώχεια;» Αυτό είναι πάντα το μεγάλο ερώτημα στο πεδίο της παγκόσμιας φτώχειας. Ο Λόρδος Χέιλι ήθελε να πει, «Δείτε εδώ τις τεχνικές λύσεις. Αλλά παρακαλώ αγνοείτε τις πολιτικές πραγματικότητες της αποικιοκρατίας εκεί». Και ήθελε να δικαιώσει την τεχνοκρατική ψευδαίσθηση ότι οι λύσεις μπορούν να ολοκληρωθούν χωρίς ανησυχία για ακατάστατα πολιτικά ζητήματα όπως η αποικιοκρατία. Ήθελε οι ειδικοί σαν εμένα να δίνουν μια απάντηση όπως, «Ψεκάστε τις καλύβες των ιθαγενών με πύρεθρο, μοιράστε κάψουλες βιταμίνης Α και κάντε γεωτρήσεις.» Δεν ήθελε να πω, «Απλά βάλτε τέλος στην αποικιοκρατία», αν και αυτό έγινε τελικά, ενάντια στη βούληση των αποικιοκρατικών δυνάμεων.

Σήμερα βρισκόμαστε σε μια κάπως ανάλογη κατάσταση. Επιτρέψτε μου να σας αναφέρω άλλο ένα παράδειγμα συμμάχου στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, άλλον ένα δικτάτορα, τον Μέλες Ζενάουι [Meles Zenawi] της Αιθιοπίας. Κατά τη μακρά παραμονή του στην εξουσία, μέχρι τον θάνατό του από φυσικά αίτια το 2012, ήταν ισχυρός σύμμαχος των ΗΠΑ και του ΗΒ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και ήταν μια πολύ βολική δικαιολογία ότι μπορούσε επίσης να θεωρείται ένας αναπτυξιακός ηγέτης που συνέβαλε στην ανάπτυξη της Αιθιοπίας.

Οι κύριοι χορηγοί βοήθειας στην Αιθιοπία ήταν το DFID [Department for International Development-

Υπουργείο Διεθνούς Ανάπτυξης] του ΗΒ, η USAID [United States Agency for International Development-Υπηρεσία των ΗΠΑ για τη Διεθνή Ανάπτυξη] και η Παγκόσμια Τράπεζα. Και όχι μόνο αυτές, αλλά και το Gates Foundation-θα πάω και στον κ. Γκέιτς σε λίγο-είναι μέγας υποστηρικτής της Αιθιοπίας. Δεν έχω πραγματικά τον χρόνο να σας αφηγηθώ πάρα πολλές ιστορίες θηριωδιών στη σημερινή ομιλία. Αλλά, δυστυχώς, υπάρχει μια από την Αιθιοπία η οποία επίσης περιελάμβανε μια αναγκαστική μετεγκατάσταση χρηματοδοτημένη από την USAID, την DFID και την Παγκόσμια Τράπεζα, στην οποία υπήρχε ένα πρόγραμμα που εξανάγκαζε αγρότες στην επαρχία της Γκαμπέλα να φύγουν από τη γη τους υπό την απειλή των όπλων. Βασικά, πρόκειται για ακριβή επανάληψη της ιστορίας της Μουμπέντε στην Ουγκάντα.

Παρ' όλα αυτά, για ακόμα μια φορά, η τεχνοκρατική ψευδαίσθηση είναι να αγνοήσουμε αυτές τις παραβιάσεις δικαιωμάτων και να επικεντρωθούμε στις απτές λύσεις όπως εκείνες του Πίνακα 1. Ο κ. Γκέιτς είναι ένα καλό παράδειγμα αυτής της ψευδαίσθησης. Επαίνεσε την αιθιοπική κυβέρνηση το 2013 γιατί «θέτει σαφείς στόχους, επιλέγει μια προσέγγιση, μετρά τα αποτελέσματα και κατόπιν χρησιμοποιεί αυτές τις μετρήσεις για να συνεχίσει να εκλεπτύνει την προσέγγισή μας». Ο Γκέιτς είπε ότι αυτό «μας βοηθά να προσφέρουμε εργαλεία και υπηρεσίες σε όλους όσοι πρόκειται να ωφεληθούν». Έχει επίσης πει ότι είχε μια «εξαιρετική σχέση συνεργασίας με τον [Αιθιοπία δικτάτορα] Μέλες Ζενάουι, ο οποίος έχει φέρει πραγματική πρόοδο βοηθώντας τον λαό της Αιθιοπίας». Ο Γκέιτς υιοθετεί εδώ πλήρως την τεχνοκρατική ψευδαίσθηση.

Φαίνεται να αγνοεί το επιχείρημα ότι οι δικτάτορες δεν φέρνουν στην πραγματικότητα πρόοδο. Φέρνουν φτώχεια. Οι δικτάτορες είναι λόγος για τον οποίο η φτώχεια κατ' αρχάς υπάρχει. Μετά από μια μακρά

ιστορία παλαιότερου αυταρχισμού, αποικιοκρατίας και δουλεμπορίου, πρέπει να υποστηρίξουμε το τέλος του αυταρχισμού, όχι τη συνέχισή του με την υποστήριξη της αναπτυξιακής βοήθειας.

Αφού λοιπόν έχω ασκήσει κριτική στα τεχνοκρατικά σχέδια δράσης για τον τερματισμό της φτώχειας, το επόμενο ερώτημα είναι, ποιο είναι το δικό μου αναπτυξιακό σχέδιο δράσης για τον τερματισμό της φτώχειας; Δεν έχω κανένα. Είμαι ένας ειδικός που αρνείται να προσφέρει κάποιο σχέδιο δράσης. Γιατί αρνιέμαι; Ένας λόγος είναι ότι έχουμε ήδη ένα αρκετά μεγάλο πλεόνασμα από σχέδια δράσης. Πολλά από αυτά κάθονται στα ράφια, αδιάβαστα. Αυτό στην πραγματικότητα έχει τεκμηριωθεί από τους ερευνητές της ίδιας της Παγκόσμιας Τράπεζας. Η Παγκόσμια Τράπεζα θεωρεί τον εαυτό της την τράπεζα γνώσης που σκέφτεται όλα αυτά τα σχέδια δράσης. Μια πρόσφατη μελέτη από δυο μελετητές της Παγκόσμιας Τράπεζας βρήκε ότι το 31 τοις εκατό των «προϊόντων γνώσης» της Παγκόσμιας Τράπεζας δεν έχουν μεταφορτωθεί ποτέ και το 87 τοις εκατό δεν έχουν καμιά ετεροαναφορά. «Δεν έχουν καμιά ετεροαναφορά» σημαίνει, βασικά, ότι δεν τα διάβασε κανείς ποτέ.

Κάνοντας πρόοδο στην οικονομική ελευθερία και τα πολιτικά δικαιώματα

Η ιστορία της προόδου στα δικαιώματα υποδεικνύει μια άλλη δύναμη που θα μπορούσε να είναι υποψήφια για να εξετάσουμε ως εναλλακτική στα σχέδια δράσης: η «συνηγορία». Πώς κάνουμε πρόοδο στα δικαιώματα;

Στην πραγματικότητα, υπάρχει μια μακρά ιστορία συνηγορίας υπέρ των ηθικών νορμών, έγνοιας για τα πράγματα για τα οποία υποτίθεται ότι δεν πρέπει να νοιαζόμαστε στην τεχνοκρατική κοσμοθεωρία. Οι συ-

νήγοροι έφεραν πρόοδο βεβαιώνοντας ότι η δουλεία ήταν κάτι κακό· ότι η αποικιοκρατία ήταν κάτι κακό· ότι οι κρατικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως εκείνες που έγιναν στη Μουμπέντε, στην Ουγκάντα, ήταν κάτι κακό· ότι ο φυλετικός διαχωρισμός ήταν κάτι κακό· ότι ο ρατσισμός ήταν κάτι κακό.

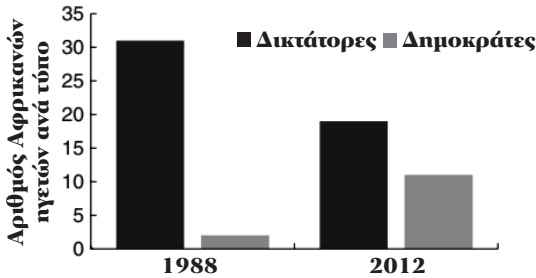
Ο πιο φημισμένος λόγος του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ Τζ. λεγόταν «Έχω ένα Όνειρο». Δεν έμεινε στην ιστορία ως «Έχω ένα Σχέδιο Δράσης».

Μέχρι τώρα, αυτή ήταν μια κάπως σκοτεινή ιστορία. Αλλά στο τελευταίο μέρος της ομιλίας θέλω να σας μεταφέρω κάποια καλά νέα. Παρά τη θλιβερή ιστορία των ανθρώπων στη βοήθεια και την ανάπτυξη που δεν νοιάζονται για τα δικαιώματα των φτωχών, υπάρχει μια άλλη ομάδα ανθρώπων που νοιάζεται για τα δικαιώματα των φτωχών: οι ίδιοι οι φτωχοί.

Οι φτωχοί άνθρωποι που παλεύουν για τα δικά τους δικαιώματα έχουν πολύ μεγαλύτερη υπομονή και αποφασιστικότητα από εμάς, τους συμπαθούντες από το εξωτερικό. Και έχουν ήδη κάνει αρκετή πρόοδο, στην Αφρική και αλλού. Υπάρχει ένα νέο βιβλίο που λέγεται *Africa Uprising* [Η Αφρική Ξεσηκώνεται], το οποίο καταγράφει περισσότερες από 90 πολιτικές διαμαρτυρίες σε 40 αφρικανικές χώρες την τελευταία δεκαετία. Ως εκ τούτου, η ελευθερία βαθμιαία προοδεύει στην Αφρική.

Το 1988, υπήρχαν πολύ περισσότεροι δικτάτορες από δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις στην Αφρική. Το 2012 εξακολουθούν να υπάρχουν περισσότεροι δικτάτορες από εκλεγμένες κυβερνήσεις, αλλά οι αριθμοί βελτιώνονται. Οι τάσεις είναι στη σωστή κατεύθυνση. Αν θέλετε τους ακριβείς αριθμούς, πήγαμε από τους 31 δικτάτορες στους 19 (βλέπε Γράφημα 1). Και από δύο μόνο δημοκρατίες το 1988 στις 12 το 2012.

Γράφημα 1 Αριθμός Αφρικανών ηγετών ανά τύπο

Αν παρακολουθούσατε τα νέα μόνο τις τελευταίες δυο μέρες³, η Μπουρκίνα Φάσο είχε για πρώτη φορά δημοκρατικές εκλογές μετά από δεκαετίες δικτατορίας.

Οι άνθρωποι πιστεύουν εσφαλμένα ότι η οικονομική ελευθερία είναι κάτι που ωφελεί τους πλούσιους. Αλλά στην πραγματικότητα, όπως δείχνουν οι ιστορίες στο Μουμπέντε και στην Αιθιοπία, η ομάδα που είναι πραγματικά η πιο ευάλωτη στην αγνόηση των ιδιοκτησιακών της δικαιωμάτων είναι οι φτωχοί.

Η οικονομική ελευθερία που μετράει τόσο την ελευθερία των ανθρώπων να επιλέγουν τις δικές τους οικονομικές δραστηριότητες όσο και τα ιδιοκτησιακά και άλλα δικαιώματα, είναι κάτι που επίσης σημειώνει πρόοδο τελευταία. Υπάρχει μια ανεξάρτητη ομάδα που κατατάσσει τις χώρες βάσει της οικονομικής ελευθερίας. Σήμερα, το 50 τοις εκατό των χωρών βαθμολογούνται στην οικονομική ελευθερία τόσο ψηλά, όσο βαθμολογούνταν μόλις το 10 τοις εκατό των χωρών το 1980.

Η οικονομική ελευθερία προσδύει σε όλο τον πλανήτη. Αντί οι καλλιεργητές κακάο να χάνουν τις περιουσίες τους από κυβερνήσεις που τους αναγκάζουν να πουλούν την παραγωγή τους σε χαμηλή τιμή στο κράτος ενώ εκείνο

³ Μέσα Δεκεμβρίου του 2015.

την μεταπουλά σε πολύ υψηλότερες τιμές στην παγκόσμια αγορά, όπως συνηθιζόταν να γίνεται στην Γκάνα, έχουν πλέον αποκτήσει την ελευθερία να πουλούν σε τιμές πιο κοντινές σε εκείνες της παγκόσμιας αγοράς.

Επομένως, υπάρχουν πραγματικές νέες ευκαιρίες και επιλογές για τους ανθρώπους, τόσο στην πολιτική όσο και στην οικονομική σφαίρα.

Φυσικά, στην Αφρική έχουμε δει την καλύτερη οικονομική μεγέθυνση από την ανεξαρτησία, και πιθανότατα στην ιστορία της Αφρικής. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η Αφρική είχε μια πολύ υγιή οικονομική μεγέθυνση.

Απλά για να σας δώσω ένα συγκεκριμένο ελπιδοφόρο σημάδι, υπάρχουν σήμερα διπλάσιοι συνδρομητές κινητής τηλεφωνίας στην Αφρική από ό,τι στην πατρίδα μου, τις ΗΠΑ. Αυτοί οι άνθρωποι δεν είναι απλά έφηβοι που μιλάνε στο ταίρι τους. Είναι αγρότες που μπορούν πλέον να βρίσκουν ποιες είναι οι τιμές και που μπορούν να πετυχαίνουν την καλύτερη τιμή· είναι έμποροι που μπορούν να γνωρίζουν πότε υπάρχουν διαθέσιμες προμήθειες για να αγοράζουν και να πουλούν, και να θρέφουν τους πεινασμένους. Αυτά τα κινητά τηλέφωνα χρησιμοποιούνται για να γίνονται μεταφορές χρημάτων και για να χορηγούνται μικρά τραπεζικά δάνεια.

Αυτά τα κινητά είναι τα ίδια δημιουργήματα μιας γενιάς εκπληκτικών Αφρικανών επιχειρηματιών. Ο Αλιού Κοντέ [Aliou Conteh], στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, ακόμα και εν μέσω εμφυλίου έστηνε κεραίες κινητής τηλεφωνίας στα δέντρα, κρεμώντας τους πομπούς από τις κορυφές τους και συγκολλώντας παλιοσίδερα για να φτιάξει κεραίες.

Η δημιουργικότητα και η επιχειρηματικότητα των ίδιων των Αφρικανών είναι εκείνη που δημιούργησε, μέσα σε όλα αυτά, αυτή την εντυπωσιακή ιστορία επιτυχίας.

Φυσικά, υπάρχει ακόμα πάρα πολύ φτώχεια, αλλά οι

τάσεις είναι στη σωστή κατεύθυνση και η ταχύτερη πρόοδος ενάντια στη φτώχεια σημειώνεται ακριβώς λόγω της προόδου στην πολιτική και οικονομική ελευθερία σε όλο τον κόσμο. Τα ίδια δικαιώματα που παραβιάζονταν στη Μουμπέντε της Ουγκάντα και στο πρόγραμμα μετεγκατάστασης στην Αιθιοπία, απολαμβάνουν σήμερα πολύ μεγαλύτερο σεβασμό, και αυτός ο σεβασμός αποδίδει πολύ περισσότερους καρπούς.

Τι πρέπει να κάνουμε εμείς για να βάλουμε τέλος στη φτώχεια;

Αν επιμένετε να σας απαντήσω εγώ σε αυτό το ερώτημα, «Τι πρέπει να κάνουμε εμείς για να βάλουμε τέλος στη φτώχεια;», φυσικά το «εμείς» σε αυτό το ερώτημα ήταν πάντα μέρος του προβλήματος.

Η παραδοχή ήταν ότι εμείς οι πατερναλιστικοί, δυτικοί, υπερόπτες και συμπονετικοί ξένοι θα ήμασταν η πηγή των λύσεων, αλλά, ειλικρινά, δεν ήμαστε τόσο μέρος της λύσης όσο νομίζουμε. Αυτό ήταν το πρώτο πρόβλημα με το ερώτημα. Το δεύτερο πρόβλημα είναι ότι αγνοούμε σιωπηρά το γεγονός ότι ένα πράγμα στο οποίο πρέπει να εστιάζουμε είναι να μην κάνουμε χειρότερα τα πράγματα για τα δικαιώματα των φτωχών στις φτωχές χώρες.

Το τελευταίο περιλαμβάνει, πρώτα απ' όλα, την απόρριψη της τεχνοκρατικής ψευδαίσθησης. Εκείνοι από μας που εργάζονται στη βοήθεια και την ανάπτυξη πρέπει να εγκαταλείψουμε την προσποίηση μιας ανάλυσης ελεύθερης από αξίες και πολιτική. Πρέπει να συμμετάσχουμε ανοιχτά στην πάλη των ιδεών από την πλευρά της ελευθερίας ενάντια στη δικτατορία, και να υπερασπιστούμε την υπόθεση της ελευθερίας για τους φτωχούς του κόσμου.

Περιλαμβάνει επίσης το να πείσουμε τους άλλους ψηφοφόρους στις ΗΠΑ και το ΗΒ ότι οι δικί μας οργανι-

σμοί βοήθειας δεν πρέπει να παραβιάζουν τα δικαιώματα των φτωχών, η δική μας εξωτερική πολιτική δεν πρέπει να παραβιάζει τα δικαιώματα των φτωχών και οι δικές μας ένοπλες δυνάμεις δεν πρέπει να παραβιάζουν τα δικαιώματα των φτωχών. Πρέπει να κοιτάξουμε τους εαυτούς μας και να δούμε αν είμαστε συνεργοί στην παραβίαση των δικαιωμάτων των φτωχών.

Η ελευθερία μπορεί να κερδίζει, αλλά γνωρίζουμε ότι η μάχη βρίσκεται πολύ μακριά από το τέλος της. Έτσι, μένει για όλους μας απόψε να συνεχίσουμε να μαχόμαστε για αυτά τα ιδεώδη της ελευθερίας-για την καθολική ελευθερία για όλους. Πρέπει να πείσουμε πολύ περισσότερους ότι όλοι οι άνθρωποι παντού-γυναίκες και άντρες, λευκοί και μαύροι, πλούσιοι και φτωχοί-αξίζουν να είναι επιτέλους ελεύθεροι.

2. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ⁴

Σύλβι Αμπόα Μπράντγουελ: Είμαι η Σύλβι Αμπόα Μπράντγουελ, Διευθύντρια του Policy Centre for African Peoples. Είναι κάτι που δημιούργησα για να πολεμήσω ενάντια στη δικτατορία της ξένης βοήθειας. Είμαι επίσης επιχειρηματίας.

Θα ήθελα πρώτα να σας συγχαρώ ιδιαίτερα που διατυπώνεται αυτή τη συζήτηση με όρους ιστορικού πλαισίου, γιατί, για να μην ξεχνάμε, ο ακρογωνιαίος λίθος της υποδούλωσης των Αφρικανών ήταν ότι η υποδούλωση θα τους βοηθούσε γνωρίζοντάς τους τον πολιτισμό και τον χριστιανισμό.

Ταυτόχρονα, όπως «ωφελούνταν» οι άνθρωποι από τη δουλεία αιώνες πριν, έτσι ωφελούνται τώρα-για τους Μπιλ Γκέιτς αυτού του κόσμου-από την πρόσβαση σε κάθε λογής ισχυρούς ανθρώπους.

Κάποιοι διεφθαρμένοι στην Αφρική επίσης «ωφελούνται» από αυτό το στάτους κβο, με το οποίο δεν υπάρχει καμιά απολύτως λογοδοσία και οι φτωχοί συντηρούνται στην πραγματικότητα με τα λίγα χρήματα που τους δίνουν οι λεγόμενοι ευεργέτες των διαφόρων Save the Children [Σώστε τα Παιδιά] αυτού του κόσμου. Το ερώτημά μου

⁴ Κατά την επιμέλεια αυτής της μονογραφίας κάναμε ό,τι μπορούσαμε για τη μεταγραφή, από την ηχογράφηση, των ονομάτων εκείνων που έκαναν τις ερωτήσεις.

είναι το εξής: Όπως οι πολέμιοι της δουλείας είχαν πραγματικά κάτι για να του αντιταχθούν, πώς μπορούν οι φτωχοί άνθρωποι να οργανωθούν για να αποκτήσουν ισχυρή φωνή ενάντια σε αυτή την ορθοδοξία της βοήθειας;

Τζον Στράφορντ [John Strafford]: Αυτή τη στιγμή στο Παρίσι είναι μαζεμένοι 40.000 άνθρωποι που προσπαθούν να κάνουν τα ανεπτυγμένα έθνη να καταβάλουν £100 δισεκατομμύρια στα υπανάπτυκτα έθνη. Θα θέλατε να κάνετε κάποιο σχόλιο σε αυτό;

Τζον Τσόουν [John Chown]: Όταν κατέρρευσε ο κομμουνισμός και αποφασίσαμε ότι θέλαμε να τους βοηθήσουμε να γίνουν καλοί καπιταλιστές, γνώρισα ανθρώπους στις Βρυξέλλες και ανθρώπους σε διάφορες τράπεζες. Έφριξα με τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται η βοήθεια και η τεχνική αρωγή. Ήμουν αρκετά τυχερός να βρω το Ταμείο Τεχνογνωσίας [Know How Fund] στο ΗΒ, που ήταν ένας έξοχος οργανισμός ο οποίος έκανε τα πάντα σωστά.

Τότε, με όλα αυτά να επιστρέφουν και βλέποντας πώς σπαταλιούνται τόσα πολλά χρήματα σε κακά προγράμματα, είχα την ευχαρίστηση να διαβάσω μια κριτική για το βιβλίο σας το οποίο αγόρασα και διάβασα με ευχαρίστηση, και βρήκα ότι γνωρίζατε ακριβώς τι χρειαζόταν να γίνει.

Τώρα δίνω μάχη μετά την τελευταία αλλαγή κυβέρνησης, όταν ήρθαν οι Εργατικοί στην εξουσία, για την αποκατάσταση του Ταμείου Τεχνογνωσίας. Γνωρίζεται για το Ταμείο Τεχνογνωσίας και θα ήσασταν σύμμαχός μου για να πείσουμε τους ανθρώπους ότι αυτός είναι ο σωστός τρόπος για να προχωρήσουμε;

Γουίλιαμ Ίστερλι: Είναι αλήθεια ότι ακόμα και τον καιρό της δουλείας οι Βρετανοί και οι Αμερικανοί, που έχουν μια εκπληκτική ικανότητα να δικαιολογούν τον εαυτό τους για τα πάντα, διατύπωναν τεχνοκρατικά επιχειρήματα εκείνη

την εποχή ότι η δουλεία καλύτερευε κατά κάποιον τρόπο τη θέση των δούλων.

Μπορεί να ήταν αληθές, ας πούμε, ότι η διατροφή των δούλων ήταν καλύτερη από τη διατροφή των Αφρικανών που δεν είχαν υποδουλωθεί. Αυτό προφανώς δεν θα αποδείκνυε τον τεχνοκρατικό ισχυρισμό ότι η δουλεία βελτίωνε την κατάσταση των δούλων.

Αυτό είναι ένα ακόμα πιο ακραίο παράδειγμα του πώς δεν μπορείς να αγνοείς το ερώτημα της συναίνεσης και της επιλογής. Η «επιλογή» πρέπει να είναι το θεμέλιο όλης μας της συζήτησης και δεν μπορούμε να αγνοούμε τη δική μας συνέργεια στη Δύση. Στη Δύση θέλουμε τόσο πολύ να μιλάμε για τον εαυτό μας ως οργανισμούς βοήθειας, ως ευεργέτες και ως φιλόανθρωπους δωρητές, και αγνοούμε τη δική μας και τη σημερινή μας ιστορία υποστήριξης της καταπίεσης των φτωχών ανθρώπων. Όσον αφορά το θέμα του κινήματος, νομίζω ότι έχετε πολύ καλύτερα προσόντα από εμένα για να ηγηθείτε του κινήματος.

Αναφορικά με τις συζητήσεις για το κλίμα, πρέπει να εξειδικεύσω κάπως, οπότε ομολογώ ότι αυτός δεν είναι ένας τομέας για τον οποίο γνωρίζω πολλά, αν και έχω παρατηρήσει ότι οι απαντήσεις στις συζητήσεις για το κλίμα είναι εξίσου γραφειοκρατικές και εξίσου απαξιωτικές κατά το ότι αγνοούν τελείως τις πραγματικές επιλογές και ως προς συναίνεση όλων των εμπλεκόμενων.

Αναφορικά με το τελευταίο ερώτημα, χαίρομαι που αναφέρατε τις προσπάθειες για τη μετάβαση από τον κομμουνισμό στον καπιταλισμό. Έχω ομολογήσει πολλές αμαρτίες απόψε. Πρέπει να ομολογήσω ακόμα μία. Είχα εμπλοκή στη θεραπεία σοκ στην πρώην Σοβιετική Ένωση, που ήταν ακόμα Σοβιετική Ένωση όταν πήγα για πρώτη φορά εκεί. Ένας άλλος τύπος ονόματι Τζεφ Σακς [Jeff Sachs] είχε επίσης μεγάλη εμπλοκή. Και οι δύο κάναμε λάθος τότε.

Η θεραπεία σοκ ήταν βασικά μια σύντομη λέξη για τις καταναγκαστικές συμβουλές ξένων ειδικών που θεωρούν ότι γνωρίζουν πολύ περισσότερα για τα προβλήματά σου από σένα. Δεν είχε επιτυχία: ο καταναγκασμός δεν είχε επιτυχία. Είχαμε και εδώ την ίδια ιστορία πάνω κάτω, ήταν η τεχνοκρατική νοοτροπία ότι η απελευθέρωση από τα δεσμά του κομμουνισμού περιλάμβανε απλά πολλές τεχνικές συμβουλές για το πώς να διαχειριστείς ένα καπιταλιστικό σύστημα, ένα ελεύθερο οικονομικό σύστημα και ένα ελεύθερο πολιτικό σύστημα.

Ένα πράγμα που θυμάμαι είναι το εξής: είχαμε κυριολεκτικά πάρα πολλούς δυτικούς οικονομολόγους που δεν γνώριζαν τίποτα για τη Ρωσία, συμπεριλαμβανομένου του εαυτού μου. Μια άλλη ομάδα που παρατήρησα πολύ στη Μόσχα εκείνη την εποχή ήταν οι νομικοί που τους έδιναν συμβουλές απλά για το πώς να ξαναγράψουν τους νόμους ώστε να μοιάζουν με τους δυτικούς, αγνοώντας πλήρως ότι το κύριο δράμα που εκτυλισσόταν ήταν η μάχη των αξιών αναφορικά με το «Μπορεί να αναδυθεί ένα ελεύθερο σύστημα μετά τη μακρά νύχτα του κομμουνισμού, του ολοκληρωτισμού, του Στάλιν, του Λένιν και όλων των φρικτών πραγμάτων που είχαν προηγηθεί;»

Αυτή ήταν η μάχη που διεξαγόταν και δυστυχώς χάθηκε, εν μέρει γιατί η Δύση έπαιξε τον δικό της ρόλο τόσο άσχημα, ιδίως σε αυτή την τεχνοκρατική κατεύθυνση.

Δεν γνωρίζω για το Ίδρυμα Τεχνογνωσίας, αλλά προσκαλώ όλους να το κοιτάξουν όπως συνιστάτε.

Τερέζα Κάρθι [Theresa Carthy]: Μεγάλος μέρος της βιβλιογραφίας που έχω διαβάσει λέει ότι η Παγκόσμια Τράπεζα και άλλοι διεθνείς θεσμοί προτιμούν τις τεχνικές λύσεις γιατί είναι πολύ καλά προετοιμασμένοι να εφαρμόζουν αυτές τις λύσεις. Ενώ η συνηγορία για κάποιον πολιτικό ή κοινωνικό σκοπό ή η βοήθεια για να ανατραπεί μια δικτατορία θα ήταν ενδεχομένως κάτι πολύ δύσκολο

για την Παγκόσμια Τράπεζα. Ποιος είναι ο ρόλος της Παγκόσμιας Τράπεζας και άλλων διεθνών θεσμών στη δική σας προσέγγιση στην ανάπτυξη;

Μπεν [Ben]: Νομίζω ότι όλοι θα συμφωνούσαμε πως τα παραδείγματα που αναφέρατε αποτελούν καθαρές παραβιάσεις δικαιωμάτων, αλλά δυσκολεύομαι να δω πώς ο κύριος όγκος της δουλειάς στη διεθνή βοήθεια συνιστά παραβίαση δικαιωμάτων. Νομίζω ότι επιλέξατε κάποια παραδείγματα στα οποία είναι πολύ σαφές, και οι άνθρωποι σε αυτή την αίθουσα και εκτός της θα συμφωνούσαν ότι αντιπροσωπεύουν παραβιάσεις δικαιωμάτων. Αλλά πώς, για παράδειγμα, παραβιάζονται τα δικαιώματα των ανθρώπων στη Μοζαμβίκη όταν τους προσφέρουν κουνουπίρες; Δεν διευρύνεται το δικαίωμά τους στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και μετά στη εκπαίδευση, για παράδειγμα;

Νομίζω ότι επιλέξατε κάποια εξωφρενικά παραδείγματα για να βασίσετε σε αυτά το επιχειρημά σας.

Άλεξ [Alex]: Είστε ενάντια στη βοήθεια, αλλά ποια είναι η γνώμη σας για τις νέες κινήσεις προς τυχαιοποιημένες δοκιμές, επομένως πράγματα όπως οι τράπεζες πίστεως και η προσφορά εγκαταστάσεων στους ανθρώπους που θα χαλάρωναν τους περιορισμούς που αντιμετωπίζουν, επομένως η προσφορά περισσότερων δικαιωμάτων κατά κάποιον τρόπο; Τι πιστεύετε γι' αυτό;

Τομ [Tom]: Πιστεύετε ότι υπάρχει ποτέ κάποια ένταση ανάμεσα στην παραχώρηση περισσότερων δικαιωμάτων στους ανθρώπους και στη μη παραχώρηση νέας τεχνολογίας; Μπορεί οι άνθρωποι να έχουν κάποιο δικαίωμα στην τεχνολογία που υπάρχει αλλού στον κόσμο, αν πρόκειται να σώσει τη ζωή τους ή κάτι τέτοιο;

Γουίλιαμ Ίστερλι: Επιτρέψτε μου να απαντήσω μαζί το ερώτημα για την Παγκόσμια Τράπεζα, «Τι μπορεί να κάνει η Παγκόσμια Τράπεζα για τη δημοκρατία;» και

το ερώτημα «Συνιστούν οι κουνουπιέρες παραβίαση δικαιωμάτων;»

Και για τα δύο αυτά ερωτήματα, φυσικά και δεν παραβιάζονται τα δικαιώματα κάποιου φτωχού ανθρώπου όταν του δίνουν κουνουπιέρες. Αν πουν ότι θέλουν κουνουπιέρες, τους δίνεις κουνουπιέρες. Αυτό είναι μια χαρά. Δεν υπάρχει τίποτα το κακό σε αυτό.

Όταν είπα ότι αυτό ήταν μια τυχαία ισορροπία, εκείνο που πραγματικά συμβαίνει είναι ότι οι άνθρωποι στη βοήθεια και την ανάπτυξη νιώθουν ότι πρέπει να αυτολογοκρίνονται, και η Παγκόσμια Τράπεζα ή ο Μπιλ Γκέιτς δεν μπορούν να πάνε στην Αιθιοπία ή την Ουγκάντα κρατώντας ένα μεγάλο πλακάτ που γράφει «ανατρέψτε τον τύραννο». Αυτό είναι προφανώς αλήθεια και κατανοώ αυτούς τους πολιτικούς περιορισμούς. Πράγματι, το ότι δεν το ανέφερα προηγουμένως ίσως ήταν κάπως άδικο για τον Γκέιτς.

Αυτό που είναι δίκαιο να πούμε, ωστόσο, είναι ότι ο Γκέιτς έχει επίσης μια πολύ δυνατή φωνή, και η Παγκόσμια Τράπεζα έχει επίσης μια πολύ δυνατή φωνή στην παγκόσμια συζήτηση για το πώς έρχεται η ανάπτυξη και το πώς πρέπει να έρχεται η ανάπτυξη. Έχουμε κάποιους δρώντες-την Παγκόσμια Τράπεζα και τον Γκέιτς-που αυτολογοκρίνονται ώστε να μην ασκούν ποτέ κριτική σε δικτάτορες, να μην μιλούν ποτέ για δικαιώματα, να μην μιλούν ποτέ για δημοκρατία, και που συμμετέχουν σε μια παγκόσμια συζήτηση για το πώς έρχεται η ανάπτυξη.

Νομίζω ότι αυτή είναι μια περίπτωση για την οποία μπορούμε να διαφωνήσουμε, αλλά θα υποστήριζα ότι τα δικαιώματα είναι το κύριο και βασικό θεμέλιο της ανάπτυξης, αλλά παρ' όλα αυτά οι εν λόγω δρώντες λογοκρίνουν τη δική τους συμμετοχή στη συζήτηση με το να μην αναφέρουν καν τα δικαιώματα των φτωχών.

Αυτό είναι που με ενοχλεί ως προς αυτή την απρόθετη

ισορροπία, όπου εστιάζουμε μόνο σε τεχνικές λύσεις. Δεν μας επιτρέπεται να μιλάμε για δημοκρατία και δικαιώματα. Αυτή είναι η απρόθετη ισορροπία. Η Παγκόσμια Τράπεζα έβαλε κυριολεκτικά στον δικό της καταστατικό χάρτη ότι δεν μπορεί ποτέ να συζητά για πολιτικά συστήματα. Αυτό μπήκε πίσω στα 1944, αλλά στην πραγματικότητα έχει παραβιάσει αυτή την αρχή πολλές φορές από τότε. Σε μια πρόσφατη Έκθεση για την Παγκόσμια Ανάπτυξη φαίνεται ακόμα και να υποστηρίζει την ξένη στρατιωτική επέμβαση στις φτωχές χώρες, κάτι που μου ακούγεται αρκετά σαν παρέμβαση στα τοπικά πολιτικά συστήματα.

Πώς μπορούμε να έχουμε έναν οργανισμό που είναι τόσο δυνατή φωνή στον κόσμο των ιδεών για την ανάπτυξη και δεν του επιτρέπεται να μιλήσει για τη δημοκρατία; Είναι εξωφρενικό. Είναι αντιπαραγωγικό στη μάχη των ιδεών.

Η μάχη των ιδεών-αυτό που υποστηρίζω-είναι εν τέλει πιο σημαντική για τη μοίρα αυτών των τεχνικών λύσεων από το απλό γεγονός ότι κάποιος οργανισμός βοήθειας μοιράζει κουνουπιέρες μια δεδομένη στιγμή.

Τζέιμς Σπρουλ [James Sproule]: Τι σας οδήγησε στην επιφοίτησή σας και γιατί αυτή η επιφοίτηση εξακολουθεί να είναι τόσο σπάνια;

Ντέιβιντ Σίπλεϊ [David Shipley]: Σε ποιο βαθμό πιστεύεται ότι η βοήθεια που παρέχεται σε δικτατορίες επιβραδύνει ή επιταχύνει τη μετάβαση από τη δικτατορία στη δημοκρατία;

Τζέιμς Ρόμπερτς [James Roberts]: Πρέπει να αφήνουμε του ανθρώπους να ανατρέπουν τους δικούς τους δικτάτορες, ή πρέπει τουλάχιστον να προγραμματίζουμε προσωρινά, ως μέρος ενός σχεδίου δράσης, κάποιο μέσο βοήθειας; Και αν ναι, τι θα μπορούσε να κάνει ο έξω κόσμος;

Γουίλιαμ Ίστερλι: Δεν είμαι σίγουρος ότι θα χρησιμοποιούσα τη λέξη «επιφοίτηση».

Θέλω και πάλι να είμαι σαφής. Δεν πρόκειται για κάποιο είδος αυτάρεσκης σταυροφορίας από εμάς που υποστηρίζουμε τα δικαιώματα και τις ηθικές νόρμες στην ανάπτυξη. Σέβομαι πραγματικά εκείνους που έχουν την αντίθετη άποψη. Θα μπορούσαν να έχουν δίκιο. Θα μπορούσα να έχω άδικο. Το σημαντικό είναι απλά ότι η συζήτηση πρέπει να γίνει.

Υποθέτω ότι το μόνο που θα μπορούσα να πω είναι ότι το παράδειγμα της Μουμπέντε στην Ουγκάντα είχε κάποιο αποτέλεσμα γιατί το παρακολουθούσα σε πραγματικό χρόνο καθώς συνέβαινε. Ειλικρινά, ήταν πολύ απογοητευτικό να βλέπει κανείς πόσο λίγη αντίδραση υπήρξε στον κόσμο της βοήθειας και της ανάπτυξης.

Διατηρούσα τότε ένα ιστολόγιο που λεγόταν «Aid Watch»-και μπορούμε να παρακολουθούμε την επισκεψιμότητα καθημερινά, όπως κάνουμε όλοι-και παρατήρησα ότι κάθε συζήτηση για τη Μουμπέντε της Ουγκάντα και για παραβιάσεις δικαιωμάτων από την Παγκόσμια Τράπεζα έριχνε την επισκεψιμότητα, σαν να μην νοιαζόταν πραγματικά κανείς.

Αποφάσισα τότε να γράψω ένα βιβλίο-για το οποίο, όπως φαίνεται, δεν υπάρχει καθόλου κοινό-επάνω στο ίδιο θέμα και αυτή ήταν η επιφοίτηση.

Το πρώτο πρόβλημα με τη βοήθεια στους δικτάτορες ακόμα μία πραγματικά στην επικράτεια των ιδεών: παρέχοντας βοήθεια στους δικτάτορες βεβαιώνουμε ότι θεωρούμε τους δικτάτορες μέρος της λύσης, αντί για την πραγματικότητα ότι είναι πραγματικά μέρος του προβλήματος.

Το δεύτερο πρόβλημα με τη βοήθεια στους δικτάτορες είναι ότι η βοήθεια μπορεί να υποστηριχθεί ότι κάνει πιο πιθανή την επιμήκυνση της παραμονής τους στην εξουσία: έχουν περισσότερα χρήματα από την εξωτερική βοήθεια και μπορούν να αγνοήσουν περισσότερους εγχώριους παράγοντες γιατί έχουν περισσότερα χρήματα απ' έξω να τους στηρίζουν.

Ήμουν ευτυχής να δω τον πρόσφατα βραβευθέντα με Νόμπελ Άγκους Ντίτον [Angus Deaton], κάποιον που θαυμάζω πολύ, να διατυπώνει το ίδιο επιχείρημα με πολύ μεγαλύτερη δύναμη και ευγλωττία στο βιβλίο του *The Great Escape*, ότι η βοήθεια στους δικτάτορες απλά χειροτερεύει, αντί να καλυτερεύει, τα πράγματα.

Για το τελευταίο ερώτημα, «Πώς θα μπορούσαμε εμείς, οι συμπαθούντες στη Δύση, να βοηθήσουμε τους φτωχούς ανθρώπους, Αφρικανούς ή όποιους άλλους συζητάμε, να απαλλαγούν από τους δικτάτορές τους;» Ας βγάλουμε άμεσα ένα θέμα από το τραπέζι. Πιστεύω ότι σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις είναι πραγματικά χαζό να επεμβαίνουμε εμείς στρατιωτικά για να ξεφορτωθούμε έναν δικτάτορα.

Ειλικρινά, θεωρώ ότι αυτή είναι μια αρκετά αντιφατική ιδέα. Είναι σαν να λέμε, «Θα σας εξαναγκάσουμε να έχετε το δικαίωμα να μην εξαναγκάζεστε. Απολαύστε το.» Δεν βγάζει νόημα. Απλά δεν είναι αυτός το τρόπος με τον οποίο προχωράει η ελευθερία. Δεν προχωράει υπό την απειλή των όπλων.

Εκείνο που έχω παρατηρήσει στις δικές μου διαδράσεις με ανθρώπους σε όλο τον κόσμο που παλεύουν για δημοκρατικά δικαιώματα στις φτωχές χώρες, απλά μιλώντας, για παράδειγμα, με μέλη της αιθιοπικής διασποράς που έχω συναντήσει σε πολλές συγκυρίες, είναι ότι αποθαρρύνονται πραγματικά όταν βλέπουν τους δυτικούς οργανισμούς βοήθειας να υποστηρίζουν τον δικτάτορα που τους καταπιέζει.

Νιώθουν ένα είδος ηθικής υποστήριξης και ενθάρρυνσης όταν υπάρχουν κάποιες φωνές που τους υποστηρίζουν ή διαμαρτύρονται ενάντια στη φυλάκιση ενός ειρηνικού Αιθίοπα αντιφρονούντα ονόματι Εσκιντέρ Νέγκα [Eskinder Nega], ο οποίος είναι απλά ένα ειρηνικός μπλόγκερ, ή υποστηρίζουν πιο πρόσφατα τους μπλόγκερ του

Zone 9 που φυλακίστηκαν, ή είναι ενάντια στην άρνηση παροχής της αμερικανικής ή της βρετανικής βοήθειας σε χρήματα και τρόφιμα στους υποστηρικτές της αντιπολίτευσης στην Αιθιοπία.

Η διαμαρτυρία για αυτές τις παραβιάσεις δικαιωμάτων είναι ενθαρρυντική και βοηθά, και μπορεί να υπάρχει μια κοινότητα ηθικής υποστήριξης που κάνει την έλευση της ελευθερίας πιο πιθανή, αλλά ποτέ δεν θα ηγούνται ξένοι. Πιστεύω ότι η πάλη για την ελευθερία θα είναι πάντα, πρώτα και κύρια, μια ντόπια προσπάθεια ανθρώπων που παλεύουν για τα δικαιώματά τους.

Τομ Πάπγουορθ [Tom Papworth]: Έχετε διατυπώσει ένα πραγματικά πειστικό επιχείρημα ότι οι λύσεις για τη φτώχεια του αναπτυσσόμενου κόσμου είναι αναγκαίο να προέλθουν από το εσωτερικό του αναπτυσσόμενου κόσμου και έχετε θέσει υπό αμφισβήτηση την ικανότητα των τεχνοκρατών του ανεπτυγμένου κόσμου να προσφέρουν λύσεις. Ποιον ρόλο πρέπει να έχει, αν πρέπει να έχει κάποιον, η ξένη βοήθεια;

Άνον [Anon] (γυναίκα): Έχετε υποστηρίξει ότι οι άνθρωποι πρέπει να παλεύουν για την ελευθερία τους μέσα στη χώρα τους. Σε ποιο βαθμό θα λέγατε ότι η παιδεία είναι πραγματικά η απάντηση σε αυτό και ότι μπορείτε να ενδυναμώσετε ανθρώπους με φιλελεύθερα μυαλά για να βοηθήσετε να δοθεί ώθηση στην αυτάρκεια αντί της εξάρτησης από οργανισμούς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, που δίνουν συχνά δάνεια με δεσμεύσεις;

Θα τους βοηθούσε επίσης να κατανοήσουν τη σημασία της δημοκρατίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, και έτσι να αμφισβητήσουν τους αυταρχικούς ηγέτες τους για αυτά τα δικαιώματα και καλώς εχόντων των πραγμάτων να τους ανατρέψουν.

Σαμ Τζόρνταν [Sam Jordan]: Όσον αφορά στη μέτρηση της ανάπτυξης, τι γνώμη έχετε για τη χρήση της «προ-

σέγγισης των ικανοτήτων» του Σεν [Sen] αντί της χρήσης πιο παραδοσιακών μέσων όπως το κατά κεφαλήν ΑΕΠ; **Γουίλιαμ Ίστερλι:** Το πρώτο ερώτημα είναι «Τι ρόλο πρέπει να παίζουν οι οργανισμοί βοήθειας» και το δεύτερο είναι για την εκπαίδευση ως ένας σπουδαίος τρόπος για την υποστήριξη ντόπιων προσπαθειών. Νομίζω ότι το δεύτερο ερώτημα με βοηθά να απαντήσω στο πρώτο.

Μπορεί να υπάρχει ρόλος για τη βοήθεια, χωρίς να περνά ποτέ μέσα από κάποιον καταπιεστικό δικτάτορα, αλλά πάντα με τη σκέψη, «Πώς μπορεί να υπάρχουν κάποιου είδους μεταβιβάσεις από ανθρώπους σε ανθρώπους με τις οποίες υποστηρίζουμε τους ανθρώπους στις δικές τους τοπικές προσπάθειες για περαιτέρω ανάπτυξη ή για την προώθηση της ελευθερίας;

Πιστεύω ότι η εκπαίδευση είναι ένα σπουδαίο παράδειγμα τέτοιας βοήθειας. Θα σας δώσω ένα πολύ συγκεκριμένο παράδειγμα. Δεν υπονοώ ότι είναι το μόνο δυνατό μέσο, αλλά είναι ένα πολύ καλό παράδειγμα: παρέχοντας απλά υποτροφίες και κάνοντας διαθέσιμα ευρύτατα προγράμματα υποτροφιών. Αυτό έχει γίνει σε διαφορετικές περιόδους, με πολύ θετικά αποτελέσματα, για σπουδαστές από φτωχές χώρες, είτε για να σπουδάσουν στη χώρα τους είτε για να σπουδάσουν σε δυτικές χώρες.

Αυτό έχει τις ιδιότητες που θα μπορούσε να έχει μια λιγότερο πατερναλιστική και περισσότερο καθοδηγούμενη από τα δικαιώματα προσέγγιση, γιατί παρέχονται υποτροφίες σε σπουδαστές που έχουν τον έλεγχο των σπουδών τους, της ζωής τους, που αποφασίζουν πώς θα αναπτύξουν καλύτερα τον εαυτό τους μέσω της εκπαίδευσης, ενώ το μόνο που κάνουν είναι να καθιστάς αυτή την εκπαίδευση δυνατή με μια υποτροφία.

Αυτό είναι ένα μικρό παράδειγμα σε μικρο-επίπεδο. Πράγματι, μπορούν να βρεθούν πολλοί τρόποι για να υποστηριχθούν πολλές τοπικές προσπάθειες, αλλά το σπ-

μαντικό που πρέπει να γίνει είναι να βρίσκονται οι τοπικές προσπάθειες στο επικέντρο και να καθοδηγούν.

Στο σύμπαν της ανάπτυξης, αναλώνουμε πολύ χρόνο παρακολουθώντας τις συζητήσεις πολλών μεσήλικων λευκών αντρών καθηγητών που διαφωνούν μεταξύ τους, και αυτοί βρίσκονται στο κέντρο, συμπεριλαμβανομένου του εαυτού μου. Δεν θα έπρεπε να βρισκόμαστε στο κέντρο. Πρέπει να γίνει μια κοπερνίκεια επανάσταση, στην οποία ακούμε πολύ λιγότερο αυτούς τους ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένου του εαυτού μου, και ακούμε πολλά περισσότερα από τις τοπικές προσπάθειες των ίδιων των φτωχών, και μιλάμε πολύ περισσότερο για το πώς μπορούμε να υποστηρίξουμε ό,τι ήδη κάνουν εκείνοι, και όχι για τις λαμπρές μας ιδέες για το τι θεωρούμε ότι πρέπει να κάνουν.

Για τον Σεν, θεωρώ ότι οι «προσέγγιση των ικανοτήτων» υπήρξε μια πολύτιμη προσθήκη στο να σκεφτόμαστε για την ανάπτυξη με πιο ευρύ τρόπο, αλλά στην πραγματικότητα θα ήθελα να αναφέρω τον Σεν σε ένα άλλο πλαίσιο.

Στον Σεν αξίζει μεγάλη τιμή και αναγνώριση ως ένας από τους πρώτους που ανέδειξαν πραγματικά την ιδέα της ελευθερίας στο σπουδαίο βιβλίο του *Development as Freedom*, που έδειξαν ότι η ελευθερία είναι κεντρική για το πώς έρχεται η ανάπτυξη και ότι η δυνατότητα της επιλογής και της συναίνεσης είναι κεντρική για το πώς πρέπει να έρχεται η ανάπτυξη με ηθικά συνεπή τρόπο.

Ο Σεν έχει επίσης διατυπώσει αυτό το πολύ συναρπαστικό και πειστικό επιχείρημα ότι οι δημοκρατίες δεν έχουν λιμούς. Είναι πολύ γνωστός γι' αυτό το επιχείρημα, το οποίο είναι ένα ακόμα παράδειγμα του πώς η δημοκρατική λογοδοσία είναι πιο ισχυρή από όλες τις τεχνικές λύσεις που έχουμε σκεφτεί ποτέ με αποστολές τροφίμων και κάψουλες για τον υποσιτισμό για να αντιμετωπίσουμε τους λιμούς.

Οι δημοκρατίες δεν έχουν λιμούς· η Μποτσουάνα που είναι επιρρεπής στις ξηρασίες δεν είχε ούτε έναν λιμό στο ιστορικό της υπό ανεξάρτητη δημοκρατική διακυβέρνηση· η αυταρχική Αιθιοπία είχε τον ένα λιμό μετά τον άλλο.

Στον Σεν αξίζουν πολλά εύσημα γιατί ήταν ένας από τους πρώτους που το αναγνώρισαν αυτό ως τον πυρήνα του προβλήματος.

Ντόμινικ [Dominic]: Δεν έχετε αγγίξει κάτι που φαίνεται να έχει συνεπάρει όπως λέτε, τους τεχνοκράτες για δεκαετίες, τον έλεγχο του πληθυσμού ή των γεννήσεων. Η λύση για τους υποτίθεται λιμοκτονούντες Αφρικανούς ήταν η εξάλειψή τους. Στην Κίνα, φυσικά, η Δημογραφική Υπηρεσία του ΟΗΕ στήριξε την κινεζική κυβέρνηση, και βλέπουμε σήμερα τα αποτελέσματα. Σε ποιο βαθμό αυτό προήλθε από ό,τι θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε «κοινωνότητα της βοήθειας»; Πόση ευθύνη βρίσκεται εκεί, και έχετε να κάνετε κάποιες παρατηρήσεις επάνω σε αυτό;

Έντι Λόιντ [Eddie Lloyd]: Κ. Ίστερλι, ακούγεται σαν οι υποστηρικτές μιας πιο τεχνικής πολιτικής να έχουν δίκιο στη διάγνυσή τους αλλά να σφάλλουν στη θεραπεία που παρέχουν. Αν, όπως λέτε, η οικονομική ελευθερία εμπλέκεται τόσο σε αυτή τη θεραπεία, ποια ήταν τα πιο αποτελεσματικά μέσα, τα τελευταία 30 περίπου χρόνια, για να έρθουν αυτές οι πιο εκτεταμένες ελευθερίες;

Κόσταντιν [Constantine]: Το ερώτημά μου αφορά την Κίνα κυρίως. Αυτό δεν ταιριάζει στην πραγματικότητα και τόσο με το ζήτημα της βοήθειας, αλλά διατυπώσατε ένα πολύ πειστικό επιχείρημα, πιστεύω, για το πώς οι οικονομικές ελευθερίες και οι δημοκρατικές ελευθερίες οδηγούν στο τέλος στην ανάπτυξη. Αν κοιτάξουμε το μεγαλύτερο αναπτυξιακό θαύμα, σε κάποιο βαθμό, των τελευταίων 20 χρόνων, αυτό είναι πιθανότατα η Κίνα που έβγαλε 300 εκατομμύρια ανθρώπους από τη φτώχεια. Η Κίνα μάλλον θα έλεγα ότι δεν είναι στην πραγματικότητα μια σχετικά

ελεύθερη χώρα. Αντιθέτως, πολλοί άνθρωποι στην Κίνα νιώθουν μεγάλη καταπίεση, νομίζω, και γενικά το κράτος παίρνει πολλά καταπιεστικά μέτρα.

Αναρωτιόμουν ποια είναι η δική σας ερμηνεία για αυτό και πώς ταιριάζει στην ευρύτερη ιδέα σας ότι οι ακαδημαϊκές και δημοκρατικές ελευθερίες οδηγούν στη μείωση της φτώχειας.

Φίλιπ Μπουθ [Philip Booth]: Ασκείται κριτική στον Μπιλ Γκέιτς, επομένως το επιχείρημά σας δεν είναι, από τη μια, ότι το ιδιωτικό είναι καλό, και από την άλλη, ότι το κράτος είναι κακό. Πρόκειται για ένα διαφορετικού τύπου επιχείρημα. Έχετε επίσης επισημάνει ποιοι τύποι προγραμμάτων θα μπορούσαν να βοηθήσουν και θα μπορούσαν να ξεκινήσουν από το κράτος. Αν ήσασταν κάποιος που είχε κάποια χρήματα για να δωρίσει σε μια φιλανθρωπική οργάνωση, ποια θα ήταν τα χαρακτηριστικά ενός φιλανθρωπικού προγράμματος που θα τα βλέπατε ως επιθυμητά επειδή βοηθούν την ανάπτυξη;

Γουίλιαμ Ίστερλι: Λοιπόν, Φίλιπ, ως κάποιος που προσπαθεί να εξειδικεύσει, σίγουρα δεν πρόκειται να μπω στη διαδικασία να συστήσω συγκεκριμένες φιλανθρωπικές οργανώσεις. Νομίζω ότι εδώ μιλάμε για αρχές. Μια απ' τις αρχές που προσπαθώ να υποστηρίξω είναι ότι έχουμε ήδη πολλές προσπάθειες για άμεσες τεχνικές λύσεις και έχουμε πολύ λίγη συνηγορία. Επομένως, θεωρώ ότι ένας τεράστιος τομέας της ανάπτυξης που δεν έχει αξιοποιηθεί επαρκώς είναι η συνηγορία υπέρ της μεγαλύτερης ελευθερίας για τους φτωχούς ανθρώπους, για περισσότερα πολιτικά και οικονομικά δικαιώματα και για περισσότερα ανθρώπινα δικαιώματα για τους φτωχούς ανθρώπους. Υπάρχουν κάποιες ΜΚΟ που το κάνουν: το Παρατηρητήριο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η Διεθνής Αμνηστία, η Freedom House στις ΗΠΑ, και υπάρχουν πιθανότατα κάποιες που αγνοώ στο ΗΒ.

Αυτή η συνηγορία, όπως προσπαθούσα να υποστηρίξω, είναι η ίδια μια ισχυρή δύναμη για κοινωνική αλλαγή. Αλλάζεις τις νόρμες που διέπουν τις τεχνικές λύσεις οι οποίες, μακροπρόθεσμα, θα έρθουν.

Και τώρα, τα δυο ερωτήματα για την Κίνα: την υψηλή οικονομική μεγέθυνση υπό την εξουσία εκείνων που είναι προφανώς δικτάτορες στην Κίνα και την πολιτική του ενός παιδιού για τον έλεγχο του πληθυσμού. Η πρώτη είναι μια περισσότερο τεχνική συζήτηση, οπότε συγχωρείστε μου αυτή την ασταθή απάντηση.

Γιατί μας συνεπαίρνει η Κίνα; Δεν είναι λόγω του επιπέδου του κατά κεφαλήν της εισοδήματος. Το επίπεδο του κατά κεφαλήν εισοδήματος θα αυξηθεί με την οικονομική και πολιτική ελευθερία-ένα υψηλό επίπεδο ελευθερίας προβλέπει ένα υψηλό επίπεδο μακροπρόθεσμης, βιώσιμης ευημερίας. Η στέρηση και η καταπίεση προβλέπουν φτώχεια. Αυτή είναι μια πρόβλεψη επιπέδων.

Εκείνο λοιπόν που ακολουθεί από αυτή την πρόβλεψη επιπέδων είναι μια πρόβλεψη αλλαγών. Και αυτό οδηγεί στο ερώτημα, «Ποιος είναι ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για να πετύχουμε ανάπτυξη;» Αν έχουμε κάποιο είδος τοπικής συνήθως προσπάθειας για αύξηση της ελευθερίας, εκείνο που περιμένουμε ως ανταπόκριση είναι την οικονομική μεγέθυνση. Θα υπάρξει αύξηση στο επίπεδο του εισοδήματος από μια αύξηση στο επίπεδο της ελευθερίας-αυτή η αλλαγή στα επίπεδα εισοδήματος είναι μεγέθυνση.

Νομίζω ότι μια καλύτερη περιγραφή του κινεζικού θαύματος είναι ότι στην πραγματικότητα υπήρξε μια μεγάλη αύξηση στην ελευθερία στην Κίνα. Μετά τον Μάο, υπήρξε μια τεράστια αύξηση στην οικονομική ελευθερία. Υπήρξε μια τεράστια αύξηση στην προσωπική ελευθερία των Κινέζων πολιτών, συμπεριλαμβανομένων πολλών από αυτούς που είχα ως φοιτητές μου στο NYU, να ταξιδεύουν και να καθορίζουν τη μοίρα τους, σε σύγκριση

με την καταπίεση και τον ολοκληρωτικό έλεγχο επί Μάο.

Προφανώς, δεν έχουν αλλάξει πολλά με όρους τυπικής πολιτικής ελευθερίας, αλλά, ακόμα και εκεί, οι σημερινοί δικτάτορες σίγουρα δεν είναι τόσο κακοί όσο ο Μάο, που έμεινε στα βιβλία της ιστορίας με τους δεκάδες εκατομμύρια νεκρούς του Μεγάλου Λιμού, του Μεγάλου Άλματος προς τα Εμπρός και της Πολιτιστικής Επανάστασης.

Όσο φρικτά και αν είναι ακόμα τα πράγματα στο κινεζικό πολιτικό σύστημα, υπάρχει ακόμα η θετική αλλαγή στην ελευθερία που πηγαιίνει μαζί με αυτή την απελευθέρωση της εντυπωσιακής ενεργητικότητας του κινεζικού λαού.

Νομίζω ότι μέρος αυτής της ιστορίας είναι επίσης η εντυπωσιακή ενεργητικότητα των απόδημων Κινέζων εκτός Κίνας και εκτός ελέγχου της κινεζικής κυβέρνησης που επένδυσαν τεράστια ποσά πίσω στην Κίνα άπαξ και η οικονομία απελευθερώθηκε.

Τέλος, θα κλείσω απόψε με το ζοφερό θέμα του ελέγχου του πληθυσμού και της πολιτικής του ενός παιδιού στην Κίνα. Σήμερα με σοκάρει. Δεν με σόκαρε τόσο όσο θα έπρεπε παλαιότερα στην καριέρα μου ότι οι οικονομολόγοι της ανάπτυξης ήταν πραγματικά τόσο ανεκτικοί απέναντι σε πραγματικά απίστευτα κακοποιοτικούς, καταναγκαστικούς μηχανισμούς όπως η πολιτική του ενός παιδιού στην Κίνα, ως μέσο ελέγχου του πληθυσμού.

Είναι ένα αρκετά συζητήσιμο θέμα ότι υπάρχει κάποια εξωτερική ανάγκη για να αναγκάζονται οι φτωχοί άνθρωποι να κάνουν λιγότερα παιδιά. Αν υπάρχει κάποιος περιβαλλοντικός λόγος, για παράδειγμα, για τον οποίο η μεγέθυνση του πληθυσμού είναι υπερβολικά γρήγορη, τότε θα έπρεπε τουλάχιστον να χρησιμοποιήσεις εθελοντικά προγράμματα για να πείσεις τους ανθρώπους να κάνουν λιγότερα παιδιά.

Η πολιτική του ενός παιδιού είναι απλά μια τόσο σοκαριστική παραβίαση δικαιωμάτων, και δεν είναι η μόνη.

Στην πραγματικότητα, ο έλεγχος του πληθυσμού ήταν ένας από εκείνους τους τομείς στους οποίους υπήρχαν καταναγκαστικές πολιτικές, όπως η καταναγκαστική στείρωση, υπό την Ίντιρα Γκάντι στην Ινδία. Και υπάρχουν πολλά άλλα παραδείγματα χορηγούμενα από δυτικά ιδρύματα και δυτικούς οργανισμούς βοήθειας. Τεκμηριώνονται πολύ καλά στο βιβλίο *Fatal Misconception* του Μάθιου Κόνελλι [Matthew Connelly] (2008).

Και πάλι αυτό δείχνει σε ποιο βαθμό η αναπτυξιακή νοοτροπία έχει υπάρξει πατερναλιστική ώστε να ανεχθεί μια τόσο σοκαριστική παραβίαση μιας ιδιωτικής απόφασης φτωχών ανθρώπων, για το κατά πόσον μπορούν να κάνουν ένα ακόμα παιδί ή για το κατά πόσον το παιδί τους πρέπει να είναι αγόρι ή κορίτσι. Αυτή είναι μια τόσο σοκαριστική παρέμβαση στα πιο βασικά δικαιώματα των φτωχών ανθρώπων και είναι σοκαριστικό ότι ήταν για τόσο καιρό ανεκτή στην αναπτυξιακή κοινότητα.

Σήμερα τερματίζεται στην Κίνα, αλλά εξακολουθεί να μην λαμβάνει στο ελάχιστο την ιστορική αναδρομική εξέταση που της αξίζει. Αυτό είναι ένα παράδειγμα του πόσο πολύ χρειάζεται να κλείσουμε απόψε με αυτή την παρατήρηση: τη σημασία του απλού σκοπού της συνηγορίας υπέρ των ίσων δικαιωμάτων για τους φτωχούς.

3. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΤΟΥ ΓΟΥΪΛΙΑΜ ΙΣΤΕΡΛΙ

Σχόλιο για τη διάλεξη του Γουίλιαμ Ίστερλι
Άμπιγκέιλ Χολ-Μπλάνκο

Εισαγωγή

Γιατί κάποια έθνη είναι πλούσια και άλλα φτωχά; Αυτό το ερώτημα έχει απασχολήσει τους οικονομολόγους από την αρχή του επαγγέλματος. Ο Άνταμ Σμιθ το έφερε στη ζωή στον Πλούτο των Εθνών. Το πεδίο των οικονομικών έχει αλλάξει δραματικά στο πέρασμα του χρόνου. Από την «οριακή επανάσταση των Μένγκερ [Menger], Τζέβονς [Jevons] και Βαλράς [Walras] στην άνοδο του κεϋνσιανισμού, στην εισαγωγή οικονομετρικών μοντέλων, στη θεωρία των παιγνίων και στις τυχαίοποιημένες ελεγχόμενες δοκιμές, ο Σμιθ θα έμενε έκπληκτος αν έβλεπε πώς διεξάγουν την έρευνά τους πολλοί σύγχρονοι οικονομολόγοι. Αλλά δεν θα έμενε έκπληκτος αν έβλεπε ότι οι προβληματισμοί του εξακολουθούν να κατέχουν περίοπτη θέση.

Από τότε που έγραφε ο Σμιθ, οι οικονομολόγοι έχουν κάνει σημαντική δουλειά επάνω στην οικονομική ανάπτυξη. Έχουν προσθέσει πολλά νέα ερωτήματα στον γρίφο της ανάπτυξης. Για παράδειγμα, γιατί παρά τα χρόνια σχεδιασμού και τα δισεκατομμύρια δολάρια που έχουν ξοδευτεί σε αναρίθμητα προγράμματα δεν έχουμε καταφέρει να φέρουμε συστηματικά οικονομική ανάπτυξη;

Παρ' όλο που η τεχνολογία και οι πρόοδοι στη γεωργία, την ιατρική και τις επικοινωνίες έχουν βελτιώσει τις ζωές δισεκατομμυρίων ανθρώπων, η φτώχεια παραμένει ένα πραγματικό πρόβλημα. Σήμερα, σχεδόν ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν με λιγότερο από \$2 τη μέρα (World Bank 2016b).

Γιατί, παρά τα προσεκτικά σχέδια των οικονομολόγων και άλλων ειδικών, και τις καλοπροαίρετες πολιτικές αναρίθμητων καλόβουλων ανθρώπων, πολλές από τις προτεινόμενες λύσεις για την οικονομική ανάπτυξη έχουν αποτύχει; Αυτό είναι το θεμελιώδες ζήτημα που ο Γουίλιαμ Ϊστερλι επιδιώκει να πραγματευτεί στη Διάλεξή του στη Μνήμη του Χάγιεκ. Είναι το κεντρικό θέμα σε όλο το γόνιμο και επιδραστικό έργο του (βλέπε Easterly 2001, 2006a,b, 2008, 2011, 2009, 2014· Easterly και Williamson 2011· Easterly και Pfutze 2008).

Για να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα, ο Ϊστερλι υπογραμμίζει αυτά που βλέπει ως τα κύρια προβλήματα των σύγχρονων αναπτυξιακών πρωτοβουλιών. Ο Ϊστερλι ξεκινά με την παραδοχή ότι για πολλές δεκαετίες στο παρελθόν οι περισσότεροι από όσους εργάζονται στα οικονομικά της ανάπτυξης έχουν θεωρήσει τη φτώχεια τεχνικό πρόβλημα που έχει τεχνικές λύσεις. Παρατηρεί ότι πολλά από τα προβλήματα που μαστίζουν τις αναπτυσσόμενες χώρες φαίνεται να έχουν απλές λύσεις. Η έλλειψη βιταμίνης Α, για παράδειγμα, μπορεί να διορθωθεί με φτηνά συμπληρώματα. Όσο για τη ελονοσία, μπορεί να καταπολεμηθεί με χημικά ή με κουνουπιέρες. Καθαρό νερό μπορεί συχνά να βρεθεί με το άνοιγμα ενός νέου πηγαδιού. Συνεχίζει λέγοντας, ωστόσο, ότι ενώ οι λύσεις σε αυτά τα προβλήματα φαίνεται ευθείες και εύκολα εφαρμόσιμες, αυτά τα προβλήματα παραμένουν, παρά τις προσπάθειες δεκαετιών.

Αυτά δεν είναι τα μόνα παραδείγματα «απλών» λύσεων

στο πρόβλημα της φτώχειας που δεν κατάφεραν να πετύχουν τους επιθυμητούς στόχους. Στο βιβλίο του του 2001, *The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics* [Η Φευγαλέα Αναζήτηση της Μεγέθυνσης: Οι Περιπέτειες και τα Ατυχήματα των Οικονομολόγων στους Τροπικούς], ο Ίστερλι υπογραμμίζει πολλά αναπτυξιακά σχέδια που καταρτίστηκαν από διεθνείς θεσμούς όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Τα προγράμματα αυτά που είχαν κάποτε χαιρετιστεί ως προάγγελοι της προόδου, όχι μόνο έχουν αποτύχει να φέρουν πρόοδο, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις έκαναν τις συνθήκες για τους φτωχούς του κόσμου ακόμα χειρότερες.

Η ιστορία των οικονομικών της ανάπτυξης περιέχει μια ποικιλία παραδειγμάτων από τέτοιες πανάκειες που απέτυχαν. Στο *Elusive Quest*, για παράδειγμα, ο Ίστερλι εξετάζει εκτενώς πολιτικές προσανατολισμένες προς την επένδυση σε φυσικό κεφάλαιο. Αυτές οι προσεγγίσεις, βασισμένες στο μοντέλο Χάροντ-Ντόμαρ [Harrod-Domar], υποστηρίζουν ότι οι επενδυτικές δαπάνες είναι ο οδηγός της οικονομικής μεγέθυνσης (Easterly 2001: 28–31). Για χρόνια, οι δυτικοί αναπτυξιακοί οργανισμοί επιδίωκαν να καλύψουν τα «χρηματοδοτικά κενά» των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών (ΛΑΧ) προκειμένου να πετύχουν τους επιθυμητούς ρυθμούς μεγέθυνσης όπως υποδεικνύουν αυτά τα μοντέλα. Ο Ίστερλι μας θυμίζει, ωστόσο, ότι αυτές οι πολιτικές δεν αύξησαν τη μεγέθυνση ή τις επενδύσεις, ούτε οδήγησαν στην ανάπτυξη. Η ίδια ιστορία μπορεί να επαναληφθεί ξανά και ξανά για προγράμματα βοήθειας για την αύξηση του μορφωτικού επιπέδου, τη βελτίωση της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, τον έλεγχο του πληθυσμού και τη διαγραφή χρεών. Πολιτικές προορισμένες να «διορθώσουν» προβλήματα γύρω από την πολιτική, τη γεωγραφία

και τους φυσικούς πόρους έχουν παρομοίως δοκιμαστεί με λίγη επιτυχία. Ο Ϊστερλι υποστηρίζει περαιτέρω ότι πολλοί στους αναπτυξιακούς οργανισμούς αγνοούν σχεδόν τελείως τις θεσμικές δομές στις οποίες τα αναπτυξιακά προγράμματα συλλαμβάνονται και εφαρμόζονται. Δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι πολλές αναπτυξιακές πολιτικές δεν έχουν καταφέρει να πετύχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, λέει ο Ϊστερλι, καθώς αγνοούν τα κίνητρα που αντιμετωπίζουν οι χορηγοί βοήθειας, οι λήπτες βοήθειας και άλλοι.

Η επιρροή του έργου του Ϊστερλι στα οικονομικά της ανάπτυξης είναι τεράστια. Χωρίς αμφιβολία, οι κριτικές που άσκησε στο ΔΝΤ, την Παγκόσμια Τράπεζα και τη γενική προσέγγιση στην οικονομική ανάπτυξη έκαναν πολλούς στα οικονομικά και σε άλλους κλάδους να δουν την αναπτυξιακή πολιτική με ένα κριτικό μάτι που χρειαζόταν. Αλλά οι κριτικές του για τις «τεχνικές λύσεις» και την παραμέληση των θεσμών και των κινήτρων περικλείουν ζητήματα έξω από τα οικονομικά της ανάπτυξης. Στην πραγματικότητα, τα επιχειρήματα που διατυπώνει είναι έγκυρα για κάθε τύπο κρατικής παρέμβασης. Οι σκοποί αυτού του κεφαλαίου είναι να εξετάσει τα θεωρητικά θεμέλια της κριτικής του Ϊστερλι και να δείξει πώς εφαρμόζονται σε άλλες σημαντικές παρεμβάσεις. Πρώτον, υποστηρίζω ότι οι ιδέες του Ϊστερλι συνδέονται στενά με εκείνες δύο κατόχων του Βραβείου Νόμπελ, του Φ. Α. Χάγιεκ και του Τζέιμς Μ. Μπιουκάναν [James M. Buchanan]. Οι ιδέες τους επεξηγούν μαζί πώς τα σχέδια για οικονομική ανάπτυξη είναι πιθανό να αποτύχουν. Δεύτερον, εξετάζω πώς αυτές οι ίδιες κριτικές μπορεί να εφαρμοστούν ευρύτερα σε κάθε παρέμβαση από πάνω προς τα κάτω και παρέχω συγκεκριμένα παραδείγματα από επεισόδια στρατιωτικής επέμβασης.

Ο Χάγιεκ, το πρόβλημα της γνώσης και ο οικονομικός υπολογισμός

Για να καταλάβουμε την αποτυχία πολλών αναπτυξιακών προγραμμάτων, χρειάζεται να εξετάσουμε βαθύτερα τον από πάνω προς τα κάτω σχεδιασμό εν γένει. Συγκεκριμένα, αυτό μας καλεί σε μια εκτίμηση του οικονομικού υπολογισμού. Η πρώτη θεμελιώδης αρχή των οικονομικών είναι η σπάνη. Για να το θέσουμε απλά, οι άνθρωποι θέλουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες από όσα είναι ευκόλως διαθέσιμα. Από το γεγονός αυτό έπεται ότι οι άνθρωποι πρέπει να κάνουν επιλογές για το πώς θα χρησιμοποιηθούν οι πόροι, και ο οικονομικός υπολογισμός είναι αναγκαίος για να λυθεί το πρόβλημα του τρόπου κατανομής τους. Ο Λούντβιχ φον Μίζες [Ludwig von Mises] (1922, 1927, 1944, 1949) εξήγησε γιατί ο από πάνω προς τα κάτω υπολογισμός υπό τον σοσιαλισμό είναι αδύνατος. Εξήγησε περαιτέρω πώς οι προσπάθειες για κεντρικό σχεδιασμό θα είχαν τελικά ως αποτέλεσμα μια δαπανηρή αποτυχία. Ο Boettke (2001: 31) συνοψίζει με σαφήνεια το επιχείρημα του Μίζες:

Χωρίς ιδιωτική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής δεν θα υπάρχει καμιά αγορά...Χωρίς αγορά...δεν θα υπάρχουν καθόλου χρηματικές τιμές...Χωρίς χρηματικές τιμές...οι λήπτες οικονομικών αποφάσεων δεν θα είναι σε θέση να υπολογίσουν ορθολογικά την εναλλακτική χρήση κεφαιουχικών αγαθών.

Από το έργο του Μίζες έπεται ότι η διαδικασία της αγοράς, με το σύστημα της ιδιωτικής ιδιοκτησίας και τις τιμές που αντανακλούν τη σχετική σπάνη και δίνουν σήματα για κέρδη και ζημιές, όχι μόνο ενθαρρύνει την επιχειρηματική δραστηριότητα, αλλά λειτουργεί για να διορθώνει λάθη υπολογισμού. Σε συνδυασμό, αυτοί οι μηχανισμοί οδηγούν τους πόρους στις χρήσεις με τη μεγαλύτερη αξία.

Ακολουθώντας τον Μίζες, ο Χάγιεκ υποστήριξε ότι η κατασκευή μιας ορθολογικής οικονομικής τάξης μέσω κεντρικού σχεδιασμού από ένα άτομο ή από μια ομάδα ατόμων είναι αδύνατη. Ο οικονομικός συντονισμός και ο σχεδιασμός, επισήμανε (1945: 80· 1968), απαιτούν τη γνώση πολλών ατόμων με ακριβείς πληροφορίες «τόπου και χρόνου». Αυτές οι πληροφορίες, διασκορπισμένες σε αναρίθμητους μεμονωμένους δρώντες, μπορεί να συνδυαστούν μόνο μέσω της επιχειρηματικής ανακάλυψης και της ανταγωνιστικής διαδικασίας της αγοράς. Τέτοιες διαδράσεις είναι επομένως αναγκαίες για τον οικονομικό υπολογισμό (βλέπε Hayek 1945· Kirzner 1978: 8–11, 1985, 1997). Έπεται για τον Χάγιεκ ότι κανένας κεντρικός σχεδιαστής δεν θα μπορούσε ποτέ να αποκτήσει τις αναγκαίες πληροφορίες για αποτελεσματικό οικονομικό υπολογισμό, καθώς θα του έλλειπε ένας συγκρίσιμος μηχανισμός ικανός να μιμηθεί τη διαδικασία ανακάλυψης της αγοράς.

Ο Μίζες και ο Χάγιεκ εργάζονταν για να αντιμετωπίσουν τα επιχειρήματα γύρω από τον σοσιαλισμό στην Ευρώπη του μεσοπολέμου και των μέσων του εικοστού αιώνα. Ωστόσο, ο ίδιος τύπος συλλογιστικής μπορεί να εφαρμοστεί στην εξήγηση της αποτυχίας πολλών πιο πρόσφατων κυβερνήσεων και αναπτυξιακών οργανισμών να πετύχουν ανάπτυξη και βιώσιμη οικονομική μεγέθυνση. Τους λείπει η αναγκαία γνώση για να κατανείμουν σπάνιους πόρους στις χρήσεις με τη μεγαλύτερη αξία. Ο Ϊστερλι διατυπώνει ένα παρόμοιο επιχειρήμα στο *White Man's Burden*, όταν εξετάζει τη διαφορά ανάμεσα στους «σχεδιαστές» και στους «ερευνητές». Ένας σχεδιαστής, σύμφωνα με τον Ϊστερλι, «νομίζει ότι γνωρίζει ήδη τις απαντήσεις». Ένας ερευνητής, αντιθέτως, «παραδέχεται ότι δεν γνωρίζει τις απαντήσεις εκ των προτέρων· πιστεύει ότι η φτώχεια είναι ένα πολύπλοκο τρίγωνο πολιτικών,

κοινωνικών, ιστορικών, θεσμικών και τεχνολογικών παραγόντων (Easterly 2006: 6).

Πολλοί οικονομολόγοι και άλλοι ειδικοί της ανάπτυξης περιγράφονται καλύτερα ως «σχεδιαστές» υπό αυτή την έννοια. Το κυρίαρχο αφήγημα στους σημερινούς αναπτυξιακούς οργανισμούς είναι ότι οι πεφωτισμένοι ειδικοί μπορούν να σχεδιάζουν μεταρρυθμίσεις και άλλα προγράμματα για να διορθώνουν προβλήματα ανάπτυξης. Όπως προειδοποίησαν ο Χάγιεκ και ο Μίζες, αυτός ο σχεδιασμός έχει οδηγήσει συχνά σε αποτυχία. Ενώ οι ειδικοί μπορεί να έχουν μια γενική γνώση για το ποιες συνθήκες είναι αναγκαίες για την οικονομική ανάπτυξη, τους λείπει η γνώση πώς να αναπτύξουν αυτές τις συνθήκες όπου δεν είναι ήδη παρούσες. Υπάρχει μια ποικιλία παραδειγμάτων αυτού του «προβλήματος γνώσης» στην ανάπτυξη και την ξένη βοήθεια. Ο Christopher Coyne (2013: 90) υπογραμμίζει πολλές τέτοιες περιπτώσεις που σχετίζονται με την ανθρωπιστική βοήθεια. Σε ένα πρόσφατο περιστατικό, οι Médecins Sans Frontières (MSF, Γιατροί Χωρίς Σύνορα) ανέφεραν ότι ο νοσοκομειακός και άλλος ιατρικός εξοπλισμός που είχε χορηγηθεί σε αφγανικά νοσοκομεία απλά «συσσωρευόταν» (Coyne 2013: 90). Ενώ οι ειδικοί γνώριζαν ότι οι άνθρωποι στη περιοχή χρειάζονταν ιατρική βοήθεια, απέτυχαν να αναγνωρίσουν ότι πολλά μέλη του αφγανικού ιατρικού προσωπικού δεν γνώριζαν πώς να χρησιμοποιήσουν τον εξοπλισμό και πολύ λιγότερο πώς να κάνουν επισκευές. Η έκθεση έλεγε, «Αυτός ο εξοπλισμός συνήθως αφήνεται απλά με λίγες εξηγήσεις και χωρίς καμιά πρόβλεψη για συντήρηση· στο μεγαλύτερο μέρος του παραμένει σε κιβώτια για να μαζεύει σκόνη, πακεταρισμένος και αχρησιμοποίητος» (Doctors Without Borders 2010: 2). Σε μια άλλη περίπτωση, μια μελέτη των φαρμάκων που έγιναν δωρεά στην Ινδονησία μετά από ένα τσουνάμι βρήκε ότι

το 70 τοις εκατό των ετικετών στα φάρμακα ήταν σε ξένες γλώσσες, που σημαίνει ότι το νοσηλευτικό προσωπικό δεν ήταν σε θέση να τις διαβάσει. Περίπου το 60 τοις εκατό των φαρμάκων που στάλθηκαν δεν ήταν κατάλληλο για θύματα τσουνάμι, και το νοσηλευτικό προσωπικό ήταν αναγκασμένο να παραχωρήσει πολύτιμο χώρο για την αποθήκευσή τους (Coyne 2013: 90–91).

Πολλοί υποστηρίζουν ότι εκείνοι που ασχολούνται με τα αναπτυξιακά προγράμματα και τον σχεδιασμό γενικότερα, έχουν αναπτύξει συστήματα ανατροφοδότησης που τους επιτρέπουν να προσαρμόζονται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα και το ΔΝΤ έχουν πραγματοποιήσει μεταρρυθμίσεις σε διάφορα σημεία για να αντιμετωπίσουν προβλήματα και να βελτιώσουν, υποτίθεται, τις επιδόσεις. Για παράδειγμα, η Παγκόσμια Τράπεζα έχει χρησιμοποιήσει επιθεωρήσεις που έχουν γίνει από την Ανεξάρτητη Ομάδα Αξιολόγησης [Independent Evaluation Group (IEG)] από τη δεκαετία του 1970 και μετά για να αξιολογήσει πάνω από 11.000 προγράμματα (World Bank 2016a). Ο οργανισμός ανατροφοδοτείται παρομοίως μέσω ετήσιων επιθεωρήσεων, εταιρικών αξιολογήσεων και παγκόσμιων επιθεωρήσεων προγραμμάτων (Independent Evaluation Group 2014). Η ιδέα είναι ότι με τη χρήση τέτοιων επιθεωρήσεων για την αξιολόγηση των προγραμμάτων, ο οργανισμός μπορεί, μέσω μιας διαδικασίας δοκιμής και λάθους, να δούλεψει για να κατανείμει τους πόρους αποτελεσματικά. Ο Ίστερλι, ωστόσο, [Easterly (2001: 5)], επισημάνει μια ποικιλία αδυναμιών σε αυτό το σύστημα ανατροφοδότησης, παρατηρώντας ότι «είναι πολύ δύσκολο για τις γραφειοκρατίες της βοήθειας να λάβουν εποικοδομητική ανατροφοδότηση από λάθη του παρελθόντος...κάθε παραδοχή παλαιότερου λάθους απειλεί τη λήψη νέων πόρων βοήθειας για διανομή στο μέλλον».

Παρά την πρόσβαση σε εκτενή δεδομένα στα προγράμματά τους, σε τεράστιους χρηματοδοτικούς πόρους και σε αυτούς τους μηχανισμούς ανατροφοδότησης, οργανισμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα εξακολουθούν να στερούνται ουσιαστική γνώση αναφορικά με το ποια προγράμματα πρέπει να εφαρμοστούν, που πρέπει να εφαρμοστούν και ποια είναι πιθανό να πετύχουν τελικά. Πολυάριθμες μελέτες έχουν επισημάνει μυριάδες προβλήματα με τα προγράμματα της Παγκόσμιας Τράπεζας και τους μηχανισμούς ανατροφοδότησης. Για να δώσω μόνο ένα παράδειγμα, ας εξετάσουμε μια μελέτη του 1996 η οποία βρήκε ότι από τις 66 αναπτυσσόμενες χώρες που λάμβαναν βοήθεια από την Παγκόσμια Τράπεζα για περισσότερο από 25 χρόνια, οι 37 δεν ήταν σε καλύτερη κατάσταση από εκείνη στην οποία βρίσκονταν πριν λάβουν τη βοήθεια. Στην πραγματικότητα, 20 χώρες ήταν σε χειρότερη κατάσταση (Johnson 1996). Κάποιες χώρες είχαν αναμφίβολα ζοφερά αποτελέσματα. Ο Νίγηρας και η Νικαράγουα, για παράδειγμα, έλαβαν πάνω από \$589 και \$637 εκατομμύρια αντιστοίχως σε βοήθεια από την Παγκόσμια Τράπεζα, ανάμεσα στο 1965 και το 1995. Σε εκείνη την περίοδο, το ΑΕΠ και στις δύο χώρες συρρικνώθηκε πάνω από 50 τοις εκατό (ό.π.)

Σε ένα πλαίσιο αγοράς, ερωτήματα αναφορικά με το ποια σχέδια θα αναληφθούν, που και πώς θα εφαρμοστούν, θα έπαιρναν απάντηση μέσω του κέρδους και της ζημίας. Θετικά κέρδη θα έδειχναν ότι ένα σχέδιο ήταν αποτελεσματικό και οι επιχειρηματίες θα συνέχιζαν αυτή τη δραστηριότητα. Ένα αρνητικό κέρδος-μια ζημία-θα έδειχνε ότι οι πόροι θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν καλύτερα κάπου άλλου. Χωρίς αυτούς τους μηχανισμούς και τις επιχειρηματικές δράσεις να τους καθοδηγούν, οι αναπτυξιακοί οργανισμοί και οι κυβερνήσεις αδυνατούν σταθερά να προσδιορίσουν ποια προγράμματα θα είναι

επιτυχή και ποια θα αποτύχουν. Αδυνατώντας να επιδοθούν σε ορθολογικό οικονομικό υπολογισμό, υποστηρίζουν προγράμματα που τελικά αποτυγχάνουν να πετύχουν τους στόχους τους.

Ο Μπιουκάναν, η δημόσια επιλογή και η ανάπτυξη

Εκτός από τα εμπόδια που παρουσιάζονται από την αδυναμία των ειδικών της ανάπτυξης να επιδοθούν σε ορθολογικό οικονομικό υπολογισμό, υπάρχουν και άλλα προβλήματα που εμποδίζουν τους ειδικούς της ανάπτυξης, τους οργανισμούς και άλλες ομάδες να επιλέγουν σταθερά «νικητές» ως προς τα αναπτυξιακά προγράμματα. Για να κατανοήσουμε αυτά τα προβλήματα, πρέπει να αναφερθούμε στα οικονομικά της γραφειοκρατίας, στην οργανωτική δομή πολλών αναπτυξιακών οργανισμών (πχ του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας τράπεζας), κυβερνητικών, μη κυβερνητικών (ΜΚΟ) και μη κερδοσκοπικών οργανώσεων.

Η δουλειά στα οικονομικά της γραφειοκρατίας έχει οδηγήσει στην ανακάλυψη ότι, χωρίς τα σήματα κέρδους και ζημίας να δείχνουν επιτυχία ή αποτυχία, οι γραφειοκρατικοί οργανισμοί μετρούν την επιτυχία διαφορετικά. Συγκεκριμένα, οι γραφειοκρατίες μετρούν την επιτυχία με το μέγεθος των προϋπολογισμών που βρίσκονται στη διακριτική του ευχέρεια και με τον αριθμό των υφιστάμενων τους (Niskanen 1971, 1975· Migué και Bélanger 1974). Σε αντίθεση με τον ανταγωνισμό στην αγορά για κέρδος, οι γραφειοκρατίες ανταγωνίζονται με άλλους οργανισμούς για κρατικούς πόρους.

Αυτή η δυναμική συνεπάγεται ότι οι γραφειοκρατίες θα επιδοθούν σε έντονη προσοδοθηρική συμπεριφορά, σε μια προσπάθεια να αυξήσουν τους προϋπολογισμούς τους και το προσωπικό τους. Η λογική είναι ξεκάθαρη. Αν

ένας οργανισμός αποδείξει στην ευρύτερη κυβέρνηση ότι κάποια από προγράμματά του είναι επιτυχή, μπορεί κατόπιν να ισχυριστεί ότι θα μπορούσε να πετύχει ακόμα καλύτερα αποτελέσματα με περισσότερους πόρους. Αλλά ακόμα και αν ένας οργανισμός δεν μπορεί να παρουσιάσει καμιά θετική έκθεση, μπορεί και πάλι να χρησιμοποιήσει τέτοια δεδομένα για να ζητήσει ακόμα μεγαλύτερη υποστήριξη από την κυβέρνηση. Οι αποτυχίες μπορούν εύκολα να αποδοθούν, όχι στον κακό σχεδιασμό ή στην κακή εκτέλεση, αλλά στην έλλειψη πόρων.

Αυτή η προσοδοθηρική συμπεριφορά έχει πρόσθετες συνέπειες για το πώς οι αναπτυξιακοί οργανισμοί κατανέμουν πόρους. Χωρίς τα σήματα του κέρδους και της ζημίας να λειτουργούν ως οδηγοί, προγράμματα σχεδιάζονται, εφαρμόζονται και χρηματοδοτούνται ακολουθώντας ένα προκαθορισμένο σύνολο κανόνων (Mises 1944: 50). Αντίθετα με την κατάσταση σε μια αγορά, όπου οι επιχειρηματίες μπορούν να προσαρμόζονται γρήγορα σε νέες πληροφορίες και μεταβαλλόμενες συνθήκες, η πραγματοποίηση αλλαγών σε μια γραφειοκρατία είναι πολύ πιο δύσκολη. Επιπλέον, η απουσία του σήματος του κέρδους σημαίνει ότι υπάρχει μικρό κίνητρο για την ικανοποίηση των «πελατών» σε αναπτυξιακά προγράμματα. Αντ' αυτού, οι δρώντες προσπαθούν να ευχαριστήσουν τους ανωτέρους τους στη γραφειοκρατία. Αυτό σημαίνει ότι εκείνοι που βρίσκονται σε καλύτερη θέση να πουν τι χρειάζεται εκείνοι που λαμβάνουν τη βοήθεια-συχνά δεν ακούγονται. Σε συνδυασμό, αυτό συνεπάγεται ότι οι πόροι είναι πιθανότερο να κατανεμηθούν, όχι σε εκείνους που τους χρειάζονται περισσότερο ή είναι σε θέση να τους χρησιμοποιήσουν καλύτερα, αλλά σε εκείνους με συγκριτικό πλεονέκτημα στην προσοδοθηρία.

Πολλοί τείνουν να αγνοούν αυτές τις ιδέες όταν εξετάζουν μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, αναπτυξιακούς

οργανισμούς και κυβερνήσεις γενικότερα. Υποθέτουν ότι αυτές οι ομάδες δρώντων εργάζονται αποκλειστικά για το «δημόσιο συμφέρον». Δηλαδή, οι υπεύθυνοι για τα αναπτυξιακά προγράμματα βάζουν στην άκρη τα ιδιωτικά κίνητρα και το δικό τους ατομικό συμφέρον για να κατασκευάσουν πολιτικές και προγράμματα που υπηρετούν το κοινό εν γένει, αντί συγκεκριμένες ομάδες.

Ο Τζέιμς Μ. Μπουκάναν παρατήρησε, ωστόσο, ότι ένα πλαίσιο δημόσιου συμφέροντος αγνοεί το γραφειοκρατικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργούν η κυβέρνηση και άλλοι οργανισμοί. Όπως έχουν υποστηρίξει οι Buchanan (2003), Brennan και Buchanan (1985), Buchanan και Tullock (1962), Tullock (2005) και άλλοι, η μη επέκταση των συμπεριφορικών παραδοχών του ορθολογικού ατομικού συμφέροντος σε όλα τα πλαίσια οδηγεί σε ανεπαρκή κατανόηση των πολιτικών. Ενώ δεν αρνούνται ότι οι γραφειοκρατικοί δρώντες ενδέχεται να δίνουν αξία στην ευημερία των άλλων, οι εν λόγω συγγραφείς επισημαίνουν ότι εκείνοι που βρίσκονται σε θέση να επηρεάσουν την τροχιά των πολιτικών δεν αποσκοπούν αποκλειστικά στη μεγιστοποίηση της ευημερίας των άλλων. Αντιθέτως, υποδεικνύουν ότι, όπως ακριβώς οι ιδιωτικοί δρώντες, ανταποκρίνονται στα κίνητρα που δημιουργούν οι θεσμοί ή οι «κανόνες του παιχνιδιού» εντός των οποίων λειτουργούν (βλέπε Buchanan 2003· North 1990). Έπεται ότι πολιτικές που υπηρετούν το δημόσιο συμφέρον θα ακολουθηθούν μόνο στον βαθμό που αλληλοεπικαλύπτονται με τα γραφειοκρατικά συμφέροντα. Αυτό το πλαίσιο «δημόσιας επιλογής», που υποθέτει ότι οι δημόσιοι δρώντες ανταποκρίνονται σε κίνητρα, εφαρμόζεται σε κάθε είδους πολιτική δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένων των αναπτυξιακών προγραμμάτων.

Ο Ίστερλι απηχεί πολλά από τα επιχειρήματα του Μπουκάναν σε όλο το έργο του. Ξανά και ξανά εξετάζει τα κίνητρα που αντιμετωπίζουν εκείνοι που εργάζονται σε γραφειοκρα-

τικούς αναπτυξιακούς οργανισμούς (βλέπε Easterly 2006, 2014). Επισημαίνει ότι τα κίνητρα που αντιμετωπίζουν πολλά άτομα σε αναπτυξιακούς οργανισμούς τα οδηγούν να ασχολούνται με προγράμματα που ευθυγραμμίζονται με το δικό τους ατομικό συμφέρον, αντί με τα συμφέροντα των «πελατών» τους. Επισημαίνει ότι πολλά δυνάμει αξιολογία προγράμματα είναι λιγότερο πιθανό να επιδιωχθούν λόγω της θεσμικής δομής των αναπτυξιακών οργανισμών. Με τα οικονομικά της γραφειοκρατίας να караδοκούν στο βάθος, δυνάμει αποτελεσματικά προγράμματα πετιούνται στον κάλαθο των αχρήστων. Για να δείξουν ότι τα προγράμματά τους είναι επιτυχή, οι γραφειοκρατικοί δρώντες ασχολούνται με προγράμματα για το οποία μπορούν να ορίσουν με σαφήνεια ένα αποτέλεσμα (πχ, χρήματα που διανέμονται αντί υπηρεσιών που παρέχονται). Παρομοίως, εξετάζει πώς τα κίνητρα που αντιμετωπίζουν οι οργανισμοί βοήθειας προκαλούν την παραγωγή πολλών «χαμηλής απόδοσης» και λίγων «υψηλής απόδοσης» αποτελεσμάτων. Για παράδειγμα, οι αναπτυξιακοί οργανισμοί είναι πιθανότερο να παράγουν εκθέσεις και «πλαίσια» για την αξιολόγηση ή την ανάπτυξη νέων προγραμμάτων, αντί να επιδίδονται σε κριτική, εξ των υστέρων αξιολόγηση προηγούμενων εγχειρημάτων. Επιπλέον, εξετάζει πώς τα κίνητρα που αντιμετωπίζουν οι αναπτυξιακοί οργανισμοί τους οδηγούν να αποκρύπτουν ενεργά τα αποτελέσματα των προσπαθειών τους (Easterly 2002). Άλλοι έχουν κάνει παρόμοιες κριτικές των αναπτυξιακών προγραμμάτων, χρησιμοποιώντας το πλαίσιο δημόσιας επιλογή του Μπουκάναν (βλέπε Coyne 2013· Hall 2014· Mathers 2012).

Η κριτική του Ίστερλι και το παράδειγμα της στρατιωτικής επέμβασης

Τα προβλήματα της γνώσης που διέκριναν ο Μίτζες και ο Χάγιεκ, σε συνδυασμό με το ζήτημα των κινή-

τρων που έθεσε ο Μπιουκάναν, συνιστούν ένα ισχυρό επιχείρημα υπέρ του σκεπτικισμού αναφορικά με τον αναπτυξιακό σχεδιασμό. Σε όλο του το έργο, ο Ϊστερλι επιστρέφει συχνά σε αυτές τις ιδέες για να εξηγήσει γιατί μεγαλεπήβολα σχέδια για την οικονομική ανάπτυξη αποτυγχάνουν σταθερά.

Ενώ αυτές οι διεισδυτικές ιδέες είναι χρήσιμες για την εξήγηση της αποτυχίας των προγραμμάτων οικονομικής ανάπτυξης, παρόμοια συλλογιστική μπορεί να εφαρμοστεί σε κάθε είδους παρέμβαση από πάνω προς τα κάτω. Οι στρατιωτικές επεμβάσεις, ή οι προετοιμασίες για ενδεχόμενες στρατιωτικές ενέργειες, παρέχουν αναρίθμητα παραδείγματα του πώς τα προβλήματα γνώσης και κινήτρων οδηγούν σε αποτυχίες πολιτικής, καθώς και σε μια ποικιλία απρόθետων συνεπειών. Όπως συμβαίνει με τους αναπτυξιακούς οργανισμούς, οι κυβερνήσεις δεν έχουν την ικανότητα να επιδίδονται σε σχέδια όπως η «οικοδόμηση εθνών», ο «πόλεμος κατά την τρομοκρατίας» και η «διάδοση της δημοκρατίας». Αυτό ο Ϊστερλι το υποστηρίζει στο *White Man's Burden* ([Easterly] 2006b: 312), λέγοντας ότι «οι στρατιωτικές επεμβάσεις αποτελούν ένα τέλειο παράδειγμα του τι...δεν θα έπρεπε να κάνεις...Οι ένοπλες δυνάμεις είναι ακόμα πιο απομονωμένες από τα συμφέροντα των φτωχών από ό,τι οι οργανισμοί βοήθειας». Αφιερώνει ένα ολόκληρο κεφάλαιο για να εξετάσει πώς οι στρατιωτικές επεμβάσεις έχουν συνδεθεί αναπόσπαστα με την ανάπτυξη, καθιστώντας έτσι τη στρατιωτική δραστηριότητα έναν εύλογο τομέα για την εφαρμογή των κριτικών του.

Ας εξετάσουμε πρώτα μια παραλλαγή των προβλημάτων γνώσης που εξέτασε ο Χάγιεκ. Όπως οι «σχεδιαστές» των αναπτυξιακών προγραμμάτων τείνουν να αγνοούν τους περιορισμούς της γνώσης τους, έτσι τους αγνοούν και εκείνοι που υποστηρίζουν τις στρατιωτικές επεμβά-

σεις. Είναι αδύνατο για τους διαμορφωτές πολιτικής να αποκτήσουν, πόσο μάλλον να επεξεργαστούν, όλες τις αναγκαίες πληροφορίες για να ανακαλύψουν το κατά πόσον μια επέμβαση θα είναι επιτυχής. Επιπλέον, ως αποτέλεσμα της έλλειψης γνώσης, αδυνατούν να προβλέψουν όλες τις συνέπειες των ενεργειών στο εξωτερικό (βλέπε Duncan και Coyne 2015).

Οι συνέπειες μπορεί να είναι πολύ σοβαρές. Ας εξετάσουμε, για παράδειγμα, την περίπτωση της Λιβύης. Το 2011, η κυβέρνηση Ομπάμα εφάρμοσε και επέβαλε επιτυχώς μια ζώνη απαγόρευσης πτήσεων επάνω στην χώρα και ο επί μακρόν δικτάτοράς της, Μουαμάρ Καντάφι, σκοτώθηκε. Αρχικά, αυτό χαιρετίστηκε ως νίκη από τις συμμαχικές δυνάμεις. Αλλά οι ηγέτες απέτυχαν να κατανοήσουν τι αντίκτυπο θα είχε μια τέτοια επέμβαση στη χώρα και τη γύρω περιοχή. Ως αποτέλεσμα της αποτυχίας γνώσης τους, η ανατροπή του Καντάφι οδήγησε σε ένα κενό εξουσίας στη χώρα και ξέσπασε εμφύλιος πόλεμος. Όχι μόνο απέτυχαν τα μεγαλεπήβολα σχέδια για να έρθει δημοκρατία στο κράτος, αλλά ο πόλεμος εξακολούθη να έχει μεγάλες συνέπειες για τους Λίβυους πολίτες και την ευρύτερη περιοχή (βλέπε Coyne 2014). Στην πραγματικότητα, η πλειονότητα των Λίβυων δηλώνουν τώρα ότι είναι σε χειρότερη μοίρα από ό,τι ήταν υπό το προηγούμενο καθεστώς (Interventions Watch 2014). Παρόμοιες αποτυχίες γνώσης μπορούν να παρατηρηθούν σε άλλες επεμβάσεις, όπως εκείνες στο Αφγανιστάν, στο Ιράκ και στη Σομαλία. Σε κάθε μια από αυτές τις περιπτώσεις, η αποτυχία κατανόησης των πολύπλοκων κοινωνικών, πολιτικών και άλλων πλαισίων οδήγησε στην πλήρη αποτυχία (βλέπε Coyne 2008· Leeson 2007).

Το πλαίσιο της δημόσιας επιλογής που εφαρμόζει ο Ίστερλι στα προβλήματα της οικονομικής ανάπτυξης είναι επίσης ευθέως εφαρμόσιμο σε περιπτώσεις στρατιωτικών

επεμβάσεων. Όπως οι διαμορφωτές πολιτικής, το κοινό και πολύ μελετητές πιστεύουν ότι οι αναπτυξιακοί οργανισμοί ενδιαφέρονται καθαρά για το δημόσιο καλό, παρόμοιες παραδοχές γίνονται αναφορικά με τις στρατιωτικές επεμβάσεις στο εξωτερικό. Ωστόσο, πολυάριθμα παραδείγματα δείχνουν ότι τέτοιες παραδοχές αποτυγχάνουν να περιγράψουν την πραγματική πολιτική. Ο Hall (2015) και οι Hall και Coyne (2014), για παράδειγμα, βρήκαν ότι η αποτυχία να εκτιμηθούν τα κίνητρα που αντιμετωπίζουν οι διαμορφωτές πολιτικής έχει οδηγήσει σε ταχεία αύξηση της χρήσης των τηλεκατευθυνόμενων βλημάτων και αεροπλάνων στις επεμβάσεις των ΗΠΑ στο εξωτερικό, παρά το γεγονός ότι, όπως δείχνουν τα δεδομένα, η εν λόγω τεχνολογία μπορεί να αποτυγχάνει να πετύχει μια ποικιλία στόχων πολιτικής. Οι ίδιοι συγγραφείς βρίσκουν ότι οι πωλήσεις όπλων από την κυβέρνηση των ΗΠΑ πέφτουν θύμα προβλημάτων που αφορούν τόσο τη γνώση όσο και τα κίνητρα. Ως αποτέλεσμα, η παγκόσμια αγορά όπλων υπόκειται σε ανεξέλεγκτα συστημικά αποτελέσματα, προβλήματα εντολέα-εντολοδόχου, προσοδοθηρία και μια αύξηση στον συνολικό αριθμό των όπλων παγκοσμίως (Coyne και Hall 2014). Οι Coyne κ.ά. (2016) βρήκαν ότι οι πολιτικές απαγόρευσης των ναρκωτικών στο Αφγανιστάν έχουν στην πραγματικότητα υπονομεύσει πολλούς από τους στόχους του πολέμου κατά της τρομοκρατίας. Αποτυγχάνοντας να κατανοήσει το πολύπλοκο κοινωνικό και πολιτικό τοπίο στη χώρα, η κυβέρνηση των ΗΠΑ εφάρμοσε πολιτικές που όχι μόνο απέτυχαν να μειώσουν την παραγωγή οπιούχων παπαρουνών, αλλά ενίσχυσαν επίσης τους Ταλιμπάν.

Συμπέρασμα

Οι κριτικές του Χάγιεκ και του Μπουκάναν μαζί, αξιοποιημένες από τον Ϊστερλι, είναι τόσο συναφείς με τα ζητή-

ματα των στρατιωτικών επεμβάσεων όσο με τα ζητήματα της ανάπτυξης. Και στις δύο περιπτώσεις, άτομα ή ομάδες ατόμων επιχειρούν να επιβάλουν λύσεις από πάνω προς τα κάτω προκειμένου να αντιμετωπίσουν πολύ σύνθετα προβλήματα. Και στις δύο περιπτώσεις, ωστόσο, βλέπουμε προβλήματα γνώσης και κινήτρων. Οι σχεδιαστές, μη έχοντας τη δυνατότητα να γνωρίσουν και να ερμηνεύσουν όλες τις αναγκαίες πληροφορίες, επιβάλουν σχετικώς απλά σχέδια σε δυναμικές και πολύπλοκες κοινωνίες. Αρνητικές συνέπειες ακολουθούν. Παρομοίως, βλέπουμε ότι τόσο οι στρατιωτικές επεμβάσεις όσο και τα αναπτυξιακά προγράμματα υπόκεινται σε προβλήματα δημόσιας επιλογής. Όπως κάθε άλλος οικονομικός δρων ανταποκρίνεται στα κίνητρα που αντιμετωπίζει, το ίδιο κάνουν και τα άτομα που εμπλέκονται σε στρατιωτικές επιχειρήσεις και αναπτυξιακές δραστηριότητες. Και στις δύο περιπτώσεις, στρεβλά κίνητρα οδηγούν, το ελάχιστο, σε κατασπατάληση και κακή κατανομή των πόρων.

Αν πάρουμε αυτές τις κριτικές σοβαρά, έπεται ότι πρέπει να είμαστε σκεπτικιστές απέναντι σε μια ποικιλία παρεμβάσεων. Τα προβλήματα περιορισμένης γνώσης και στρεβλών κινήτρων σημαίνουν ότι πολιτικές που σχεδιάζονται για να επιφέρουν συγκεκριμένα αποτελέσματα θα είναι περιορισμένες ως προς την αποτελεσματικότητά τους. Όπως ο Ίστερλι και άλλοι έχουν δείξει, αυτές οι δραστηριότητες συχνά δεν αποτυγχάνουν μόνο να πετύχουν τα επιθυμητά τους αποτελέσματα, αλλά γεννούν και μια ποικιλία απρόθետων και ανεπιθύμητων συνεπειών.

Το επόμενο ερώτημα που τίθεται φυσικά είναι, τι μπορεί να γίνει; Αν τα από πάνω προς τα κάτω σχέδια είναι πιθανό να αποτυγχάνουν, ποιες είναι οι εναλλακτικές; Και εδώ μπορούμε να κάνουμε πάλι μια σημαντική διάκριση ανάμεσα σε «μεταρρυθμίσεις άρσης εμποδίων» και σε «μεταρρυθμίσεις τελικής κατάστασης». Οι μεταρρυθμί-

σεις τελικής κατάστασης, οι οποίες εφαρμόζονται σήμερα τόσο από αναπτυξιακές ομάδες όσο και από υποστηρικτές των στρατιωτικών επεμβάσεων, είναι εκείνες που προσπαθούν να αλλάξουν ή να πετύχουν ορισμένα προκαθορισμένα αποτελέσματα. Αυτοί οι τύποι μεταρρυθμίσεων πέφτουν θύμα των κριτικών του Χάγιεκ και του Μπιουκάναν. Οι μεταρρυθμίσεις άρσης εμποδίων, ωστόσο, επιδιώκουν να απομακρύνουν εμπόδια στην ανακάλυψη, επιτρέποντας στα άτομα να επιδοθούν καλύτερα στη διαδικασία ανακάλυψης. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις δεν προσπαθούν να πετύχουν κάποιο συγκεκριμένο αποτέλεσμα, αλλά εργάζονται για να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον στο οποίο τα άτομα μπορούν να επιδοθούν στην ειρηνική ανακάλυψη. Επιτρέπουν στις δυνάμεις της αγοράς, στα κίνητρα, στα κέρδη και τις ζημίες να οδηγούν τις κοινωνίες σε καλύτερα αποτελέσματα.

Το λιγότερο, αυτές οι κριτικές υποδηλώνουν την ανάγκη για ταπεινότητα όταν συζητάμε για οποιοδήποτε είδους μεγαλεπήβολο σχέδιο. Όπως λέει ο Ϊστερλι, «είναι πολύ ευκολότερο να περιγράψουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φτωχές χώρες από το να βρούμε εφικτές λύσεις για τη φτώχεια τους» (Easterly 2001: 291). Παρομοίως, εκείνοι που υποστηρίζουν τις στρατιωτικές επεμβάσεις τόσο για ευγενείς όσο και για ποταπούς σκοπούς, πρέπει να διατηρούν μια παρόμοια ταπεινότητα.

Βιβλιογραφία

Boettke, P. J. (2001) *Calculus and Coordination: Essays on Socialism and Transitional Political Economy*. New York: Routledge.

Brennan, G. και Buchanan, J. M. (1985) *The Reason of Rules: Constitutional Political Economy*. Cambridge University Press.

Buchanan, J. M. (2003) Public choice: politics without romance. *Policy* 19(3): 13–18.

Buchanan, J. M. και Tullock, G. (1962) *The Calculus of Consent: Logical Foundations of Constitutional Democracy*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.

Coyne, C. J. (2008) *After War: The Political Economy of Exporting Democracy*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Coyne, C. J. (2013) *Doing Bad by Doing Good: Why Humanitarian Action Fails*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Coyne, C. J. (2014) Foreign intervention: a case for humility. Dinner Address to the IHS Board of Directors in Honor of Jerry Fullinwider's Retirement from the Board. Διαθέσιμο στο http://www.ccoyne.com/Foreign_Intervention_-_A_Case_for_Humility.pdf (πρόσβαση στις 11 Απριλίου 2016).

Coyne, C. J. και Hall, A. R. (2014) The case against U.S. Arms monopoly. *Atlantic Economic Journal* 42(2): 83–100.

Coyne, C. J., Hall-Blanco, A. R. και Burns, S. (2016) The war on drugs in Afghanistan: another failed experiment in interdiction. *The Independent Review*, σελ. 95–119.

Doctors Without Borders (2010) Afghanistan: a return to humanitarian action. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://www.doctorswithoutborders.org/news-stories/special-report/afghanistan-return-humanitarian-action> (πρόσβαση στις 24 Μαρτίου 2016).

Duncan, T. K. και Coyne, C. J. (2015) The political economy of foreign intervention. Στο *Oxford Handbook of Austrian Economics* (επιμ. P. J. Boettke και C. J. Coyne). Oxford University Press.

Easterly, W. (2001) *The Elusive Quest for Growth: Economists' Adventures and Misadventures in the Tropics*. Cambridge, MA: MIT Press.

Easterly, W. (2002) The cartel of good intentions: the problem of bureaucracy in foreign aid. *Journal of Policy Reform* 5(4): 223–50.

Easterly, W. (2006a) Planners vs. searchers in foreign aid. *Asian Development Review* 23(2): 1–35.

Easterly, W. (2006b) *The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done So Much Ill and So Little Good*. New York: Penguin Press.

Easterly, W. (2008) Institutions: top down or bottom up? *American Economic Review* 92(2): 95–99.

Easterly, W. (2009) Can the West save Africa? *Journal of Economic Literature* 47(2): 373–447.

Easterly, W. (2014) *The Tyranny of Experts: Economists, Dictators, and the Forgotten Rights of the Poor*. New York: Basic Books.

Easterly, W. και Pfutze, T. (2008) Where does the money go? Best and worst practices in foreign aid. *Journal of Economic Perspectives* 22(2): 29–52.

Easterly, W. και Williamson, C. (2011) Rhetoric versus

reality: the best and worst of aid agency practices. *World Development* 39(11): 1930–49.

Hall, A. R. (2014) Mountains of disappointment: the failure of state-led development in Appalachia. *Journal of Private Enterprise* 19(2): 165–89.

Hall, A. R. (2015) Drones: public interest, public choice, and the expansion of unmanned aerial vehicles. *Peace Economics, Peace Science, and Public Policy* 21(2): 273–300.

Hall, A. R. and Coyne, C. J. (2014) The political economy of drones. *Defence and Peace Economics* 27(4): 273–300.

Hayek, F. A. (1945) *The use of knowledge in society. Στο Individualism and Economic Order.* University of Chicago Press.

Hayek, F. A. [1968] (2002) Competition as a discovery procedure. *Quarterly Journal of Austrian Economics* 5(3): 9–23.

Independent Evaluation Group (2014) *Evaluations. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://ieg.worldbank.org/webpage/evaluations> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016)*

Interventions Watch (2014) *Plurality of Libyans continue to think they're worse off now than under Gadaffi, 13 Μαρτίου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://interventionswatch.wordpress.com/2014/03/13/plurality-of-libyans-continue-to-think-theyre-worse-of-now-than-under-gadaffi/> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).*

Johnson, B. T. (1996) *The World Bank and economic growth: 50 years of failure.* Heritage Foundation. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://www.heritage.org/research/reports/1996/05/bg1082nbsp-the-world-bank-and-economic-growth> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).

Kirzner, I. (1978) *Competition and Entrepreneurship*. University of Chicago Press.

Kirzner, I. (1985) *Discovery and the Capitalist Process*. University of Chicago Press.

Kirzner, I. (1997) Entrepreneurial discovery and the competitive market process: an Austrian approach. *Journal of Economic Literature* 35(1): 60–85.

Leeson, P. T. (2007) Better off stateless: Somalia before and after government collapse. *Journal of Comparative Economics* 35(4): 689–710.

Mathers, R. L. (2012) The failure of state-led economic development on American Indian reservations. *The Independent Review* 17(2): 65–80.

Migué, J.-L. και Bélanger, G. (1974) Toward a general theory of managerial discretion. *Public Choice* 28: 24–28.

Mises, L. von [1920] (1990) *Economic Calculation in the Socialist Commonwealth*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.

Mises, L. von [1922] (1981) *Socialism: An Economic and Sociological Analysis*. Indianapolis: Liberty Classics.

Mises, L. von [1927] (2005) *Liberalism: The Classical Tradition*. Indianapolis: Liberty Fund.

Mises, L. von [1944] (1983) *Bureaucracy*. Grove City: The Libertarian Press.

Mises, L. von [1949] (1998) *Human Action: A Treatise on Economics* (ακαδημαϊκή έκδοση). Auburn: Ludwig von Mises Institute.

Niskanen Jr, W.N. (1971) *Bureaucracy and Representative Government*. Chicago and New York City: Aldine, Atherton.

Niskanen Jr, W. N. (1975) Bureaucrats and politicians. *Journal of Law and Economics* 18(3): 617–43.

Tullock, G. (2005) (1965) *Bureaucracy*. Indianapolis: Liberty Fund.

World Bank (2016a) IEG World Bank project performance ratings. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://data.worldbank.org/data-catalog/IEG> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).

World Bank (2016b) Poverty: overview. Διαθέσιμο στη διεύθυνση <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).

4. Η ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΤΟΥ ΓΟΥΪΛΙΑΜ ΪΣΤΕΡΛΙ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Σχόλιο για τη διάλεξη του Γουίλιαμ Ίστερλι

Κρίστιαν Μπιγιόρνακοφ

Εισαγωγή

Ο Γουίλιαμ Ίστερλι δεν είναι μόνο ευρέως γνωστός ως ένας από τους πλέον εξέχοντες οικονομολόγους της ανάπτυξης στον κόσμο, αλλά και ως ένας ισχυρός αντίπαλος του τρόπου με τον οποίο η Δύση προσπαθεί να προωθήσει τη μεγέθυνση στις αναπτυσσόμενες χώρες. Συγκεκριμένα, ο Ίστερλι έχει χαρακτηρίσει τον τρόπο με τον οποία σχεδιάζεται η ξένη βοήθεια και εφαρμόζονται προγράμματα ως «τυραννία των ειδικών».

Στη διάλεξή του στη μνήμη του Χάγιεκ, ο Ίστερλι συνεχίζει να αναπτύσσει την κριτική του για τον τρόπο με τον οποίο οι περισσότεροι χορηγοί και επαγγελματίες σκέφτονται για την ανάπτυξη. Το κύριο επιχείρημά του, υποστηριζόμενο από αρκετά αποκαλυπτικά παραδείγματα, είναι ότι τα δικαιώματα, οι απόψεις και οι παρατηρήσεις των φτωχών ανθρώπων αγνοούνται. Αντιθέτως, οι οργανισμοί χορήγησης βοήθειας και η αναπτυξιακή κοινότητα βλέπουν γενικά τα προβλήματα και τις προκλήσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες ως καθαρά τεχνικά προβλήματα. Επομένως, καλούν σε τεχνικές λύσεις που είναι πολύ ευκολότερο να εφαρμοστούν

με τη βοήθεια δικτατορικών καθεστώτων και με αδιαφορία για τα δικαιώματα των απλών ανθρώπων στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Παρ' όλο που η κριτική του Ίστερλι είναι ισχυρή, πειστική και πολύ επίκαιρη, καθώς τα Ηνωμένα Έθνη αρχίζουν να εφαρμόζουν την ατζέντα που συνδέεται με τους νέους «στόχους βιώσιμης ανάπτυξης», εξακολουθεί να παραμένει μια μερική μόνο περιγραφή των προβλημάτων. Σε ό,τι λοιπόν ακολουθεί, σκιαγραφώ σύντομα το υπόβαθρο της συζήτησης και τον τρόπο με τον οποίο διαβάζω τη θέση του Ίστερλι. Τέλος, περιγράφω συνοπτικά τα στοιχεία που πιστεύω ότι λείπουν από τη δική του εκδοχή των συνεπειών της αποτυχίας της Δύσης να βοηθήσει τους φτωχότερους ανθρώπους στον πλανήτη.

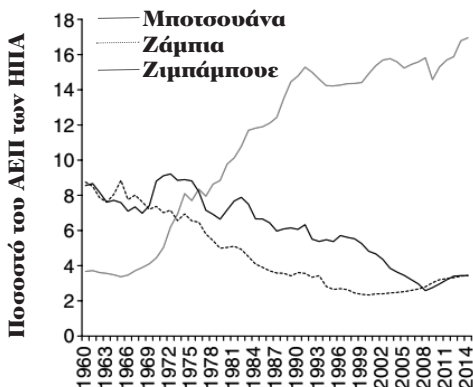
Το υπόβαθρο της κριτικής

Ενώ οι ελπίδες για την αναπτυξιακή βοήθεια παραμένουν υψηλές μεταξύ πολλών πολιτικών και αναλυτών στον δυτικό κόσμο, τα στοιχεία είναι καταθλιπτικά. Κάνοντας μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας για την αποτελεσματικότητα της βοήθειας, οι Doucouliagos και Paldam (2011), για παράδειγμα, δείχνουν ότι η ξένη βοήθεια δεν έχει κατά μέσο όρο κανένα ευδιάκριτο αποτέλεσμα στη μακροπρόθεσμη μεγέθυνση των αναπτυσσόμενων χωρών. Ενώ ένας αριθμός χωρών που έχουν δεχθεί ιδιαίτερα μεγάλες εισροές βοήθειας έχουν καταγράψει κακά αποτελέσματα, οι πιο πετυχημένες αναπτυσσόμενες χώρες τείνουν να είναι εκείνες που έλαβαν λίγη βοήθεια και αγνόησαν γενικά τις συμβουλές της Παγκόσμιας Τράπεζας, των Ηνωμένων Εθνών και άλλων διεθνών οργανισμών.

Το Γράφημα 2 παρέχει τρία παραδείγματα γειτονικών χωρών σε πολύ διαφορετικά αναπτυξιακά μονοπάτια: την Μποτσουάνα, τη Ζάμπια και τη Ζιμπάμπουε.

Πιο σχετικά, το γράφημα απεικονίζει καθαρά το καταστροφικό καθεστώς του Κένεθ Καούντα [Kenneth Kaunda], του αδιαμφισβήτητου ηγέτη της Ζάμπια από την ανεξαρτησία της το 1964 ως το 1990. Αφού κήρυξε την ανεξαρτησία του βόρειου μισού της Ροδεσίας, ο Καούντα μεταμόρφωσε γρήγορα τη νέα του χώρα σε ένα σοσιαλιστικό μονοκομματικό κράτος και ακολούθησε τη διεθνή τάση στα οικονομικά της ανάπτυξης για κρατικά καθοδηγούμενη εκβιομηχάνιση. Οι πολιτικές του υποστηρίχθηκαν από χορηγούς που παρείχαν ξένα βοήθεια στη Ζάμπια, η οποία έφτανε περίπου στο 10 τοις εκατό του ΑΕΠ. Παρ' όλα αυτά, η Ζάμπια έγινε φτωχότερη υπό την εξουσία του Καούντα, τόσο σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο όσο και με απόλυτους όρους. Ως το 1990, το βιοτικό επίπεδο της Ζάμπια είχε πέσει κατά περίπου 20 τοις εκατό από την ανεξαρτησία. Ωστόσο, παρ' όλο που ο Φρέντερικ Τσιλούμπα [Frederick Chiluba] κέρδισε τις εκλογές το 1990 με υποσχέσεις για δημοκρατία και οικονομική φιλελευθεροποίηση, η μακρά πτώση συνεχίστηκε για ακόμα μια δεκαετία. Καθώς ακόμα περισσότερη βοήθεια έρεε σε μια χώρα έτοιμη για πλήρη δημοκρατία, ο Τσιλούμπα εκμεταλλεύτηκε το γεγονός για να αναβάλει ή να εγκαταλείψει τις περισσότερες από τις μεταρρυθμίσεις που είχε υποσχεθεί. Θα χρειαζόνταν ακόμα δέκα χρόνια, καθώς και το παράδειγμα των πρώην κομμουνιστικών χωρών στην Ευρώπη, προτού η κυβέρνηση της Ζάμπια ιδιωτικοποιήσει τελικά τα ορυχεία χαλκού και αρχίσει να απελευθερώνει άλλα μέρη της οικονομίας.

Γράφημα 2 Η ανάπτυξη στην Μποτσουάνα, τη Ζάμπια και τη Ζιμπάμπουε σε σχέση με τις ΗΠΑ

Σημείωση: τα στοιχεία είναι ποσοστό του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ των ΗΠΑ, υπολογισμένοι από το Πρόγραμμα Μάντισον [Maddison Project]: www.ggdc.net/maddison/maddison-project/home.htm.

Η Ζιμπάμπουε αποτελούσε ιστορικά το άλλο μέρος των αποικιών του στέμματος της Ροδεσίας, και ήταν γνωστή ως Νότια Ροδεσία ή απλά Ροδεσία ως το 1979. Η χώρα είχε κηρύξει μονομερώς την ανεξαρτησία της το 1965 και είχε γνωρίσει ταχεία μεγέθυνση ως τις αρχές της δεκαετίας του 1970. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ζιμπάμπουε έφτασε στο υψηλότερο σημείο του στα μέσα της δεκαετίας του 1970, περίπου στο σημερινό επίπεδο της Νιγηρίας. Ακολούθως, η οικονομία έμεινε στάσιμη υπό την ηγεσία του Ρόμπερτ Μουγκάμπε [Robert Mugabe]. Όπως είναι φανερό από το Γράφημα 2, η κατάσταση βελτιώθηκε για λίγο στις αρχές της δεκαετίας του 1990, μετά την οποία μια σειρά από καταστροφικές επιλογές πολιτικής χειροτέρεψαν την κατάσταση. Ενώ οι εισροές βοήθειας είχαν στην αρχή μειωθεί λόγω της αυταρχικής συμπεριφοράς του γηράσκοντα Μουγκά-

μπε και της προφανούς αδιαφορίας του για τη νομοκρατία, οι ροές αυξήθηκαν και πάλι ως ανταπόκριση στις κοινωνικές συνέπειες του υπερπληθωρισμού και μιας λαϊκιστικής και αποτυχημένης μεταρρύθμισης της γης. Η κύρια αλλαγή, σύμφωνα με την AidData, ήταν ότι οι νέες εισροές βοήθειας κατευθύνονταν κυρίως σε κοινωνικούς σκοπούς, αντί για την πιο παραδοσιακή οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο, παρά τις σημαντικές εισροές δυτικής βοήθειας και προσοχής, το βιοτικό επίπεδο της Ζιμπάμπουε έχει σήμερα επιστρέψει στο επίπεδο που βρισκόταν στα τέλη της δεκαετίας του 1960.

Η δυτική γείτονας της Ζιμπάμπουε, η Μποτσουάνα, πήρε έναν άλλο δρόμο και έχει γίνει ό,τι έχει αποκαλεστεί «η κρυφή οικονομική τίγρης». Το βιοτικό επίπεδο, μετρημένο σε πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ, είναι σήμερα έντεκα φορές υψηλότερο από ό,τι όταν έγινε ανεξάρτητη το 1966, το προσδόκιμο ζωής έχει αυξηθεί κατά δώδεκα χρόνια (παρά τη σοβαρή επιδημία AIDS στη χώρα) και η Μποτσουάνα έχει διατηρήσει μια λειτουργική δημοκρατία στο σύνολο των πενήντα χρόνων της ανεξαρτησίας της. Η ποιότητα των θεσμών της είναι επίσης πολύ μπροστά από εκείνων της Τουρκίας και του μεγαλύτερου μέρους της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης. Με κάποιους τρόπους, η ανάπτυξή της από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 ήταν πιο εντυπωσιακή από εκείνη των γνωστότερων ασιατικών τίγρεων, όπως της Νότιας Κορέας και της Ταϊβάν. Ωστόσο, από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η χώρα δεν έχει λάβει ουσιαστικά καμιά ξένη βοήθεια, αλλά έχει συνεχίσει να αναπτύσσεται πολύ γρηγορότερα από τις περισσότερες άλλες χώρες.

Όπως δείχνουν αυτά τα παραδείγματα, είναι δύσκολο αν όχι αδύνατο να μιλάμε για τις αναπτυσσόμενες χώρες σαν μια ομάδα με συγκρίσιμα προβλήματα ή προκλήσεις, και με ένα παρόμοιο σύνολο λύσεων. Ωστόσο, εκείνο που

είναι κοινό στην πλειονότητα αυτών των χωρών είναι μια ιστορία μεγάλων κρατικών αποτυχιών με δεινές συνέπειες, που είχαν συχνά την υποστήριξη της Παγκόσμιας Τράπεζας, των Ηνωμένων Εθνών ή εκατοντάδων άλλων δυτικών οργανισμών χορήγησης βοήθειας. Κάποιες φωνές εξακολουθούν να ισχυρίζονται ότι η ξένη βοήθεια και άλλες δυτικές παρεμβάσεις λειτουργούν όπως προορίζονταν να λειτουργήσουν. Οι φωνές αυτές εξακολουθούν να ασκούν επιρροή σε περιβάλλοντα χάραξης πολιτικής, αλλά η έλλειψη θετικών παραδειγμάτων έχει δημιουργήσει μια «κόπωση βοήθειας» στις ανεπτυγμένες χώρες από τη δεκαετία του 1990.

Τα τελευταία χρόνια, το έργο των Clemens κ.ά. (2012) έχει, παρ' όλα αυτά, προσφέρει υποστήριξη στην ξένη βοήθεια, βρίσκοντας ότι η βοήθεια που έχει αρχικό αντίκτυπο μπορεί να επηρεάσει τον ρυθμό μεγέθυνσης. Ωστόσο, με τη συγκεκριμένη κριτική του Ίστερλι στον νου, είναι ειρωνικό ότι οι Clemens κ.ά. επιχειρηματολογούν, για παράδειγμα, υπέρ της στήριξης της ανάπτυξης των υποδομών και της βιομηχανίας. Οι πρώτες προσπάθειες για αναπαραγωγή της προσέγγισης Clemens δείχνουν ότι τα γενικά ευρήματα μπορεί να είναι ψευδή (Bjørnskov 2013· Roodman 2015). Παρά τις περιστασιακές μελέτες που υποστηρίζουν ότι η «βοήθεια δουλεύει», η ακαδημαϊκή συναίνεση εξακολουθεί να είναι ότι η αναπτυξιακή αποτελεσματικότητα της ξένης βοήθειας είναι κοντά στο μηδέν.

Επιπρόσθετα, πολλές μελέτες τεκμηριώνουν τώρα την ύπαρξη απρόθετων συνεπειών της παροχής βοήθειας και άλλων δυτικών παρεμβάσεων στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Ανεξάρτητοι στοχαστές όπως ο Ίστερλι, οι οποίοι μπορούν να δείξουν τους λόγους για τους οποίους οι προηγούμενες προσπάθειες απέτυχαν, είναι επομένως ιδιαίτερα αναγκαίοι.

Το κύριο επιχείρημα του Ίστερλι

Το κύριο επιχείρημα του Ίστερλι συνίσταται σε δύο βασικές παρατηρήσεις. Πρώτον, σημειώνει ότι για όσο καιρό η Δύση παρέχει αναπτυξιακή, όπως αποκαλείται, βοήθεια σε φτωχές ή λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, οι αιτίες της φτώχειας και της βραδείας μεγέθυνσης αντιμετωπίζονται ως τεχνικά προβλήματα. Και τα τεχνικά προβλήματα ζητούν τεχνικές λύσεις. Οι αναπτυξιακοί οργανισμοί, από το Βρετανικό Γραφείο Αποικιών ως την Παγκόσμια Τράπεζα, έχουν επομένως εξελιχθεί σε τεχνοκρατικούς οργανισμούς. Δεύτερον, ο Ίστερλι παρατηρεί ότι για να εφαρμόσουν αποτελεσματικά τα μεγαλεπήβολα σχέδιά τους για τεχνική ανάπτυξη, αυτοί οι οργανισμοί έχουν ηθελημένα συνεργαστεί με κάποιες από τις αυταρχικότερες κυβερνήσεις στον κόσμο. Ο ισχυρισμός του είναι ότι ο συνδυασμός της κακής διάγνωσης των αναπτυξιακών προβλημάτων με την καταπάτηση των βασικών δικαιωμάτων των φτωχών ανθρώπων έχει προκαλέσει τεράστια ανθρώπινη δυστυχία και δεν έχει επιτρέψει σε βοήθεια αξίας πολλών δισεκατομμυρίων λιρών να έχει κάποιο σαφώς θετικό αποτέλεσμα.

Ο Ίστερλι ξεκινά με την παρατήρηση ότι «υπάρχει κάτι με τις τεχνικές λύσεις που είναι πολύ, πολύ δελεαστικό». Οι τεχνικές λύσεις αποτελούν γρήγορες διορθώσεις και η υπόσχεσή τους ότι θα αποφέρουν ταχεία ανάπτυξη έχει δελεάσει πολλούς οικονομολόγους της ανάπτυξης, γιατρούς και άλλους μέσα στην αναπτυξιακή κοινότητα για να υιοθετήσουν αυταρχικές μεθόδους. Οι περισσότεροι από αυτούς αναμφίβολα προτιμούν κατ' ιδίαν τη δημοκρατία, αλλά υποφέρουν από την ψευδαίσθηση ότι οι δικτατορίες φέρνουν αποτέλεσμα. Όπως έχει αρκετές φορές υπαινιχθεί ο Ίστερλι, μέρος του προβλήματος είναι ότι στην καρδιά της αναπτυξιακής κοινότητας υπάρχει μια βαθιά, γραφειοκρατική έλλειψη εμπιστοσύνης

στους φτωχούς ανθρώπους (Easterly 2002). Οι βασικές παραδοχές για τους φτωχούς ελάχιστα έχουν αλλάξει από την εποχή του Λόρδου Χέιλι⁵ και η πεποίθηση παραμένει ότι είναι καλύτερο για εκείνους να τους διαχειρίζονται ειδικοί από την αναπτυξιακή κοινότητα. Ο Ίστερλι παρέχει αρκετά διασκεδαστικά, αλλά και μάλλον τρομακτικά παραδείγματα του πώς οι τεχνοκρατικές προτάσεις στις πρόσφατες εκθέσεις του ΟΗΕ και της Παγκόσμιας Τράπεζας απηχούν απλά ό,τι συνιστούσε η πραγματογνωμοσύνη του Λόρδου Χέιλι ογδόντα χρόνια πριν. Παρομοίως, ο Χέιλι μοιραζόταν την ίδια έλλειψη εμπιστοσύνης στην ικανότητα των φτωχών να κυβερνούν τον εαυτό τους και υποστήριζε ότι «οι πολιτικές ελευθερίες δεν έχουν νόημα αν δεν μπορούν να οικοδομηθούν επάνω σε ένα καλύτερο θεμέλιο κοινωνικής και οικονομικής προόδου» (παρατίθεται στο Wolton 2000: 108–9).

Το κύριο επιχείρημα του Ίστερλι είναι ότι το πρόβλημα «δεν είναι η έλλειψη ειδικών. Είναι η έλλειψη δικαιωμάτων.» Στη διάλεξή του στη μνήμη του Χάγιεκ και αλλού, το κύριο επιχείρημά του ενάντια στους «ειδικούς» είναι ένας συνδυασμός της χαγιεκιανής ανησυχίας για τα προβλήματα πληροφόρησης και της έμφασης στον τύπο των προβλημάτων πολιτικής και γραφειοκρατικής λογοδοσίας που περιγράφονται από τη βιβλιογραφία στη δημόσια επιλογή και την πολιτική οικονομία. Το επιχείρημα του Ίστερλι εντάσσεται, επομένως, στέρεα στην παράδοση της «ρωμαλέας πολιτικής οικονομίας» (Pennington 2011).

Πρώτον, ο Ίστερλι ασκεί κριτική στις μεθόδους που χρησιμοποιούνται από την Παγκόσμια Τράπεζα και άλλους για να «σχεδιάζουν» έργα και προγράμματα. Αυτή είναι μια εκδοχή εκείνου που ο Munger (2008: 512) αποκαλεί «πρόβλημα του θεσμικού σχεδιασμού» του Χάγι-

⁵ Ο Λόρδος Χέιλι (1872–1969) ήταν διοικητικός υπάλληλος στη Βρετανική Ινδία, αλλά είχε περάσει και χρόνο στην Αφρική, καταρτίζοντας την Αφρικανική Έρευνα [African Survey] του 1938, η οποία αποδείχθηκε επιδραστική στο κίνημα για την αποικιακή μεταρρύθμιση.

εκ. Συνοψίζει το πρόβλημα ως την τυπική κατάσταση όπου «η κυβέρνηση δεν έχει κανένα μη αυθαίρετο μέσο απόκτησης, ή ακόμα και εκτίμησης των πληροφοριών που απαιτούνται για την επίλυση του προβλήματος που απέτυχαν να λύσουν οι αγορές». Στο πλαίσιο των αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, οι οργανισμοί χορήγησης βοήθειας (όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, η USAID ή η SIDA [Swedish International Development Cooperation Agency-Σουηδική Υπηρεσία Διεθνούς Συνεργασίας για την Ανάπτυξη]) ξεκινούν με την αντίληψη μιας κατάστασης τεράστιων αποτυχιών της αγοράς και πολιτικών αποτυχιών του παρελθόντος που έκαναν χώρες στην Αφρική και την Ασία να είναι φτωχές. Όπως δείχνει πειστικά ο Ίστερλι, προχωρούν τότε στη διατύπωση αυτών των αντιληπτών προβλημάτων ως τεχνικών προκλήσεων και κατόπιν επινοούν κάποιο είδος τεχνικής λύσης: τη χορήγηση κουνουπιέρων, την αποξήρανση ελών ή τη μετακίνηση ολόκληρων πληθυσμών προκειμένου να βρεθεί χώρος για κάποιο νέο φράγμα.

Ωστόσο, πολλά-ίσως τα περισσότερα-από αυτά τα προγράμματα τελικά αποτυγχάνουν, γιατί οι οργανισμοί δεν καταλαβαίνουν τα αρχικά προβλήματα και το πραγματικό πλαίσιο. Με άλλα λόγια, οι οργανισμοί χορήγησης βοήθειας αγνοούν την τοπική γνώση σε ανησυχητικό βαθμό, και δεν καταφέρνουν να συνειδητοποιήσουν την αξία της διάχυτης, τοπικής και ενίοτε άυλης γνώσης και των δεξιοτήτων σε τοπικό επίπεδο. Ο Ίστερλι απηχεί επομένως τον Χάγιεκ ([Hayek] 1945: 521) που προειδοποιούσε ενάντια στις τεχνικές λύσεις, τονίζοντας ότι «το πρόβλημα της κοινωνίας δεν είναι έτσι απλά ένα πρόβλημα που αφορά τον τρόπο κατανομής «δεδομένων» πόρων». Το κύριο πρόβλημα είναι ότι οι οργανισμοί χορήγησης βοήθειας έχουν λίγες πληροφορίες για τα πραγματικά προβλήματα των φτωχών και κυριολεκτικά κανέναν τρόπο για να γνωρί-

ζουν τι είδους πρωτοβουλίες είναι πιθανό να δουλέψουν και ποιες πρόκειται να αποτύχουν.

Ένα άλλο μέρος τη σκιαγράφησης του προβλήματος από τον Χάγιεκ και τον Ίστερλι είναι ότι οι χορηγοί δεν λειτουργούν σε μια «παρθένα» θεσμική επικράτεια. Όπως υποστήριξε ο Χάγιεκ [Hayek] (1945), οι πληροφορίες που χρειάζονται για να μπορούν οι κυβερνήσεις να σχεδιάζουν τις κατάλληλες ρυθμίσεις δεν υπάρχουν χωρίς την αγορά. Με άλλα λόγια, είναι αδύνατο να γνωρίζουμε τι θα μπορούσαν να πετύχουν οι φτωχοί από μόνοι τους, χωρίς τη στρεβλωτική παρουσία χορηγών και αυταρχικών κυβερνήσεων. Με πολλούς τρόπους, οι πράξεις των χορηγών στο παρελθόν έχουν καταστρέψει нηλημένα κάθε πληροφορία που θα μπορούσε να τους είχε οδηγήσει στην αμφισβήτηση των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεών τους. Η δική τους δραστηριότητα και οι παρεμβάσεις και πολιτικές των καθεστώτων που έχουν υποστηρίξει ρητά ή σιωπηρά, έχουν σβήσει αυτές τις πληροφορίες. Ωστόσο, εξακολουθούν να ενεργούν ως η γνώση τους να ήταν, όχι μόνο πλήρης, αλλά και ανώτερη από τις πληροφορίες που κατέχονται σε τοπικό επίπεδο. Στο πλαίσιο των κρατικών παρεμβάσεων σε πλούσιες χώρες, ο Χάγιεκ θα αποκαλούσε αργότερα αυτή την υπόθεση «μοιραία έπαρση». Ο Ίστερλι αποδεικνύει ότι δεν είναι λιγότερο μοιραία στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Το δεύτερο στοιχείο στην ισχυρή κριτική του Ίστερλι το έχουμε ήδη αγγίξει: την нηλημένη συνεργασία με αντιδημοκρατικά, και συχνά εντόνως αυταρχικά, καθεστώτα. Στη διάλεξη του, ο Ίστερλι σκιαγραφεί, για παράδειγμα, την πολιτική της Παγκόσμιας Τράπεζας να αγνοεί απλά κάθε μνεία στη δημοκρατία ή τα πολιτικά δικαιώματα, για να μην θίγει τις λήπτριες κυβερνήσεις. Παρέχει επίσης πολυάριθμα παραδείγματα τόσο στη διάλεξη όσο και στα άλλα γραπτά του για τον τρόπο με τον οποίο αυταρχικά

καθεστώτα, χωρίς κανέναν σεβασμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα, κάνουν πολύ ευκολότερη την εφαρμογή τεχνικών λύσεων. Οι φτωχοί, οι δραστηριότητες τους και τα βασικά τους δικαιώματα απλά στέκουν στον δρόμο των μεγαλεπήβολων σχεδίων που οι οικονομολόγοι στην Ουάσινγκτον, οι πολιτικοί επιστήμονες στο Παρίσι ή οι ανθρωπολόγοι στη Στοκχόλμη «γνωρίζουν» ότι είναι καλύτερα για εκείνους. Ωστόσο, χωρίς αυτά τα δικαιώματα η τοπική πρωτοβουλία χάνεται, και οι πολιτικές ελίτ και οι αγορές αποτυγχάνουν. Σε κάποιο βαθμό, ο Ίστερλι απηχεί εδώ τον Ερνάντο ντε Σότο [Hernando de Soto] (2000) και την έμφασή του στα αποτελεσματικά ιδιοκτησιακά δικαιώματα ως βάση για βιώσιμη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη. Χωρίς εκτελεστούς τίτλους ιδιοκτησίας στη γη τους, τα κίνητρα να επενδύουν σε αυτήν και η δυνατότητα να τη χρησιμοποιούν ως εγγύηση εξαφανίζονται, αφήνοντας τους φτωχούς με λίγες εναλλακτικές για να καλυτερεύσουν τη μοίρα τους.

Ενώ ο Ίστερλι δεν αρνείται ότι κάποια έργα και κάποια προγράμματα κάνουν ενίοτε καλό, το κύριο επιχείρημά του είναι ενδεχομένως ότι όλη τη δουλειά στην ανάπτυξη πρέπει να τη διέπει κάτι σαν τον όρκο του Ιπποκράτη: η αναπτυξιακή κοινότητα πρέπει πρώτα και κύρια να βγει από τον δρόμο των φτωχών για να μην κάνει κακό.

Τι λείπει από το επιχείρημα του Ίστερλι;

Ωστόσο, ενώ η διττή κριτική του Ίστερλι στο σημερινό καθεστώς ξένης βοήθειας από μια χαγιεκιανή οπτική γωνία της πληροφόρησης και από μια σκοπιά βασισμένη στα δικαιώματα είναι διεισδυτική και αποτελεί πρόκληση για την τρέχουσα πρακτική, αφήνει σχεδόν απ' έξω μια ολόκληρη γραμμή κριτικής: οι εισροές ξένης βοήθειας, όπως και η ανακάλυψη ορισμένων φυσικών πόρων, έχει αρνητικές απρόθετες συνέπειες. Αυτή η παράλειψη μπορεί να υποστηριχθεί ότι συνιστά την κύρια αδυναμία ενός κατά

τα άλλα πειστικού συνόλου επιχειρημάτων, γιατί εκείνο που αφήνει απ' έξω είναι μια περιγραφή αυτού που ο Πολ Μόσλεϊ [Paul Mosley] αποκάλεσε κάποτε το «μίκρο-μάκρο παράδοξο».

Το μικρο-μάκρο παράδοξο είναι μια περιγραφή της φαινομενικά αδύνατης κατάστασης όπου οι παρεμβάσεις ξένης βοήθεια μπορεί να καταδειχθεί ότι έχουν κατά μέσο όρο θετικό αποτέλεσμα στην ανάπτυξη όταν μειρούνται σε επίπεδο νοικοκυριού και σε τοπικό ή περιφερειακό επίπεδο, αλλά κανένα αποτέλεσμα όταν εκτιμώνται σε εθνικό επίπεδο. Η αγνόηση του παράδοξου σημαίνει ότι αν πρέπει κανείς να εξηγήσει το γεγονός ότι η ξένη βοήθεια δεν έχει επίπτωση στην μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, οποιαδήποτε ανάγνωση της κριτικής του Ίστερλι πρέπει κατ' ανάγκη να συνεπάγεται ότι τα έργα, τα προγράμματα και άλλες παρεμβάσεις βοήθειας έχουν κατά μέσο όρο μηδενικό αποτέλεσμα. Με άλλα λόγια, οι συνέπειες των προβλημάτων πληροφόρησης και των παραβιάσεων δικαιωμάτων πρέπει να είναι τόσο σοβαρές, ώστε το οικονομικό ή κοινωνικό αποτύπωμα κάθε εύλογα πετυχημένου προγράμματος να σβήνεται από εκείνα των καταστροφικών στον ίδιο βαθμό προγραμμάτων. Δεν είμαι σίγουρος ότι θα ήμουν πρόθυμος να πάω τόσο μακριά την κριτική στο επιτόπιο αναπτυξιακό έργο. Ούτε, νομίζω, θα ήταν και ο ίδιος ο Ίστερλι.

Αντιθέτως, μια μακρά σειρά μελετών από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 έχουν τεκμηριώσει ότι η ξένη βοήθεια-και άλλες διεθνείς παρεμβάσεις-έχουν σοβαρές παρενέργειες. Στη συζήτηση μετά τη διάλεξη, ο ίδιος ο Ίστερλι αναφέρθηκε σε αυτές τις μελέτες. Επισήμανε τον πρόσφατο ισχυρισμό του περσινού νομπελίστα των οικονομικών, Άνγκους Ντίτον, ότι η βοήθεια σε δικτάτορες «μπορεί να υποστηριχθεί ότι κάνει πιο πιθανή την επιμήκυνση της παραμονής τους στην εξουσία: έχουν περισσό-

τερα χρήματα από την εξωτερική βοήθεια και μπορούν να αγνοήσουν περισσότερους εγχώριους παράγοντες, γιατί έχουν περισσότερα χρήματα απ' έξω να τους στηρίζουν». Πράγματι, η Amanda Licht (2010) έχει δείξει τεκμηριωμένα πώς η χορήγηση βοήθειας βοηθά δικτατορικά καθεστώτα να επιβιώσουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, αλλά δεν έχει κανένα τέτοιο αποτέλεσμα όταν η εν ενεργεία κυβέρνηση είναι εύλογα δημοκρατική. Σε κάποιο βαθμό, αυτή μπορεί να είναι ακόμα και μια κατάσταση που οι οργανισμοί χορήγησης βοήθειας καλωσορίζουν. Ωστόσο, τα προβλήματα δεν σταματούν εδώ.

Μια από τις γνωστότερες παρενέργειες της ξένης βοήθειας είναι η Ολλανδική Ασθένεια: η κατάσταση στην οποία τα αποτελέσματα των εισροών βοήθειας στις συναλλαγές και τις δαπάνες προκαλούν ανατίμηση της πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας. Η συνέπεια είναι η μείωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και μια συρρίκνωση του τομέα της μεταποίησης και των εξαγωγών (Rajan και Subramanian 2011). Υπάρχει καλή τεκμηρίωση για τέτοια αποτελέσματα Ολλανδικής Ασθένειας στο πλαίσιο των εξαγωγών πετρελαίου και φυσικού αερίου, και αποτελούν κύριο στοιχείο εκείνου του φαινομένου που είναι γνωστό ως «η κατάρα των φυσικών πόρων»- χώρες πλούσιες σε φυσικούς πόρους παραμένουν μεταξύ των φτωχότερων στον κόσμο. Και στις δύο περιπτώσεις, τα αποτελέσματα των εισροών βοήθειας ή των εσόδων από τους πόρους έχουν ως αποτέλεσμα μια συρρίκνωση είτε των σύγχρονων τομέων της οικονομίας, ή των τομέων στους οποίους η χώρα συνήθιζε να έχει συγκριτικό πλεονέκτημα. Αυτό το αποτέλεσμα μπορεί να είναι ακόμα πιο ολέθριο στις φτωχότερες από τις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου το συγκριτικό πλεονέκτημα που βλάπτεται βρίσκεται στη γεωργία, στην οποία απασχολείται η μεγάλη και πολύ φτωχή πλειονότητα του πληθυσμού.

Όπως υπαινίχθηκε ο Ίστερλι στη συζήτηση, η δυτική βοήθεια τείνει επίσης να στρεβλώνει τα πολιτικά κίνητρα στις λήπτριες χώρες. Ο Στίβεν Νακ [Stephen Knack], ένας από τους πρώην συναδέλφους του Ίστερλι στην Παγκόσμια Τράπεζα, έχει καταγράψει σε διάφορες μελέτες πώς η βοήθεια κάνει τους πολιτικούς να αναβάλουν ή να ακυρώνουν μεταρρυθμίσεις του δικαστικού συστήματος, καθώς και μεταρρυθμίσεις εκδημοκρατισμού (Bräutigam και Knack 2004· Heckelman και Knack 2008). Ο Deaton (2013) έχει επίσης μιλήσει ενάντια σε αυτή την παρενέργεια και έχει τονίσει πώς οι ροές βοήθειας καθιστούν τις πολιτικές ελίτ δημοσιονομικά ανεξάρτητες από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Αυτό το πρόβλημα, το οποίο είχε περιγράψει αρχικά ο Peter Bauer (1975), συνεπάγεται ότι τα μη εκλεγμένα καθεστώτα, ιδίως, χρειάζονται μόνο να λογοδοτούν στην κοινότητα των χορηγών και όχι στον δικό τους πληθυσμό. Σε αντάλλαγμα, όπως καταγράφει ο Ίστερλι, οι χορηγοί είναι περισσότερο από πρόθυμοι να βοηθούν αυτά τα καθεστώτα να εφαρμόζουν μεγαλεπήβολα σχέδια, αδιαφορώντας για τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών τους. Όταν τέτοιο σκοποί καταλαμβάνουν εξέχουσα θέση, ο τύπος των ισχυρών και πολιτικά ανεξάρτητων δικαστικών σωμάτων που ήταν κεντρικός για την ανάπτυξη της Ευρώπης γίνεται απλά μια ενόχληση. Οι εισροές της βοήθειας και των προσόδων από φυσικούς πόρους επιτρέπουν έτσι στα καθεστώτα να αποτρέπουν την ανάπτυξη θεσμών που αυξάνουν τη μεγέθυνση.

Μέρος της τραγωδίας των δυτικών παρεμβάσεων και της βοήθειας τον τελευταίο μισό αιώνα είναι επομένως όχι απλά η συνεργασία ανάμεσα στους χορηγούς και τα αυταρχικά καθεστώτα, αλλά και η απρόθετη συνέπεια της επιβράδυνσης της δημοκρατίας και των καλών θεσμών. Ωστόσο, άπαξ και οι πολύ φτωχές χώρες εκδημοκρατιστούν, οι πολίτες τους αρχίζουν να ζητούν ό,τι έχει η

Δύση: καλούς και διαφανείς θεσμούς, σεβασμό στα βασικά δικαιώματα και οικονομική πρόοδο. Επομένως, ο ίδιος ο εκδημοκρατισμός φέρνει συχνά μια αλλαγή προς το καλύτερο, παρ' όλο που αυτή η αλλαγή μπορεί να μην είναι προς το συμφέρον μικρών εδραιωμένων ελίτ.

Για παράδειγμα, οι 20 αφρικανικές χώρες που έχουν σήμερα επαρκώς δημοκρατικούς θεσμούς ώστε να επιτρέπουν την ειρηνική αλλαγή κυβέρνησης, έχουν σημαντικά καλύτερα και περισσότερο πολιτικώς ανεξάρτητα δικαστικά σώματα από τις 34 χώρες που δεν έχουν καθόλου δημοκρατία. Η μόνη αφρικανική χώρα που παρέμεινε πλήρως δημοκρατική από την ανεξαρτησία της, η Μποτσουάνα, παραμένει επίσης ένα δυνατό παράδειγμα των συνεπειών που προκύπτουν όταν παίρνουμε τα πολιτικά και ανθρώπινα δικαιώματα στα σοβαρά, ακόμα και υπό τις φτωχότερες συνθήκες. Επιπλέον, η Μποτσουάνα έχει αντισταθεί στον πειρασμό να εφαρμόσει λαϊκίστικες αναδιανεμητικές και δημοσιονομικές πολιτικές που οι εισροές βοήθειας θα μπορούσαν επίσης να χρηματοδοτήσουν. Στις περισσότερες άλλες αναπτυσσόμενες χώρες τα αρνητικά αποτελέσματα που έχει η λήψη βοήθειας στα κίνητρα φαίνεται να συνεπάγονται τα πάντα, από την αποφυγή εξυπηρέτησης διεθνών δανειακών υποχρεώσεων μέχρι την καθαρή απάτη (Bjørnskov και Schröder 2013· Werker κ.ά 2009).

Η εκτίμηση των συνεπειών της ξένης βοήθειας ή άλλων παρεμβάσεων σε φτωχές χώρες δεν είναι απλά ζήτημα αξιολόγησης ξεχωριστών έργων, προγραμμάτων ή πρωτοβουλιών και, σε μακρο-επίπεδο, οι εκτιμήσεις για την αποτελεσματικότητά τους είναι σταθερά απογοητευτικές. Η απάντηση της διεθνούς κοινότητας είναι ένα μείγμα άρνησης, συστηματικής μετατόπισης των στόχων και διεύρυνσης της αποστολής. Όπως έχει δείξει ο ίδιος ο Ίστερλι [Easterly] (2009), ο κατάλογος των εμπρόθετων συνεπειών έχει διευρυνθεί, καθώς οι αξιολογήσεις των

προηγούμενων εμπρόθετων συνεπειών αποδείχθηκαν απογοητευτικές. Επομένως, το τι αξιολογείται έχει γίνει ένας κινούμενος στόχος, ενώ οι παρενέργειες επιμένουν.

Πώς προχωράμε;

Η θέση αυτού του κεφαλαίου δεν είναι ότι ο Ίστερλι σφάλει, αλλά ότι η εικόνα του για το πώς η ξένη βοήθεια και άλλες δυτικές παρεμβάσεις λειτουργούν και για το πώς έχουν αποτύχει είναι ατελής. Η γνώση του τι έχουν κάνει αυτές οι παρεμβάσεις είναι η ίδια κάθε άλλο παρά πλήρης και κάποια ερωτήματα εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο έντονης διαμάχης. Ωστόσο, φαίνεται ασφαλές να πούμε ότι το πρόβλημα δεν είναι απλά τα προγράμματα ή ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζονται. Όπως υπαινίχθηκε ο Ίστερλι στη Διάλεξη στη Μνήμη του Χάγιεκ, μια πληρέστερη περιγραφή πρέπει να περιλαμβάνει τον τρόπο με τον οποίο η βοήθεια στρεβλώνει τα κίνητρα στο πολιτικό σύστημα και ανταμείβει στην ουσία την αυταρχική και ανεύθινη συμπεριφορά. Κατά έναν ίσως παράδοξο τρόπο, η άποψη για τη δουλειά που γίνεται στην ανάπτυξη, την οποία υιοθετεί μια από τις πλέον εξέχουσες φωνές κριτικής στον κόσμο, μπορεί να είναι υπερβολικά αισιόδοξη.

Το ερώτημα που πρέπει κανείς να θέσει στον εαυτό του-και το οποίο οι περισσότεροι σκεπτικιστές οικονομολόγοι της ανάπτυξης θέτουν δημοσίως-είναι το κατά πόσον όλες αυτές οι προσπάθειες είναι μάταιες: προκύπτει το συμπέρασμα ότι τίποτα δεν δουλεύει και άρα τίποτα δεν μπορεί να γίνει; Η απάντηση είναι όχι, παρ' όλο που τα προβλήματα που καταγράφουν ο Ίστερλι και άλλοι πρέπει κατ' ανάγκην να αφήσουν έναν πολύ μειωμένο ρόλο στη δυτική βοήθεια και τις δυτικές παρεμβάσεις. Πρώτον, κάποιοι τύποι προγραμμάτων φαίνεται να έχουν σχετικά καλές επιδόσεις. Ο Deaton (2013), για παράδειγμα, δίνει έμφαση στη βοήθεια για σκοπούς δημόσιας υγείας, όπου η

επένδυση σχετικά περιορισμένων πόρων έχει κάνει σαφή διαφορά στη μάχη κατά της ελονοσίας, του HIV/AIDS και συγκεκριμένων τροπικών ασθενειών. Τέτοιοι τύποι βοήθειας τείνουν να μην είναι «ανταλλάξιμοι», δηλαδή, δεν επιτρέπουν σε κυβερνήσεις να μειώνουν τις δικές τους δαπάνες για τον στόχο και έτσι να ανακατευθύνουν εμμέσως τα δυτικά κονδύλια σε άλλους στόχους.

Στη μελέτη της γενικής αποτελεσματικότητας της βοήθειας, το ερώτημα που απασχολεί τα μυαλά σήμερα είναι το κατά πόσο μπορούν αντ' αυτής να βρεθούν συγκεκριμένοι τύποι βοήθειας που δουλεύουν όπως προορίζονται, ή να προσδιοριστούν συγκεκριμένες συνθήκες υπό τις οποίες η βοήθεια δουλεύει. Οι Dreher κ.ά. (2016) δείχνουν ότι η βοήθεια που παρέχεται για στρατηγικούς, πολιτικούς σκοπούς είναι λιγότερο αποτελεσματική, ενώ κάποια τουλάχιστον βοήθεια που παρέχεται χωρίς συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους, ενδέχεται να δουλέψει. Η δική μου έρευνα υποδεικνύει ότι η βοήθεια ανοικοδόμησης που παρέχεται μετά από πολέμους ή φυσικές καταστροφές μπορεί να είναι αποτελεσματική (Bjornskov 2013). Ποιοι συγκεκριμένοι τύποι βοήθειας δουλεύουν υπό συγκεκριμένες συνθήκες παραμένει πάντως ένα ανοιχτό ερώτημα.

Ωστόσο, η έρευνα τόσο στο μικρο-επίπεδο όσο και στο μακρο-επίπεδο δείχνει προς μια ιδιαίτερη-και ιδιαίτερα αντιδημοφιλή-κατεύθυνση. Συνεπάγεται ότι οι περισσότερες παρεμβάσεις δεν έκαναν καμιά διαφορά, κάποιες είχαν αρνητικά αποτελέσματα και οι απρόθετες συνέπειες ήταν ως επί το πλείστον αρνητικές. Αν πάρουμε τον Ίστερλι και άλλους σκεπτικιστές στα σοβαρά, η συνέπεια είναι ότι χρειαζόμαστε λιγότερους πόρους και λιγότερους ανθρώπους που εργάζονται στη βοήθεια. Το κύριο μήνυμα του Ίστερλι είναι ότι χρειάζεται να είμαστε πιο ταπεινοί και να αρχίσουμε να ακούμε τη γνώση και τις παρατηρήσεις των φτωχών ανθρώπων στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Βιβλιογραφία

Bauer, P. T. (1972) *Dissent on Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Bjørnskov, C. (2013) *Types of foreign aid*. Department of Economics and Business, Working Paper 2013-08, Aarhus University.

Bjørnskov, C. και Schröder, P. (2013) Are debt repayment incentives undermined by foreign aid? *Journal of Comparative Economics* 41: 1073–91.

Bräutigam, D. A. και Knack, S. (2004) Foreign aid, institutions, and governance in Sub-Saharan Africa. *Economic Development and Cultural Change* 52: 256–85.

Clemens, M. A., Radelet, S., Bhavnani, R. R. και Bazzi, S. (2012) Counting chickens when they hatch: timing and the effects of aid on growth. *Economic Journal* 122: 590–617.

Deaton, A. (2013) *The Great Escape: Health, Wealth, and the Origins of Inequality*. Princeton University Press.

De Soto, H. (2000) *The Mystery of Capital: Why Capitalism Triumphs in the West and Fails Everywhere Else*. New York: Basic Books.

Doucouliagos, H. και Paldam, M. (2011) The ineffectiveness of development aid on growth: an update. *European Journal of Political Economy* 27: 399–404.

Dreher, A., Eichenauer, V. και Gehring, K. (2016) Geopolitics, aid and growth: the impact of UN Security Council membership on the effectiveness of aid. *World Bank Economic Review*. <http://doi.org/bnh8>.

Easterly, W. (2002) *The cartel of good intentions: the*

problem of bureaucracy in foreign aid. *Journal of Policy Reform* 5: 223–50.

Easterly, W. (2009) Can the West save Africa? *Journal of Economic Literature* 47: 373–44.

Hayek, F. A. (1945) The use of knowledge in society. *American Economic Review* 35: 519–30.

Heckelman, J. και Knack, S. (2008) Foreign aid and market-liberalizing reform. *Economica* 75: 524–48.

Licht, A. A. (2010) Coming into money: the impact of foreign aid on leader survival. *Journal of Conflict Resolution* 54: 58–87.

Munger, M. C. (2008) Economic choice, political decision, and the problem of limits. *Public Choice* 137: 507–22.

Pennington, M. (2011) *Robust Political Economy: Classical Liberalism and the Future of Public Policy*. Cheltenham: Edward Elgar.

Rajan, R. G. και Subramanian, A. (2011) Aid, Dutch disease, and manufacturing growth. *Journal of Development Economics* 94: 106–18.

Roodman, D. M. (2015) A replication of ‘Counting chickens when they hatch’ (*Economic Journal* 2012). *Public Finance Review* 43(2): 256–81.

Werker, E. D., Ahmed, F. Z. και Cohen, C. (2009) How is foreign aid spent? Evidence from a natural experiment. *American Economic Journal: Macroeconomics* 1: 225–44.

Wolton, S. (2000) *Lord Hailey, the Colonial Office and the Politics of Race and Empire in the Second World War: The Loss of White Prestige*. Oxford: Palgrave Macmillan.

5. ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΚΑΙ ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΝ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ΑΙΩΝΑ

Σχόλια για τη διάλεξη του Γουίλιαμ Ίστερλι

Σύλβι Αμπόα-Μπράντγουελ

Εισαγωγή

Υπάρχει μια μακροχρόνια παράδοση κριτικής στην ξένη βοήθεια και τη φιλανθρωπία ως μέσο ανάπτυξης για τις φτωχές χώρες. Τη δεκαετία του 1960, ο Πίτερ Μπάουερ [Peter Bauer] συμπέρανε ότι «η αόριστη βοήθεια-ό,τι μπορεί να αποκαλεστεί συμβατική ξένη βοήθεια-δεν βοήθησε να φέρει κάποια αισθητή άνοδο του βιολογικού επιπέδου στις υπανάπτυκτες χώρες» (Bauer 1966: 44). Επί του παρόντος, ένας από τους πιο εξέχοντες εκπροσώπους αυτής της παράδοσης είναι ο Γουίλιαμ Ίστερλι. Στη διάλεξή του στη μνήμη του Χάγιεκ, ο Ίστερλι καταδικάζει τη τάση των επαγγελματιών της ξένης βοήθειας και της ανάπτυξης να δίνουν προτεραιότητα σε τεχνοκρατικές λύσεις για τη φτώχεια έναντι των δικαιωμάτων των φτωχών ανθρώπων. Στην περίπτωση της Αφρικής επισημαίνει ότι, παρά τη συνεργασία τους με αυταρχικούς ηγέτες από την εποχή της αποικιοκρατίας για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πληθυσμών της Αφρικής τη στιγμή που υποτίθεται ότι επιδιώκουν την ευημερία τους, οι δυτικοί τεχνοκράτες έχουν αποτύχει να δώσουν ώθηση στην ανάπτυξη σε αυτή την ήπειρο.

Ταιριάζει ιδιαίτερα να υπογραμμίσουμε τον ευθύ δε-

σμό ανάμεσα στην τρέχουσα αφρικανική υπανάπτυξη, τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και το αποικιοκρατικό παρελθόν της Αφρικής⁶. Ο αποικισμός της βόρειας Αφρικής από τους Άραβες, ο οποίος άρχισε με την μουσουλμανική επέκταση τον έβδομο αιώνα, παγίωσε μια κοινωνικοοικονομική δομή βασισμένη στην εκμετάλλευση και την υποδούλωση πιο αδύναμων ομάδων ανθρώπων που θεωρούνταν άπιστοι ή απολίτιστοι. Αντί για την ανάπτυξη των εθνών τους, οι ωφελημένοι από αυτό το εκμεταλλευτικό σύστημα, τόσο Άραβες όσο και Αφρικανοί, προσπάθησα να εισβάλουν σε άλλες περιοχές για να βρουν περισσότερους σκλάβους και ανθρώπους για εκμετάλλευση⁷. Η δυτική εμπλοκή, με το υπερατλαντικό δουλεμπόριο στην αρχή και την αποικιοκρατία αργότερα, ενίσχυσε αυτό το εκμεταλλευτικό σύστημα και το επέκτεινε σε όλη την Αφρική.

Στις αφρικανικές κοινωνίες που είναι παραδοσιακά εστιασμένες στον κοινοτισμό και την αλληλεγγύη, οι πολλοί αιώνες αποικιοκρατίας, δουλεμπορίου και υποδούλωσης των υποταγμένων πληθυσμών ανέδειξαν άρχουσες και επιχειρηματικές ελίτ που ήταν εγωιστικές, άπληστες και άσπλαχνες⁸. Η αποαποικιοποίηση της αφρικανικής ηπείρου τον εικοστό αιώνα δεν άλλαξε αυτή την κατάσταση πραγμάτων. Όπως βεβαιώνει ο Τζον Μουκούμ

6 Σε αντίθεση με την εντύπωση που μεταδίδουν κάποιοι μελετητές και ακηβιστές, η αποικιοκρατία είναι μια παλιά ανθρώπινη πρακτική στην οποία έχουν επιδοθεί οι περισσότερες ομάδες ανθρώπων, όχι απλά το προνόμιο των λευκών δυτικών. Καλά παραδείγματα αποτελούν όχι μόνο ο αραβικός αποικισμός που αναφέρεται εδώ, αλλά και η αποικιακή επέκταση στην κεντρική και νότια Αφρική ομάδων Μπαντού όπως οι Ζούλου, οι Μπέτις, κτλ.

7 Η Αυτοκρατορία Κάνεμ-Μπόρνου, η οποία υπήρχε από τον ένατο αιώνα ως το 1900, και που στο αποκορύφωμά της καταλάμβανε περιοχές στη σημερινή Νιγηρία, το Τσανι, το Καμερούν, τον Νίγηρα και τη Λιβύη, παρέχει ένα παράδειγμα του πώς για πάνω από χίλια χρόνια το οικονομικό σύστημα τεράστιων λωρίδων γης στην Αφρική βασιζόταν στην αποικιακή επέκταση, τη δουλεία και την εκμετάλλευση.

8 Αντί να εξαρτώνται από την καλή διακυβέρνηση να νομιμοποίηση, οι άρχοντες μπορούσαν συχνά να στηρίζονται στην ωμή βία, τη δικτατορία και τους αποικιακούς συμμάχους για να εξασφαλίζουν και να διατηρούν την εξουσία. Παρομοίως, οι επιχειρηματίες δεν είχαν ανάγκη να ικανοποιούν τους τοπικούς πελάτες και να αναπτύσσουν τις κοινότητες τους για να πλουτίζουν: μπορούσαν απλά να το κάνουν με την πώληση, την εκμετάλλευση και την κακοποίηση απροστάτευτων πληθυσμών.

Μπάκου [John Mukum Mbaku] «η κατάρτιση συνταγμάτων ήταν μια διαδικασία από πάνω προς τα κάτω, καθοδηγούμενη από τις ελίτ, οπορτουνιστική και διστακτική» λόγω της δικτατορικής φύσης των περισσότερων κυβερνήσεων. Αυτό ενθάρρυνε του επιχειρηματίες να «επενδύουν στην προσοδοθηρία, τη διαφθορά και άλλες μορφές οπορτουνισμού» (Mbaku 2007: 4).

Υπάρχει επομένως μια θεμελιώδης διαφορά ανάμεσα στο πλαίσιο των δυτικών χωρών, όπως το ΗΒ, στη διάρκεια του δικού τους σταδίου ανάπτυξης τον δέκατο ένατο αιώνα, και εκείνου των περισσότερων αφρικανικών χωρών σήμερα. Τα χαρακτηριστικά που όριζαν το πρώτο περιελάμβαναν τη νομοκρατία, τη λογοδοσία των ηγετών, την ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος, του τύπου και άλλων θεσμών αναγκαίων για βιώσιμη ανάπτυξη, ειρήνη και δικαιοσύνη. Αντιθέτως, εκείνο που επικρατεί σήμερα στη συντριπτική πλειονότητα των αφρικανικών χωρών δεν είναι η δικαιοσύνη ή η νομοκρατία, αλλά η αυθαίρετη βούληση μη λογοδοτούντων, αυταρχικών ηγετών και των διεφθαρμένων φίλων τους, στους οποίους περιλαμβάνονται πλούσιοι επιχειρηματίες.

Αυτή η αντίθεση εξηγεί γιατί, ενώ οι φιλανθρωπικές προσπάθειες πλούσιων επιχειρηματιών όπως των κουακέρων Τζορτζ Κάντμπερι [George Cadbury] και Τζόζεφ Ράουντρι [Joseph Rowntree] αποδείχθηκαν καταλυτικές για θετική κοινωνική αλλαγή και για την ευημερία στο ΗΒ, η ξένη ελεημοσύνη και η φιλανθρωπία έχουν αποτύχει να πυροδοτήσουν την ανάπτυξη στην Αφρική για δεκαετίες. Στο αφρικανικό πλαίσιο που περιγράφεται παραπάνω, η φιλανθρωπία και η ξένη βοήθεια έγιναν και παραμένουν πρόσθετοι παράγοντες φτωχοποίησης, καταπίεσης και εκμετάλλευσης των λαών της Αφρικής. Άπληστοι Αφρικανοί ηγέτες συνεργάζονται με ιδιοτελείς ντόπιους επιχειρηματίες, ξένες κυβερνήσεις, πολυεθνικές και φιλανθρωπικές οργανώσεις για να

κλέβουν και να σπαταλούν τον πλούτο και τους φυσικούς πόρους των χωρών τους, ενώ στηρίζονται στην ξένη ελεημοσύνη για να συντηρούν τους πολίτες τους⁹.

Παρ' όλα αυτά, θα ήταν εσφαλμένο να θεωρήσουμε ότι ο εμπορικός τομέας και οι άνθρωποι των επιχειρήσεων δεν μπορούν να ηγηθούν κινημάτων ικανών να πυροδοτήσουν τον διαρθρωτικό, οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό που χρειάζεται επιτακτικά η Αφρική. Υπάρχει μια αχτίδα ελπίδας για την ήπειρο, χάρη στην πρόσφατη εμφάνιση Αφρικανών επιχειρηματιών και ακτιβιστών με κοινωνική συνείδηση¹⁰. Οι άνθρωποι αυτοί είναι απρόθυμοι να υιοθετήσουν το παραδοσιακό φιλανθρωπικό μοντέλο εμπλοκής με την Αφρική, το οποίο βλέπει και αντιμετωπίζει τους Αφρικανούς ως αβोधήτα θύματα που χρειάζονται μονίμως ελεημοσύνη. Αντιθέτως, αξιοποιούν τις επιχειρηματικές τους δεξιότητες, τις καινοτόμες ιδέες και στρατηγικές τους, τον χρόνο και τους πόρους τους για να ξεκινούν επιχειρήσεις, κοινωνικά εγχειρήματα, εταιρίες εκπαίδευσης ηγετών και δεξαμενές σκέψης με τεράστιες δυνατότητες ως καταλύτες για θετική αλλαγή. Ως παραδείγματα αυτής της θετικής τάσης, το παρόν κεφάλαιο αναλύει το υπόβαθρο, το όραμα, τις προκλήσεις και τα επιτεύγματα τριών οργανώσεων: των Acosphere, Policy Centre for African Peoples και GoGetters.

Υπόβαθρο και όραμα

Αυτές οι τρεις οργανώσεις ποικίλουν ως προς τη φύση, τον τρόπο λειτουργίας και τους στόχους τους. Μοιράζονται, ωστόσο, κάποια κοινά χαρακτηριστικά. Είναι νέες,

⁹ Για μια απεικόνιση αυτής της κατάστασης πραγμάτων βλέπε, για παράδειγμα, Anderson (2014).

¹⁰ Η λέξη «Αφρικανός» χρησιμοποιείται εδώ για να αναφερθεί σε Αφρικανούς που ζουν τόσο στην ήπειρο όσο και στη διασπορά. Ως η μόνη ήπειρος που στερήθηκε εκατομμύρια ανθρώπους από αιώνες δουλεμπορίου, η Αφρική πρέπει, και υπήρξε ιστορικά πρόθυμη, να κεφαλαιοποιήσει τις εισροές μελών της διασποράς. Επιπλέον, όπως η ώθηση για την αποαποικιοποίηση της αφρικανικής ηπείρου τον εικοστό αιώνα ξεκίνησε στη διασπορά, η διασπορά θα μπορούσε επίσης να παίξει ηγετικό ρόλο στον θετικό κοινωνικο-οικονομικό μετασχηματισμό της τον εικοστό πρώτο αιώνα.

σχετικά μικρές, καινοτόμες, και κοιτούν μπροστά. Πάνω από όλα, είναι πολύ φιλόδοξες ως προς το όραμά τους για την κοινωνικο-οικονομική καλυτέρευση των πληθυσμών της Αφρικής, καθώς αντανακλούν την πεποίθηση των ιδρυτών τους ότι είναι δικό τους καθήκον να φέρουν ανάπτυξη και θετικό κοινωνικό μετασχηματισμό στην Αφρική και μεταξύ της αφρικανικής διασποράς.

Μετά από χρόνια εργασίας σε εταιρείες, ο Ζιλ Ακόνι [Gilles Acogny] και η Νάντια Μένσα Ακόνι [Nadia Mensah Acogny], από τη Σενεγάλη και το Μπενίν αντίστοιχα, ένιωσαν την ανάγκη να κάνουν μια διαφορά στις εταιρείες αλλάζοντας τις πεποιθήσεις και τα μοτίβα συμπεριφοράς. Έτσι, το 2005 ίδρυσαν την Acosphere, μια εταιρεία που ειδικεύεται στην παροχή συμβουλών διοίκησης και διαχείρισης, τις επιχειρησιακές υπηρεσίες και τη μετασχηματιστική εκπαίδευση. Ο κύριος σκοπός της Acosphere είναι να ενσταλάξει στις εταιρείες τη διδυμη πεποίθηση ότι η ευτυχία στον εργασιακό χώρο μπορεί να οδηγήσει σε υψηλές αποδόσεις και μεγαλύτερο εισόδημα, και ότι τέτοια αποτελέσματα μπορούν να επιτευχθούν με την εστίαση στους ανθρώπους και στα ταλέντα τους. Οι δραστηριότητές της, που άρχισαν στην Ευρώπη, έχουν προοδευτικά επεκταθεί σε διάφορα μέρη του κόσμου μετά από αιτήματα των πελατών τους, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται πολυεθνικές όπως οι Xerox, Barclays, BNP Paribas, Ecobank, Aggreko και Orange.

Τα τελευταία τρία χρόνια, ο Ζιλ Ακόνι και η Νάντια Μένσα Ακόνι έχουν επιλέξει να εντείνουν τη στρατηγική τους εστίαση στην αφρικανική ήπειρο. Το όραμά τους είναι να διοχετεύσουν στο εργατικό δυναμικό των αφρικανικών εταιρειών όλη τη γνώση, την εμπειρία, τα αποτελέσματα και την επιτυχία που έχουν συσσωρεύσει. Είναι πεπεισμένοι ότι «η Αφρική είναι το επόμενο σύνορο» και επομένως είναι «σίγουρα το μέρος για

να βρίσκεται κανείς εκεί αυτή την περίοδο και εποχή». Επιπλέον, νιώθουν ως Αφρικανοί ότι έχει έρθει η ώρα «να δώσουν κάτι πίσω, τόσο από επιχειρηματική όσο και από προσωπική σκοπιά»¹¹.

Το 2008 εγώ, μια υπήκοος του Καμερούν, δημιουργώ το Policy Centre for African Peoples (PCAP). Ως επιχειρηματίας, συγγραφέας και εκπαιδευτικός, έχω αποφασίσει να βάλω τέλος στη μονοπώληση των συζητήσεων επάνω σε αφρικανικά ζητήματα από «μη κυβερνητικές οργανώσεις, διασημότητες, πολιτικούς και επιχειρηματίες που ισχυρίζονται ότι επιδιώκουν την ανάπτυξη της Αφρικής, ενώ, στην πραγματικότητα, ο τρόπος λειτουργίας τους και, σε κάποιες περιπτώσεις, η ύπαρξή τους, εξαρτάται από τη διαιώνιση παλαιών μύθων που εμποδίζουν αυτή την ανάπτυξη» (Abo-Bradwell 2014). Έτσι, ίδρυσα το PCAP για να προσφέρω μια πλατφόρμα για τη συμμετοχή και την εκπαίδευση Αφρικανών και σημαντικών ενδιαφερόμενων μερών στην Αφρική, το ΗΒ, την Ευρώπη και αλλού.

Για να πραγματοποιήσει αυτό το όραμα, το PCAP λειτουργεί ως ανεξάρτητη δεξαμενή σκέψης. Διεξάγει έρευνα, διοργανώνει συζητήσεις και δημόσιες εκστρατείες και φιλοξενεί εκδηλώσεις σε θέματα που είναι κείρας σημασίας για τους Αφρικανούς και σχετικούς εταίρους. Το PCAP έχει καθιερωθεί ως ένας οργανισμός ικανός να καθοδηγεί συζητήσεις και να επηρεάζει πολιτικές σε θέματα όπως η αφρικανική ανάπτυξη, η εκπαίδευση, τα ανθρώπινα δικαιώματα, η κοινωνική δικαιοσύνη και η δημοκρατία. Ένα χαρακτηριστικό που ξεχωρίζει το PCAP-και αποτελεί κλειδί της επιτυχίας του-είναι η στρατηγική, πολιτική και οικονομική ανεξαρτησία του. Είναι η μόνη δεξαμενή σκέψης με έδρα το ΗΒ που διευθύνεται και ελέγχεται οικονομικά από Αφρικανούς. Όπως ο καθηγητής Ίστερλι έχει

11 Σύνεντευξη του Ζιλ Ακόνι και της Νάντια Μένσα Ακόνι στη συγγραφέα, στις 13 Απριλίου του 2016.

πει αλλού, «Σε κάθε ανθρώπινη προσπάθεια, εκείνοι που πληρώνουν τους λογαριασμούς είναι εκείνοι που πρέπει να κρατιούνται ευτυχείς. Το μεγάλο πρόβλημα με την ξένη βοήθεια και άλλες δυτικές προσπάθειες για τον μετασχηματισμό των Υπολοίπων είναι ότι εκείνοι που πληρώνουν τους λογαριασμούς είναι πλούσιοι άνθρωποι που έχουν πολύ λίγη γνώση για τους φτωχούς» (Easterly 2006: 15). Με την αποφυγή του παραδοσιακού μοντέλου των αφρικανικών οργανώσεων που χρηματοδοτούνται και επιβλέπονται από διεθνείς χορηγούς και θεσμούς, το PCAP έχει εξασφαλίσει ότι όλες οι πολιτικές που υπερασπίζεται είναι ανεξάρτητες, διαμορφωμένες από τις βλέψεις, τις πραγματικότητες και τις εμπειρίες των Αφρικανών, και έχουν κύριο στόχο να ωφελήσουν τις αφρικανικές χώρες και τους αφρικανικούς πληθυσμούς.

Η τρίτη οργάνωση, GoGetters (GG), ιδρύθηκε στο HB το 2013 από πέντε νέους Αφρικανούς υπό την καθοδήγηση του γεννημένου στη Σιέρα Λεόνε Άλιου Φοφάνα [Alieu Fofana]. Ένας πτυχιούχος στη διοίκηση επιχειρήσεων και στη διαχείριση και ορκωτός λογιστής, ο Φοφάνα, ο διευθύνων σύμβουλος της GG, εργάζεται επίσης στο Africa Business Group της PricewaterhouseCoopers. Ο Φοφάνα και οι υπόλοιποι συνιδρυτές της GG ήταν και παραμένουν πεπεισμένοι ότι η λύση στα περισσότερα προβλήματα της Αφρικής, συμπεριλαμβανομένου του αναπτυξιακού αινίγματος, είναι να αξιοποιηθούν και να απελευθερωθούν οι δυνατότητες του μεγαλύτερου περιουσιακού της στοιχείου: των ανθρώπων της.

Το όραμα της GG είναι να απελευθερώσει τις δυνατότητες των Αφρικανών «με την προαγωγή της συνεργασίας και την εξάλειψη των συνηθειών και των συμπεριφορών που κρατούν την ήπειρο πίσω»¹². Για να το πετύχει, η GG λειτουργεί ως δίκτυο Αφρικανών επιχειρηματιών και

¹² Συνέντευξη με τον Άλιου Φοφάνα στις 12 Φεβρουαρίου του 2016.

προσανατολισμένων στην Αφρική επενδυτών το οποίο παρέχει στα μέλη του τα εργαλεία, το χώρο και τη δομή που χρειάζονται για να οικοδομήσουν εμπιστοσύνη, να εμπνεύσουν και να υποστηρίξουν το ένα το άλλο. Οργανώνει επίσης εκπαιδευτικά και παρακινητικά εργαστήρια για επιχειρηματίες, επαγγελματίες, νέους και κοινότητες, τόσο στην Αφρική όσο και στη διασπορά. Η εκτελεστική ομάδα της GG, η οποία περιλαμβάνει πέντε μέλη στο ΗΒ και τέσσερις στην Αφρική, είναι αφοσιωμένη στην πραγματοποίηση αυτού που αποκαλεί «η υπόσχεση της Αφρικής». Αυτή έννοια εκφράζει την επιθυμία της GG να ενσταλάξει στους Αφρικανούς, και σε άλλους ανθρώπους που θέλουν να κάνουν δουλειές ή να ζήσουν ευτυχισμένα στην Αφρική, την ιδέα ότι πρέπει να αναλάβουν δράση για να πυροδοτήσουν τη θετική αλλαγή που χρειάζεται αυτή η ήπειρος για να εκπληρώσει την υπόσχεσή της· δηλαδή, να γίνει η γη των ευκαιριών και της ευημερίας, που η ξεχωριστή ομορφιά και οι ανθρωπίνι, φυσικοί, πολιτισμικοί και άλλοι πόροι της θα έπρεπε να της επιτρέπουν να είναι¹³.

Προκλήσεις

Πολλά εμπόδια παρακωλύουν την εκπλήρωση των οραμάτων της Acosphere, του Policy Centre for African Peoples και της GoGetters. Κάποια από αυτά σχετίζονται με τα κόστη του να κάνει κανείς δουλειές στην Αφρική, ιδίως για την Acosphere.

Το κύριο εμπόδιο για το PCAP και την GG είναι το διεφθαρμένο περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν ή επιδιώκουν να λειτουργήσουν. Για παράδειγμα, η Κένυα, μαζί με τη Νιγηρία, τη Νότια Αφρική, τη Σιέρα Λεόνε, την Γκάνα, τη Ρουάντα και το Σουδάν, είναι ένα από τα πολλά αφρικανικά κράτη στα οποία και οι δύο οργανώσεις έχουν δου-

¹³ Για περαιτέρω εξερεύνηση της έννοια της Υπόσχεσης της Αφρικής, βλέπε Fofana (2015a,b) και James-Odukoja (2015).

λέψει ή έχουν σημαντικά ενδιαφερόμενα μέρη. Ο Γουίλι Μουτούγγκα [Willy Mutunga], ο επικεφαλής της δικαιοσύνης στην Κένυα, εξέφρασε πρόσφατα τη θλίψη του για το γεγονός ότι η χώρα έχει μετατραπεί σε μια «οικονομία ληστών», ελεγχόμενη από διεφθαρμένους επιχειρηματίες και πολιτικούς έτοιμους να σκοτώσουν ή να εξορίσουν εκείνους που αντιτίθενται στα καρτέλ τους, και πρόσθεσε ότι η κατάσταση δεν είναι πολύ καλύτερη στη Νιγηρία, τη μεγαλύτερη οικονομία της Αφρικής (Lindijer 2016).

Υπό τέτοιες συνθήκες, τα εκτελεστικά στελέχη της GG είναι ευνότα διστακτικά να δώσουν λεπτομέρειες για τις συγκεκριμένες εμπειρίες τους με τη διαφθορά στην Κένυα, τη Νιγηρία και άλλες αφρικανικές χώρες. Παρ' όλα αυτά, παραδέχονται ότι έχουν έρθει αντιμέτωπα με απαιτήσεις για δωροδοκία. Ως μια δεξαμενή σκέψης αφοσιωμένης στην προώθηση κοινωνικο-πολιτικών μεταρρυθμίσεων στην αφρικανική ήπειρο, το PCAP έχει κάνει έντονη εκστρατεία ενάντια, και έχει καταγγείλει δημόσια τη διαφθορά και την υπεξαίρεση κονδυλίων από Αφρικανούς ηγέτες και τους φίλους τους. Για παράδειγμα, σε άρθρο που δημοσιεύτηκε πρόσφατα στο AllAfrica.com (την πιο δημοφιλή ιστοσελίδα για ειδήσεις και σχολιασμό σε όλη την Αφρική), το PCAP δήλωσε ότι οι ηγέτες των αφρικανικών χωρών που απειλούνται από ισλαμιστές αντάρτες «πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι η καλή διακυβέρνηση είναι το πιο αποτελεσματικό όπλο που χρειάζονται επιτακτικά για να υπερνικήσουν αυτή την απειλή. Έχουν επί μακρόν αποστραγγίσει, κακοδιαχειριστεί και κατασπαταλήσει τους πόρους των εθνών τους, ενώ στηρίζονται σε ξένους χορηγούς για να παράσχουν βασικές υπηρεσίες στους λαούς τους. Αυτό πρέπει να σταματήσει» (Aboa-Bradwell 2015).

Ωστόσο, η θλιβερή αλήθεια είναι ότι τέτοιες κακές πρακτικές δεν πρόκειται να τελειώσουν σύντομα. Πολλές αφρι-

κανικές χώρες είναι και θα παραμείνουν στο ορατό μέλλον κοινωνίες στις οποίες οι ευκαιρίες περιορίζονται σε μια κλίκα ιδιοτελών ατόμων αποφασισμένων να επιδιώκουν και να συντηρούν τα δικά τους συμφέροντα. Επομένως, η κρατική, ιδιωτική ή κοινωνική υποδομή που θα μπορούσε να διευκολύνει την επίτευξη των στόχων καινούριων και προοδευτικών οργανώσεων όπως το PCAP και η GG λείπει γενικά. Επιπλέον, υπάρχει μια οξεία έλλειψη οδών για τέτοιες οντότητες να εξασφαλίσουν στρατηγικές συνεργασίες με καθιερωμένους Αφρικανούς μεγιστάνες που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως υποστηρικτές και μέντορες τους. Παρ' όλο που πολλοί πλούσιοι Αφρικανοί επιχειρηματίες έχουν δημιουργήσει φιλανθρωπικές οργανώσεις και ιδρύματα, αυτά είναι συχνότερα εστιασμένα στην υλοποίηση προγραμμάτων που έχουν στόχο να ικανοποιήσουν τις βασικές ανάγκες των πιο στερημένων. Τέτοιες δραστηριότητες, παρότι βοηθούν, δεν μπορούν να δημιουργήσουν αρκετές δουλειές για τα εκατομμύρια των άνεργων νέων της Αφρικής, ή να δώσουν ώθηση στον κοινωνικο-οικονομικό μετασχηματισμό που χρειάζεται η Αφρική¹⁴.

Επιτεύγματα

Παρά αυτές τις προκλήσεις, η GoGetters, το Policy Centre for African Peoples και η Acosphere έχουν συσσωρεύσει πολλά εξαιρετικά επιτεύγματα.

Στα δέκα χρόνια της ύπαρξής της, η Acosphere έχει καταφέρει να υπηρετήσει και να ικανοποιήσει μια ευρεία ποικιλία πελατών, η οποία περιλαμβάνει, πιο πρόσφατα, μεγάλες αφρικανικές εταιρείες που θέλουν να αναβαθμίσουν τις δεξιότητες των ομάδων τους.

¹⁴ Μια άποψη που επίσης εκφράζει ο Τιερί Ζομαχούν [Tierry Zomaboun], πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος του Next Einstein Forum, μιας πλατφόρμας που δημιούργησε το 2013 για να φέρει μαζί κορυφαίους στοχαστές στην επιστήμη, την πολιτική, τη βιομηχανία και την κοινωνία πολιτών στην Αφρική προκειμένου να αξιοποιήσουν την επιστήμη για την αντιμετώπιση παγκόσμιων προκλήσεων. «Κανένα έθνος δεν κατάφερε ποτέ να αναπτυχθεί εστιάζοντας μόνο στις βασικές ανάγκες», δήλωσε ο Ζομαχούν, σε μια πρόσφατη τηλεοπτική συνέντευξη στο Al Jazeera, στις 10 Μαρτίου του 2016.

Τα επιτεύγματα της GG περιλαμβάνουν: το γύρισμα τριών ντοκιμαντέρ, τη διοργάνωση αρκετών επιχειρηματικών εργαστηρίων στην Αφρική, τη δημιουργία της ιστοσελίδας Start-Up West Africa (<http://startupwestafrica.org/>) και τη σύνταξη και δημοσίευση της Start-Up West Africa Report. Η ώθηση για το γύρισμα των ντοκιμαντέρ προήλθε από την επιθυμία της GG να εξερευνήσει το επιχειρηματικό περιβάλλον, ιδίως το οικοσύστημα των νεοφυών επιχειρήσεων στον τομέα της τεχνολογίας σε έξι χώρες της υποσαχάριας Αφρικής, συγκεκριμένα, τη Νότια Αφρική, τη Κένυα, τη Ρουάντα, την Γκάνα, τη Νιγηρία και τη Σιέρα Λεόνε. Η περιοδεία τους στα προαναφερθέντα αφρικανικά έθνη διήρκεσε από τον Σεπτέμβριο του 2013 ως τον Μάρτιο του 2014¹⁵. Η ιστοσελίδα Start-Up West Africa παρέχει σε χιλιάδες ανθρώπους σε όλο τον κόσμο ελεύθερη και εύκολη πρόσβαση σε δεδομένα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται νεοφυείς επιχειρήσεις της δυτικής Αφρικής στον τομέα της τεχνολογίας, αναζήτηση θέσεων εργασίας, εκδηλώσεις και επενδυτές. Ακρογωνιαίος λίθος της επιτυχίας αυτής της υπηρεσίας είναι μια προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω, καθώς το περιεχόμενο προέρχεται κυρίως από πληθοπορισμό και τα δεδομένα ενημερώνονται σε καθημερινή βάση. Το 2015, η GG άρχισε να δημοσιεύει την Start-Up West Africa Report [Έκθεση για τις Νεοφυείς Επιχειρήσεις της Δυτικής Αφρικής]. Η πρώτη έκθεση εστιάζει στη Νιγηρία και παρέχει στους ανθρώπους που ενδιαφέρονται να επενδύσουν εκεί αναλύσεις και δεδομένα που περιλαμβάνουν το μέγεθος της αγοράς, τους κύριους παίκτες, τις ρυθμίσεις, τις προκλήσεις, τις ευκαιρίες και την τοπική κουλτούρα (για περισσότερες λεπτομέρειες, βλέπε Akinnaïke 2016).

Το Policy Centre for African Peoples έχει πετύχει πολ-

¹⁵ Τα ντοκιμαντέρ, τα ευρήματα, τα εργαστήρια και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με την περιοδεία της GG παρουσιάζονται λεπτομερώς στην ιστοσελίδα τους, GoGetters, 'our Journey' <http://go-getters.co.uk/our-journey/> (πρόσβαση στις 20 Απριλίου 2016).

λά από τότε που δημιουργήθηκε το 2008. Για παράδειγμα, για να μεγιστοποιήσει την ικανότητά του να εμπλέκει και να εκπαιδεύει μεμονωμένους Αφρικανούς και σημαντικά ενδιαφερόμενα μέρη σε αφρικανικά και άλλα θέματα που τους είναι σχετικά, η εν λόγω δεξαμενή σκέψης ξεκίνησε τον Ιανουάριο του 2011 το PCAP Policy Brief [Ενημερωτικό Σημείωμα Πολιτικής]. Το πρώτο του τεύχος, «An Unsung African Marvel» [Ένα Αφανές Αφρικανικό Θαύμα], το οποίο εξετάζει την επίτευξη δημοκρατίας και ειρήνης στην Σομαλιλάνδη και την ανάγκη για την αναγνώριση της χώρας, συμπεριλήφθηκε σε ένα βιβλίο για τον εορτασμό της εικοστής επετείου της διακήρυξης της ανεξαρτησίας της Σομαλιλάνδης. Το τελευταίο PCAP Policy Brief, «The Battle for Africa's Soul in the 21st Century» [Η Μάχη για την Ψυχή της Αφρικής στον 21ο Αιώνα], μια εις βάθος εξέταση των θεμάτων της δημοκρατίας, της ανάπτυξης και της ειρήνης στην αφρικανική ήπειρο, επιλέχθηκε πρόσφατα για να συμπεριληφθεί σε ένα βιβλίο για την Αφρική στον εικοστό πρώτο αιώνα, το οποίο πρόκειται να δημοσιευτεί στο τέλος του 2016.

Ένας από τους κύριους στόχους του PCAP είναι η προώθηση ενός νέου και θετικού αφηγήματος για την Αφρική, προκειμένου να αντικαταστήσει τη μακροχρόνια χρήση της ξένης βοήθειας και της φιλανθρωπίας από μη Αφρικανούς ως εργαλείων εμπλοκής με την Αφρική, με πιο προοδευτικές και αποτελεσματικές πολιτικές. Το PCAP έχει αναλάβει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων για να πετύχει κάτι τέτοιο. Για παράδειγμα, η δεξαμενή σκέψης συνεργάστηκε με τον κινηματογραφιστή Κόλιν Άιζοντ [Colin Izod] και τον παρουσιαστή Χένρι Μπάνσου [Henry Bonsu] για την παραγωγή ενός ντοκιμαντέρ με τίτλο Pitching Africa [Πρωθώντας την Αφρική] το οποίο παρακολούθησε το PCAP καθώς προσέφερε ένα βήμα σε Αφρικανούς και σε μέλη της αφρικανικής διασποράς

με εξαιρετες επιχειρηματικές προτάσεις και ιδέες για την ανάπτυξη της Αφρικής και των αφρικανικών κοινοτήτων.

Εκτός από την παρουσίαση του ντοκιμαντέρ το 2011, το PCAP έχει φιλοξενήσει πολλά συνέδρια για να ενημερώσει δυνητικούς επενδυτές για τις επιχειρηματικές ευκαιρίες στην Αφρική. Τα τελευταία περιλαμβάνουν το Pitching Africa in the City [Πρωθώντας την Αφρική στο Σίτι] το 2013.

Μαθήματα και συστάσεις

Η θέληση και η αποφασιστικότητα των ιδρυτών και των ομάδων του Policy Centre for African Peoples, της GoGetters και της Acosphere, τους προσδίδουν τεράστιες δυνατότητες ως καταλύτες για τον θετικό μετασχηματισμό της Αφρικής στις επιχειρηματικές, οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές σφαίρες.

Για να πραγματοποιήσουν όλες τους τις δυνατότητες, το PCAP και η GG χρειάζεται να κάνουν τα ακόλουθα: να αποτιμήσουν σε χρήμα τις εμπειρίες, την ειδικευμένη γνώση και τις επαφές τους· να προχωρήσουν σε στρατηγικές και αμοιβαία επωφελείς συνεργασίες με άτομα και οργανισμούς όμοιας νοοτροπίας· και να προσπαθήσουν σκληρότερα για να συμβάλουν σε ένα νέο αφήγημα για την Αφρική και σε μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο σχετικά άτομα και θεσμοί ασχολούνται με αυτή την ήπειρο. Για παράδειγμα, αντί να επιτρέπουν απλά την αναγνώριση και τον εντοπισμό ενδιαφερόμενων μερών που καταγράφονται στην ιστοσελίδα Start-Up West Africa, τα εκτελεστικά στελέχη της GG θα μπορούσαν να εξετάσουν το ενδεχόμενο να γίνουν συνέταιροι στην προώθηση και στην ανάπτυξη με τις πιο υποσχόμενες αφρικανικές νεοφυείς επιχειρήσεις οι οποίες χρειάζονται περισσότερους πόρους, είτε για να επεκτείνουν, είτε για να ενισχύσουν τη δουλειά τους. Τα πρόσθετα κονδύλια και κέρδη που θα δημιουργούνταν δεν θα οδηγούσαν μόνο

στην επέκταση και την εδραίωση των νεοφυών επιχειρήσεων, αλλά θα έδιναν επίσης στην GG την ευκαιρία να βρει τα αναγκαία χρήματα για τη χρηματοδότηση των σχεδίων της. Η PCAP, από την πλευρά της, θα μπορούσε να κεφαλαιοποιήσει την επιτυχία της σειράς Pitching Africa. Θα μπορούσε να φιλοξενεί συνέδρια τύπου Dragons' Den¹⁶ που θα μπορούσαν να προσφέρουν ένα βήμα σε επίδοξους επιχειρηματίες από την Αφρική και τη διασπορά για να βρίσκουν επενδυτές.

Κατά τα γνωστά λόγια της γεννημένης στη Ζάμπια οικονομολόγου Νταμπίσα Μόγιο [Dambisa Moyo] (2009: xix), «Η ιδέα ότι η παροχή βοήθειας μπορεί να ανακουφίσει τη συστηματική φτώχεια, και το έχει κάνει, είναι μύθος. Εκατομμύρια άνθρωποι στην Αφρική είναι σήμερα φτωχότεροι εξ αιτίας της βοήθειας· η φτώχεια και η δυστυχία δεν έχουν τερματιστεί, έχουν αυξηθεί.» Παρά τη φήμη και τη στερεότητα της κριτικής της ξένης βοήθειας στην Αφρική από τη Μόγιο, το αφήγημα και οι πρωτοβουλίες για αυτή την ήπειρο εξακολουθούν να κυριαρχούνται συντριπτικά από τους φιλάνθρωπους και τις κυβερνήσεις που δίνουν προτεραιότητα στην ενασχόληση με την Αφρική στη βάση της φιλανθρωπίας, όπως καταδεικνύει η διάλεξη του Γουίλιαμ Ίστερλι.

Οργανώσεις όπως αυτές που περιέγραψα πρέπει να προωθήσουν μαζί ένα νέο αφήγημα για την Αφρική το οποίο αποφεύγει τη φιλανθρωπία και την ξένη βοήθεια και δίνει αντ' αυτών προτεραιότητα στην αξιοποίηση των αφρικανικών ιδεών, πόρων και δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων της επιχειρηματικής τεχνογνωσίας, της εκπαίδευσης ηγετών, της συνηγορίας και της κοινωνικής συμμετοχής ως καταλυτών της ανάπτυξης και του θετικού μετασχηματισμού στην Αφρική.

16 Σημ: Τηλεοπτική σειρά του BBC που δίνει τη δυνατότητα σε επιχειρηματίες να παρουσιάσουν τις επιχειρηματικές τους ιδέες σε ένα πάνελ επενδυτών.

Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα συγκεκριμένα σχέδια τα οποία θα έσπαγαν τον μακροχρόνιο φαύλο κύκλο της κακομεταχείρισης των αφρικανικών πληθυσμών και της κατασπατάλησης των εθνικών πόρων από μη λογοδοτούσες αφρικανικές ελίτ και τους ξένους εταίρους τους, την εξάρτηση από την ελεημοσύνη πλούσιων χορηγών και τη χρόνια μαζική φτώχεια. Επιπρόσθετα, ο συνδυασμός τέτοιων πρωτοβουλιών και ενός νέου, αφρικανικής έμπνευσης αφηγήματος για την ήπειρο θα μπορούσε να δημιουργήσει μια αποτελεσματική ασπίδα προστασίας απέναντι στη ριζοσπαστική ισλαμιστική τρομοκρατία και τις τρομοκρατικές επιθέσεις που απειλούν σήμερα τη σταθερότητα όχι μόνο της Νιγηρίας, της μεγαλύτερης οικονομίας της Αφρικής και της χώρας με τον μεγαλύτερο πληθυσμό στην ήπειρο, αλλά και πολλών άλλων αφρικανικών χωρών.

Συμπέρασμα

Σκεπτόμενος επάνω στην 40η επέτειο της Αφρικανικής Τράπεζας Ανάπτυξης [African Development Bank] (AfDB), ενός θεσμού που δημιουργήθηκε το 1964 για να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο στην Αφρική, ο Σερ Λώρενς Ούκου [Sir Lawrence Ukwu] (2004: 1) εξέφρασε τη θλίψη του για την πλήρη αποτυχία της τράπεζας να εκπληρώσει την αποστολή της, αφού «ο μέσος Αφρικανός είναι σε χειρότερη μοίρα» και η φτώχεια «σαρώνει την ήπειρο». Μια ακόμα πιο απολογητική παραδοχή αποτυχίας θα έπρεπε να διατυπωθεί από τους υποστηρικτές της φιλανθρωπίας και της ξένης βοήθειας ως μέσων για την ανάπτυξη της Αφρικής. Έχουν σπαταλήσει πολύ περισσότερες δεκαετίες στερώντας από τους ανθρώπους της την αυτενέργειά τους, υποστηρίζοντας μη λογοδοτούντες τυράννους και παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε αυτή την

ήπειρο και χρησιμοποιώντας τους Αφρικανούς ως πειραματόζωα για κάθε λογής αποτυχημένα και καταστροφικά πειράματα. Η διάλεξη του Ίστερλι στη Μνήμη του Χάγιεκ το καθιστά αυτό πολύ σαφές.

Σε αντίθεση με πολλές δυτικές χώρες που συστηματοποίησαν και επαγγελματοποίησαν το μοντέλο ενασχόλησης με τη φιλανθρωπία αφού κατοχύρωσαν τη νομοκρατία, τον αμοιβαίο σεβασμό και τη δέσμευση σε κοινούς εθνικούς στόχους, η συντριπτική πλειονότητα των αφρικανικών χωρών είχαν μια παράδοση αιώνων στην κακοποίηση και την εκμετάλλευση των πληθυσμών τους από ντόπιες ελίτ και τους ξένους εταίρους τους. Έτσι, η φιλανθρωπία και η ξένη βοήθεια δεν λειτούργησαν, και δεν μπορούν να λειτουργήσουν, ως καταλύτες για την ανάπτυξη στην Αφρική. Ήταν, και φαίνεται ότι δεν μπορούν παρά να παραμείνουν, φορείς διάχυτης αδικίας, διαφθοράς και κατασπατάλησης των εθνικών πόρων, καθώς και της απάνθρωπης μεταχείρισης και της στέρσης πολιτικών δικαιωμάτων των πολιτών από μη λογοδοτούντες ηγέτες και τους φίλους τους.

Καλύτερες εναλλακτικές στην φιλανθρωπία και την ξένη βοήθεια περιλαμβάνουν Αφρικανούς επιχειρηματίες με κοινωνική συνείδηση, στοχαστές και ακτιβιστές που χρησιμοποιούν τους οικονομικούς τους πόρους, τις δεξιότητες και τις καινοτόμες ιδέες τους για να προωθήσουν την οικονομική ανάπτυξη, να προάγουν την εκπαίδευση και να καταπολεμήσουν τις αρνητικές συνθήκες και νοοτροπίες που εμποδίζουν την πρόοδο της Αφρικής.

Ο Ίστερλι έχει δίκιο. Το μέλλον δεν βρίσκεται στην ξένη βοήθεια, στους ξένους ειδικούς ή στις στρατιωτικές επεμβάσεις. Ευτυχώς, ένας αυξανόμενος αριθμός οργανώσεων αρθρώνουν το επιχείρημα υπέρ των δικαιωμάτων στην Αφρική και, όπως οι PCAP, GG και Acosphere, με διάφορους τρόπους, μπορούν να ενδυναμώσουν τους Αφρικανούς για να αναλάβουν τον έλεγχο της ανάπτυξής τους από τη βάση.

Βιβλιογραφία

Aboa-Bradwell, S. (2014) Myth-busting: a sine qua non for Africa's 21st century development. Global Development Goals 2014-UNA UK, Οκτώβριος. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.policycap.org/wp-advocacy/uploads/2014/12/United-Nations-A-UK-Article-by-Sylvie-Aboa-Bradwell.pdf (πρόσβαση στις 15 Απριλίου 2016).

Aboa-Bradwell, S. (2015) Je suis Africa. AllAfrica.com, 28 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://allafrica.com/stories/201501281527.html> (πρόσβαση στις 18 Αυγούστου 2016).

Akinnaike, S. (2015) Start-Up West Africa Report: Nigeria Edition, 25 Μαΐου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://startupwestafrica.org/blog/> (πρόσβαση στις 19 Μαρτίου 2016).

Anderson, M. (2014) Aid to Africa: donations from West mask '\$60bn looting' of continent. The Guardian, 15 Ιουλίου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: www.theguardian.com/global-development/2014/jul/15/aid-africa-west-looting-continent (πρόσβαση στις 26 Φεβρουαρίου 2016).

Bauer, P.T. (1966) Foreign aid: an instrument for progress? Στο Two Views on Aid to Developing Countries (επιμ. P. T. Bauer και B. Ward). London: Institute of Economic Affairs.

Easterly, W. (2006) The White Man's Burden: Why the West's Efforts to Aid the Rest Have Done so Much Ill and so Little Good. Oxford University Press.

Fofana, A. (2015a) The African Promise Part 1, GoGetters Blog, 6 Μαΐου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://go->

getters.co.uk/the-african-promise-part-1/ (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).

Fofana, A. (2015b) The African Promise Part 3: Interview with Paul Cleal, PwC Managing Partner of the UK/Africa Alliance. GG Blog, 16 Ιουνίου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://go-getters.co.uk/the-african-promise-part-3/> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).

James-odukoya, T. (2015) The African Promise Part 2. GG Blog, 18 Μαΐου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://go-getters.co.uk/the-african-promise-part-2-2/> (πρόσβαση στις 17 Μαρτίου 2016).

Lindijer, K. (2016) Kenya has become a 'bandit economy', says Chief Justice Willy Mutunga. African Arguments, 11 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: <http://africanarguments.org/2016/01/11/kenya-has-become-a-bandit-economy-says-chief-justice-willy-mutunga/> (πρόσβαση στις 8 Μαρτίου 2016).

Mbaku, J. M. (2007) Corruption in Africa: Causes, Consequences and Cleanups. Lanham: Lexington Books.

Moyo, D. (2009) Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is Another Way for Africa. London: Allen Lane.

Ukwu, L. (2004) Realities of ADB Operations and Future Challenges: Insider Knowledge of Ten Years Coverage of the Bank Lagos: Benneen & Tokel.

Αγαπητοί αναγνώστες,

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας που ξεκίνησε το 2019 μεταξύ των εκδόσεων Φιλελεύθερος Τύπος Α.Ε. και του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών – Μάρκος Δραγούμης (ΚΕΦίΜ). Ο στόχος μας είναι να αυξήσουμε τον αριθμό και την ποιότητα των φιλελεύθερων εκδόσεων στη γλώσσα μας προκειμένου να μειωθεί ο οικονομικός αναλφαβητισμός και να αμφισβητηθεί η κυριαρχία της αντι-φιλελεύθερης διάληξης στον πολιτικό διάλογο.

Το ΚΕΦίΜ «Μάρκος Δραγούμης» είναι μια ανεξάρτητη, μη κομματική δεξαμενή σκέψης που στοχεύει στην αύξηση της ατομικής και οικονομικής ελευθερίας των Ελλήνων μέσω της προώθησης φιλελεύθερων ιδεών και προτάσεων πολιτικής. Εμπνέεται από το όραμα μιας Ελλάδας πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας, που παρέχει στους πολίτες της τη δυνατότητα να δημιουργούν και να επιδιώκουν τα όνειρα και τις φιλοδοξίες τους. Το ΚΕΦίΜ δραστηριοποιείται σε 4 στρατηγικούς πυλώνες δράσης: Τη διατύπωση προτάσεων πολιτικής, την προώθηση των ατομικών ελευθεριών, την προώθηση του οικονομικού αλφαβητισμού, και την ενίσχυση του φιλελεύθερου κινήματος στην Ελλάδα. Οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες του το έχουν αναδείξει μεταξύ των δυναμικότερων και επιδραστικότερων δεξαμενών σκέψης στην Ελλάδα. Στο πλαίσιο των στρατηγικών διεθνών του συνεργασιών, το ΚΕΦίΜ είναι μέλος του Atlas Network, του EPICENTER και του European Liberal Forum.

Μάθετε περισσότερα για το ΚΕΦίΜ στο www.kefim.org.
Με τιμή,

Αλέξανδρος Σκούρας
Πρόεδρος του ΚΕΦίΜ

